ULUSLARARASI İLİŞKİLER ALANINDA GÜNCEL KONULAR VE AKADEMİK DEĞERLENDİRMELER

Editör: Doç.Dr. Pınar ÇAĞLAYAN

yaz
yayınları

Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Konular ve Akademik Değerlendirmeler

Editör

Doç.Dr. Pınar ÇAĞLAYAN

yaz yayınları

2026

yaz
yayınları

Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Konular ve Akademik Değerlendirmeler

Editör: Doç.Dr. Pınar ÇAĞLAYAN

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-5450-65-4

Ekim 2026 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

The Utilization of Cinema as an Educational Tool in the International Relations Discipline in Türkiye 1
Pınar ÇAĞLAYAN

‘‘Amerika Geri Döndü’’ Söylemi Çerçevesinde Biden Dış Politikası (2021–2025) 22
Seda Gözde TOKATLI

Post-Bipolar Güvenlik Mimarisinde AGİT’in Rolü: Normatif Güç, Güvenlik Topluluğu ve Ukrayna Krizi Üzerinden Bir Değerlendirme.....35
İrem TABİRLİOĞLU

Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Teknofest: Türkiye'nin Teknoloji Diplomasisi ve Marka Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme 47
Hande EROL

2026 Nato Zirvesinde Türk Mutfağının Gastrodiplomasi ve Ulus Markalama Aracı Olarak Değerlendirilmesi.....70
Hande EROL

Austria’s Objections in Schengen and Bulgaria and Romania in the Context of Political Bargaining within the EU (2022-2025) 102
Rejhan RAHMAN

Avrupa Parlamentosu'nun 2026 Türkiye Kararı: Kriz Alanları, Koşulluluk ve Farklılaştırılmış Entegrasyon...144
Rengül EKİZCELEROĞLU

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

THE UTILIZATION OF CINEMA AS AN EDUCATIONAL TOOL IN THE INTERNATIONAL RELATIONS DISCIPLINE IN TÜRKİYE[1]

Pınar ÇAĞLAYAN[2]

1. INTRODUCTION

Originating as an art form in the late 19th century, the cinema soon became one of the ideological apparatuses of states, both as a means of education and propaganda. Fictional films and documentaries became an effective weapon of moral warfare between states, particularly during the Second World War, and during the Cold War they were seen by many states, especially the USA and the USSR, as an object of reproducing hegemony. In this context, cinema in the 20th century is particularly intertwined with politics and history and has become a favourable field of study for the discipline of international relations as a visual archive and as an ideological instrument/soft power. Films and documentaries used by states as propaganda tools (soft power), visual material that can be studied as an archive of important events and people in international relations, the existence of a film industry that produces a large number of films and documentaries on history, politics, law, economics and current international issues have enriched the field of research in IR, and cinema has become a unit of research that supports the

---

[1] This study was presented as a paper at the 10th Congress of International Relations, which took place in Ordu from May 23-26, 2024.

[2] Assoc. Prof., Department of Political Science and International Relations, Uşak University. ORCID: 0000-0003-1959-5967.

theories of critical IR theorists, especially post-constructivist (Kardaş and Erdağ, 2015: 398; Campbell and Bleiker, 2021: 287).

However, cinema products are not only a field of study in academic research, but also an instrument of academic education. Especially in today's digital world, visual tools that support theoretical expression and increase student engagement are used at all levels of education, as moving images play an important role in young people's daily lives and the simultaneous use of audiovisual perceptions reinforces the learning activity. Cinema, which is used as a pedagogical tool or unit of analysis in many fields such as history, psychology, sociology, law, literature, etc., has also become an effective method of measurement and evaluation in international relations education (Kuzma and Haney, 2001; Simpson and Kaussler, 2009; Swimelar, 2013; Frutos and Martinez 2023). In Türkiye, as in the whole world, cinema has been used as an effective tool for research and education in the field of international relations in recent years, but studies on this use are still quite limited (Özdemirkıran-Embel, 2018: 204; İlhan-Demiryol, 2018: 246).

The aim of this study is to find out to what extent and how cinema is used as an educational tool in the subject of international relations at universities in Türkiye. To this end, quantitative methods were used in the study. In this framework, first, the technique of bibliometric analysis was used to examine and analyse the courses of the existing international relations and political science and international relations courses in Türkiye that contain the title "cinema", as well as the assessment and evaluation tools, such as the analysis of film screenings, in the contents of other courses through the Bologna packages of universities that are freely available. Second, master's theses and dissertations in the fields of international relations, political science and international relations were obtained from the National Thesis Centre and the qualitative content analysis

technique was applied to these theses. This study first explains the relationship between cinema and international relations, then examines the studies and research on the use of cinema as an educational tool in the field of international relations. Finally, the results of the study are presented and the use of cinema as an educational tool in the discipline of international relations in Türkiye is analysed.

2. CINEMA AND INTERNATIONAL RELATIONS

Since the invention of the first moving pictures more than a century ago, films have served political purposes for governments, political parties, special interest groups, and mass movements (Giglio, 2002: 83). However, as global conflicts such as the World Wars erupted, cinema's role evolved significantly, becoming a powerful tool for transmitting social messages and influencing political Dynamics (Aguilar, 2024). Theoretical frameworks highlight cinema’s potential to function as a tool for cultural diplomacy and soft power (Nye, 2008; Gluszak, 2024). American cinema, in particular, has been instrumental in projecting an idealized image of the United States, thus enhancing its cultural and public diplomacy on the global stage. The US system, identified in the Hollywood industry, is the strongest and most symbolic example of the effective use of cinema as soft power (Huttunen 2022; Consonni, Rizzi and Restivo 2024). Thus, popular films are crucial to the way international relations practitioners make sense of their world, and of themselves and others in this world (Debrix, 2005).

In this context, there are also comprehensive studies on the use of films to explain concepts and theories of international relations. The aim was not to examine films as ideological tools of analysis, but to use them to make international relations more comprehensible. Among these studies, the works of Gregg (1998)

and Carter and Doods (2014) and Weber (2014) are quite seminal. Today, the connection between cinema and international relations is not only addressed in research, but also on popular culture platforms (Medium, 2023; IMDB, 2013; ICRP, 2021).

All these characteristics and uses attributed to cinema, whether as a unit of research or as a tool for a better understanding of international relations, have led to its use as a teaching tool in international relations education. Cinema in international relations as an educational tool is a multifaceted subject that examines the use of films to convey complex international trends, policies, and theories. Looking at the literature on the use of cinema as a teaching tool in the teaching of international relations, the studies can be divided into three main groups.

Looking at the first grup, one of the first to write about the idea of using cinema as a pedagogical tool was John D. Millett, a post-World War II scholar who focused on the benefits of using movies in teaching political science (Millett, 1947). In the 1970s, Patrick O'Meara argued that the use of films in political science lessons was not just a new teaching method, but an essential and useful pedagogical tool for the future (O'Meara, 1976). However, the number of studies dealing with the advantages and disadvantages of using films in the teaching of international relations has increased in the early 2000s (Giglio, 2002; Debrix, 2005; Amini ve Remazani, 2022; Röll, 2024). According to these scholars, the use of cinema as a pedagogical tool in international relations education has gained significant momentum in the last decade. Holden referred in his article to the cinematic branch of the aesthetic turn in IR theory, arguing that while the inclusion of the concept of the sublime in the aesthetic turn in IR has the potential to broaden the spectrum of aesthetic IR, it cannot offer a way forward unless a sustained attempt is made to address the fundamental problem of determining the claims made (Holden, 2006). Other researchers looking at the advantages and

disadvantages of using films in IR lessons have looked at the issue from both perspectives (Cracium, 2004; Engert and Spencer, 2009; Özdemirkıran and Embel, 2018). The second group of studies includes Kuzma and Haney (2001), Simpson and Kaussler (2009), Safia Swimelar (2013), Valeriano (2013) and Frutos and Martinez (2023). They examined how the films they showed in a course on foreign and security policy helped students learn about the course topics by comparing the questions asked before and after watching the movie, and concluded that the films helped make abstract concepts tangible for students, and that this film experience changed the way students viewed films in class, gradually increasing their ability to recognise and discuss political themes and ideas in the films. An example of the third group of studies is the study by Zanella and Neves J. (2021). The researchers investigated how films are used as a pedagogical tool in teaching about international relations in Brazil and recorded when films were used, why these films were preferred and whether the activities were successful or not.

In Türkiye, the "International Relations Congresses" organised by the International Relations Council, which deal with teaching techniques in IR education, are a first in this field. Apart from these congresses, the study (Canan-Sokullu 2018) prepared by the same council included articles on new techniques, practises and trends in international relations education, and some of these articles emphasised the facilitating effect of visual materials such as games, series, film/documentaries and simulations on teaching (Şenyuva and Göksel, 2018; Balamir-Coşkun, 2018; Yalçınkaya, Turhal and Erdoğan, 2018; Özdemirkıran-Embel, 2018; İlhan-Demiryol, 2018). However, there is no comprehensive quantitative study on how, to what extent cinema is used as a pedagogical tool in the discipline of international relations in Türkiye. Against this background, this study aims to contribute to this third group of studies, using Türkiye as an example.

3. METHODOLOGY

In order to investigate and evaluate to what extent and cinema is used as an educational tool in the discipline of international relations in Türkiye, quantitative analysis techniques were used. The sample was determined as follows: 1. Course syllabi of the courses with department codes in the information packets for bachelor's /master's/doctoral degree programmes from 208 universities and colleges in Türkiye that have at least one major in International Relations or Political Science and International Relations and dissertations prepared in the departments of International Relations/Political Science and International Relations and containing the words "Cinema", "Film", "Documentary" in the title of the dissertation in the National Dissertation Centre. The data obtained in the research were classified and analysed by bibliometric analysis and qualitative content analysis methods in order to evaluate the statistical data on the cinema courses in the course information packs and on the courses in which cinema is used as a teaching method, and to examine/evaluate the master's and doctoral theses on cinema.

4. FINDINGS AND EVALUATIONS

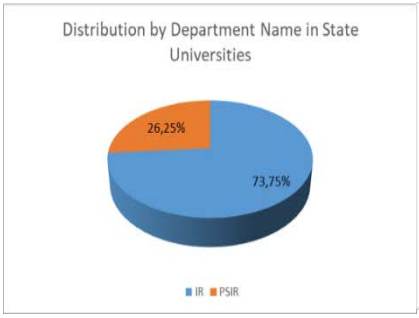

Figure 1

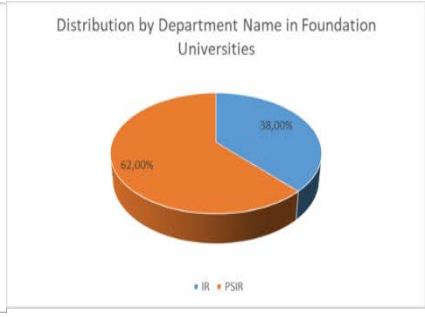

Figure 2

Based on the data obtained, the number of International Relations (IR) and Political Science and International Relations (PSIR) departments in Türkiye and the number and distribution

of this number in state and foundation universities were first analysed. The reason for this is to enable a comparison of the cinema courses and the courses in which cinema is used as a teaching method by grouping them according to department and university type. In this context, it can be seen that there are 130 IR/PSIR departments in 208 universities and vocational schools in Türkiye. 80 of these departments are located at state universities and 50 at foundation universities. While 59 of the 80 departments at state universities are IR departments and 21 are PSIR departments, these figures are 19 for IR departments and 31 for PSIR departments at foundation universities. As shown in Figure-1 and Figure-2, although 73.75 percent of state universities are IR departments, the proportion of PSIR departments at foundation universities is significantly higher than that of IR departments at 62 percent. The comparison between state and foundation universities shows that this differentiation in terms of department names is also reflected in the number of degree programmes with cinema content. In this context, Figure 3 shows that 40 out of 130 departments (30.77%) have courses with film content and 90 departments do not (69.23%), while Figure 4 shows that there are differences in the distribution of this number between the departments of state universities/foundation universities and IR/PSIR.

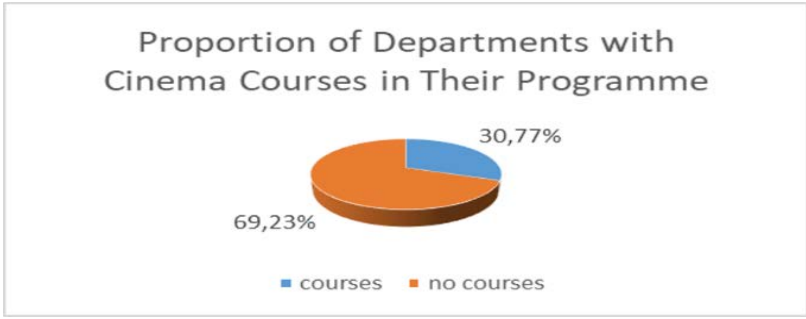

Figure 3

Figure 4 shows that the number of departments/number of cinema courses in the ratio of the number of departments/number

of cinema courses comes first before the type of university and the name of the department (48.39%). This is followed by the IR departments of foundation universities, the PSIR departments of state universities and the IR departments of state universities. The above ranking shows that the foundation universities include more film courses in their curricula than the state universities and that the PSIR departments have more film courses than the IR departments.

University/Department	Number of Department	Number of Cinema Courses	Proportion of Department/Courses
State (IR)	59	14	23,73%
State (PSIR)	21	7	33,33%
Foundation (IR)	19	8	42,11%
Foundation (PSIR)	31	15	48,39%

Figure 4

Figure 5 and Figure 6 show the names of film courses at state and foundation universities as well as the universities, departments, programmes and types of these courses. When looking at the cinema courses in Figure 5, it is clear that there are generally courses titled "Politics and Cinema" or "IR and Cinema". However, there are also courses that focus on much more specific topics. For example, "Turkish Politics with Documentaries" at the IR department of Dokuz Eylül University, "Soviet and Post-Soviet Society and Cinema" at the IR department of Karabük University, "Cinema and War" at the IR department of Kütahya Dumlupınar University and "Visual IR" at the IR department of Yalova University. In the IR/PSIR departments of the state universities, although cinema is mostly used to convey the theories and discussions about politics or IR to students in a more comprehensible way, as in the above-mentioned discussions in the world, it has also gained the quality of a course by being related to social or conceptual issues, albeit to a lesser extent. Course content aside, a review of the programme foundation reveals that the courses are

predominantly included in the undergraduate degree programmes and all fall into the elective category.

University	Name of D.	Cinema Courses	Programme	Type
Aksaray University	IR	politics and cinema	undergraduate	selected
Atatürk University	IR	cinema and IR	postgraduate	selected
Eskişehir Osmangazi University	IR	cinema culture	undergraduate	selected
		cinema and IR	undergraduate	selected
Boğaziçi University	PSIR	politics and cinema	undergraduate	selected
Marmara University	PSIR/IR	politics and cinema	undergraduate	selected
Türk-Alman University	PSIR	world politics and cinema	undergraduate	selected
Yıldız Teknik University	PSIR	politics and cinema	undergraduate	selected
Dokuz Eylül University	IR	Turkish politics with documentaries	undergraduate	selected
		IR in cinema	undergraduate	selected
Karabük University	IR	cinema and society in Soviet and after Soviet	postgraduate	selected
Kastamonu University	IR	IR in cinema	postgraduate	selected
Abdullah Gül University	PSIR	cinema and politics	undergraduate	selected
Kırklareli University	IR	international politics and cinema	undergraduate	selected
		politics and cinema	postgraduate	selected
Necmettin Erbakan University	PSIR	cinema and politics	postgraduate	selected
Selçuk University	IR	IR and cinema	undergraduate	selected
Kütahya Dumlupınar University	PSIR	cinema and politics	undergraduate	selected
Sakarya University	IR	cinema and war	undergraduate	selected
Yalova University	IR	visual IR	undergraduate	selected
Yozgat Bozok University	IR	cinema and international politics	postgraduate	selected

Figure 5. Details on cinema courses at state universities

University	Name of D	Cinema Courses	Programme	Type
Ankara Medipol University	PSIR	cinema and politics	undergraduate	selected
Atılım University	IR	cinema and IR	undergraduate	selected
Çankaya University	PSIR	cinema and politics	undergraduate	selected
		political cinema	postgraduate	selected
İhsan Doğramacı Bilkent University	IR	IR in movies	undergraduate	selected
TED University	PSIR	major works in political cinema	undergraduate	selected
TOBB Ekonomi ve Teknoloji University	PSIR	reading conflicts in modern Middle-East through films	undergraduate	selected
Bahçeşehir University	PSIR	cinema and politics	undergraduate	selected
Doğuş University	IR	IR through films	undergraduate/ postgraduate	selected
Fenerbahçe University	PSIR	politics through movies	undergraduate	selected
Haliç University	PSIR	world political history with films	undergraduate	selected
29 Mayıs University	PSIR	politics and cinema	undergraduate	selected
İstanbul Bilgi University	IR	minorities, migration and film	undergraduate	selected
İstanbul Ticaret University	PSIR	cinema and IR	undergraduate	selected
İstanbul Gedik University	PSIR	cinema and politics	undergraduate	selected
İstanbul Okan University	IR	politics and film	undergraduate	selected
İstanbul Sabahattin Zaim University	PSIR	politics and cinema	undergraduate	selected
Kadir Has University	IR	IR through films	undergraduate	selected
Koç University	IR	politics and film	undergraduate	selected
MEF University	PSIR	politics, society and film in Turkey	undergraduate	selected
Yeditepe University	PSIR/PSIR FR/IR FR	cinema and politics	undergraduate	selected
İzmir Ekonomi University	PSIR	IR through films	undergraduate	selected
Çağ University	IR	films with IR content	undergraduate	selected

Figure 6. Details on cinema courses at foundation universities

The same applies to the film courses at the foundation universities. As can be seen in Figure 6, most of the cinema courses are linked to politics and IR, but there are also a small number of cinema courses linked to other subjects ("Reading Conflicts in the Modern Middle East through Films", "Minorities, Migration and Film", "Politics, Society and Film in Türkiye"). Similar to public universities, most of these courses are offered as part of the undergraduate programme and are all electives.

Looking at Figure 7 and Figure 8, it can be seen that at state universities, cinema is only used as a teaching tool in 30 out of 80 departments at IR/PSIR, which corresponds to a share of 37.50%, while at foundation universities it is used as a teaching tool in 29 out of 50 departments, i.e. a share of 58%.

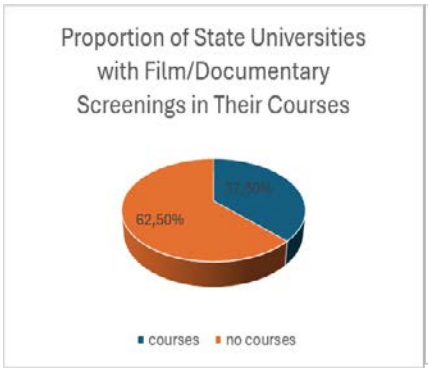

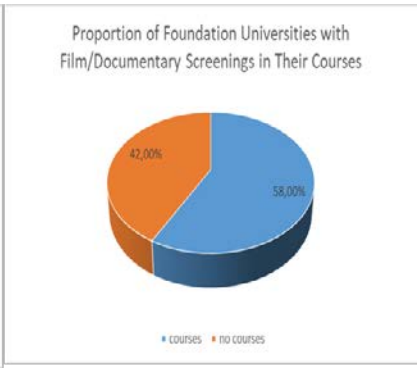

Figure 7 **Figure 8**

As shown in Figure 9, SUS departments at state universities lead the way in terms of the ratio between the number of departments and the number of courses using film technology, with a share of 3.73%. When analysing these ratios, it should be noted that only some universities are able to influence these ratios proportionally.

University/Department	Number of Department	Number of Courses	Proportion of Department/Courses
State (IR)	19	53	2,79
State (PSIR)	11	41	3,73
Foundation (IR)	12	34	2,83
Foundation (PSIR)	17	42	2,47
Total	59	170	2,88

Figure 9

For example, if we analyse Figure 10, the total number of courses reaches 27 only at Istanbul University and Boğaziçi University. At these universities, the number of academics using cinema in their courses is also quite high. Therefore, it can be said that the use of cinema as a teaching method is widespread at Istanbul University and Boğaziçi University on a departmental basis. Another noteworthy point in Figure 10 is the presence of universities labelled as "provincial universities". Universities such as Yozgat Bozok University, Kırklareli University and Selçuk University have surpassed many "central" universities in this respect.

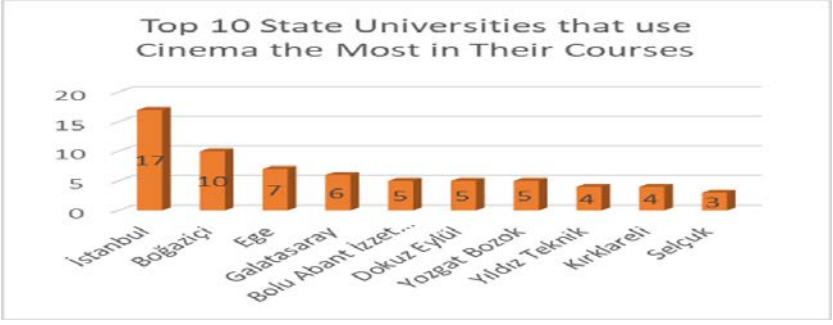

Figure 10

Figure 11 shows that Bahçeşehir University, İzmir Yaşar University and Kadir Has University use cinema most frequently as a teaching tool in elementary school. In these universities, the use of cinema is common in the courses taught by various lecturers and cinema has become a teaching method on a departmental basis.

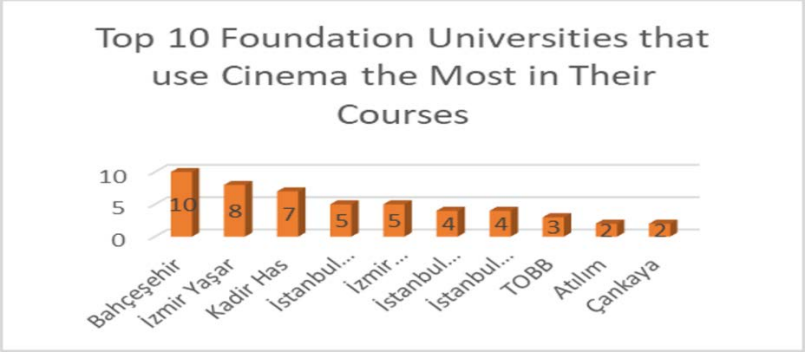

Figure 11

Figure 12 contains the ranking of the basic content of the courses in which cinema is used as a teaching technique. A glance at the table shows that cinema courses are at the top with 25.88%. This is followed by politics, history, IR and regional politics. In this context, it becomes clear that the courses in which cinema is used are located in very different areas. It can be seen that cinema is not only used in courses with a focus on politics and IR as in cinema courses, but also in more specific areas such as the environment, energy, the European Union and security.

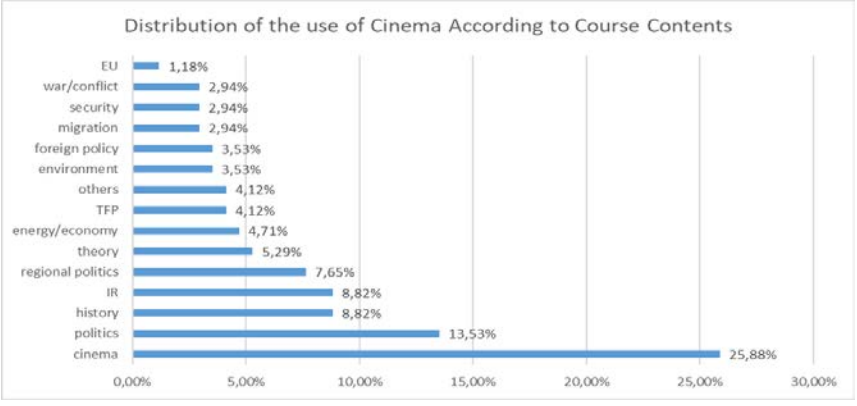

Figure 12

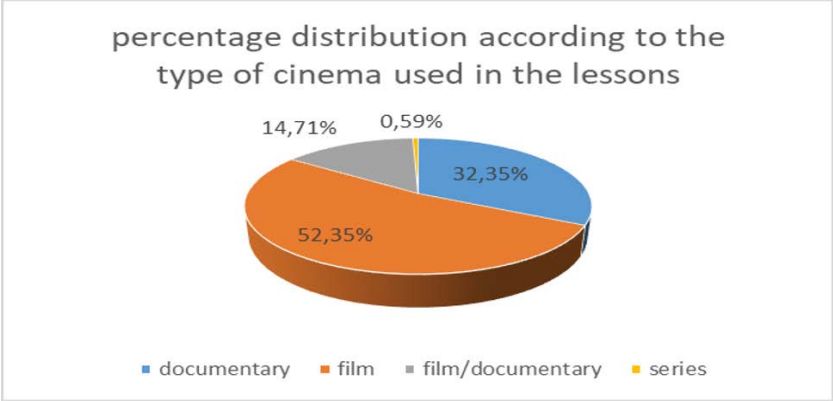

Figure 13

If we look at Figure 13, which shows the distribution of films used in class according to genre, we see that feature films are the most frequently used genre at 52.35%. This is followed by documentaries with 32.35%. While the proportion of lessons in which both feature films and documentaries were preferred was 14.71%, a film was only shown in one lesson (Game of Thrones) (0.59%).

The Most Preferred Films and Documentaries in Courses
No Man's Land
The Fog of War
Saving Private Ryan
Dr. Strangelove
The Charlie Wilson's War
Thirteen Days
Before the Flood
La Soif du Monde
An Inconvenient Sequel Truth to Power
Good Bye, Lenin
Hannah Arendt
Hotel Rwanda
Takva
Schindler's List

Figure 14

Figure 14 shows that the preferred films and documentaries are listed among the films and documentaries explicitly mentioned in the syllabus. However, these preferences vary depending on the content of the course. For example, "No

Man's Land" is preferred especially in regional politics courses when the Balkans are taught, "Hotel Rwanda" is preferred in courses on war and conflict, "Dr. Strangelove" and "Thirteen Days" are preferred in course weeks dealing with the Cold War period, "Before the Flood" and "An Inconvenient Sequel - Truth to Power" are preferred in environmental courses, and "Takva" is preferred in ethics courses. In this context, while it can be noted that feature films and documentaries are most preferred (the question of whether all or only some of the films are watched could not be answered), it was also observed that short films and documentaries are used in some lessons, albeit rarely.

Looking at dissertations, all dissertations prepared in the departments of IR/PSIR in the National Dissertation Centre were examined to see whether they contain the word "cinema", "film", "documentary" in the title of the dissertation, and it was found that only 9 dissertations out of a total of 2937 dissertations prepared in the departments of PSIR and only 11 dissertations out of a total of 6941 dissertations prepared in the departments of IR contain a research topic on cinema films. Of these 20 theses, 18 are master's theses and 2 are doctoral theses. Of course, these figures only represent a very small proportion of the total number of theses. However, it is important to note that these theses have been produced since 2005. This information shows us that in Türkiye, as in the whole world, interest in cinema in politics and IR and its use as a research unit has emerged since the 2000s.

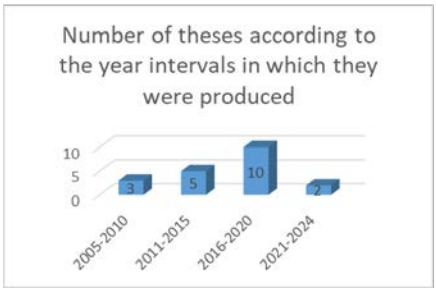

Figure 15

University	Number of Thesis
Yıldız Teknik	4
İstanbul	2
Beykent	2
Bilkent	1
Boğaziçi	1
Bolu AİB	1
Onsekiz Mart	1
Çukurova	1
Osmangazi	1
Aydın	1
Bilgi	1
Gelişim	1
Katip Çelebi	1
ODTÜ	1
Sakarya	1

Figure 16

Looking at Figure 15, it is clear that most IR/PSIR theses with film content were created between 2016 and 2020, followed by the period between 2011 and 2015 in terms of the number of theses. When we look at Figure 16, which shows the departments of the universities where the theses were prepared, we can see that Yıldız Technical University, Boğaziçi University and Bolu Abant İzzet Baysal University are the universities that have cinema courses and courses where cinema is used as a teaching method. This shows us that cinema courses are effective in the production of scientific research.

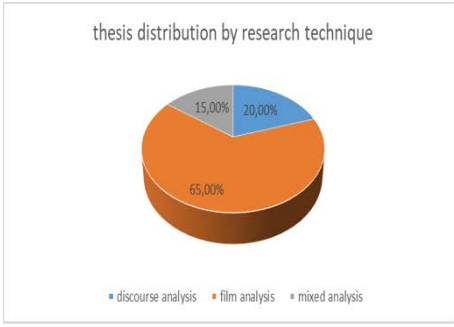

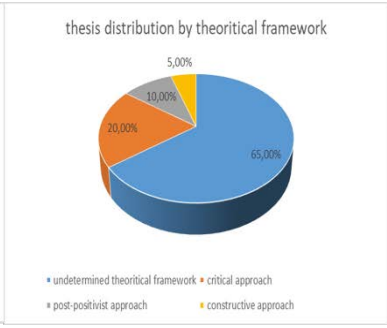

Figure 17 **Figure 18**

The level of this scientific contribution becomes clear when the theoretical framework and research techniques of the dissertations are analysed. Figure 17 shows that 65% of the theses use the technique of film analysis, 20% use the technique of discourse analysis and finally 15% use the technique of mixed analysis. The analysis of Figure 18 shows that critical theory (20%), post-positivist theories (10%) and structuralist theories (5%), i.e. the more recent theoretical approaches to IR, are used. In this context, these data show that the adoption of these theoretical approaches in a field such as IR, which is highly dependent on traditional theories (Özkoç and Çağlayan, 2023), shows us that the cinema-UI relationship brings innovation to scientific research techniques.

5. CONCLUSION

Since its beginnings, cinema has been intertwined with politics and social change, becoming one of the most functional propaganda tools of states, especially during the Second World War and the Cold War. The use of cinema as a research and educational tool - although theoretical discussions began in the late 1940s - has only crystallised in the IR discipline since the 1980s, and in the visual-digital age, i.e. since the 2000s, its use as an educational tool in the IR discipline has become widespread. Although numerous discussions and studies have been conducted worldwide on the advantages and disadvantages of using cinema as a teaching tool in the discipline of International Relations, on its contribution and limitations, and on the statistical prospects of its use, there is little literature on the subject in Türkiye. This study aims to contribute to this literature.

If we analyse the data obtained in the study, one of the most outstanding findings is that the role of cinema in international relations education has increased since the 2010s, considering the periods of thesis writing and the introduction of cinema courses in the curriculum. Another striking point is that cinema is more widely used as a teaching technique at foundation universities and PSIR departments than at state universities and IR departments. When examining the content, approach and research techniques of the theses produced, another important finding is that theses with film content contribute to the discipline of international relations with their critical scholarly approaches.

The study, of course, has several limitations and can be improved with other techniques and samples. For this reason, it is anticipated that the study will lead to further advanced research that will investigate the relationship between cinema and IR formation.

BIBLIOGRAPHY

Aguilar, A. (2017, April 17). Cinema and the 20th century. New Acropolis International Organization. Retrieved September 9, 2024, from https://library.acropolis.org/cinema-and-the-20th-century/

Amini, A., & Ramezani, R. (2022). The role of cinema representations in American foreign policy. Human Geography Research Quarterly, 54(4), 1473–1489.

Balamir-Coşkun, B. (2018). Uluslararası ilişkilerde strateji ve güvenlik eğitimi: Age of Empires II oyunu incelemesi. In E. Canan-Sokullu (Ed.), Türkiye'de uluslararası ilişkiler eğitimi: Yeni yaklaşımlar, yeni yöntemler (pp. 145–166). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Campbell, D., & Bleiker, R. (2021). Postyapısalcılık (M. Ceylan, Trans.). In T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith (Eds.), Uluslararası ilişkiler teorileri: Disiplin ve çeşitlilik (pp. 267–293). Ankara: Felix Kitap.

Canan-Sokullu, E. (Ed.). (2018). Türkiye'de uluslararası ilişkiler eğitimi: Yeni yaklaşımlar, yeni yöntemler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Carter, S., & Dodds, K. (2014). International politics and film: Space, vision, power. New York, NY: Columbia University Press.

Consonni, G., Rizzi, M., & Restivo, M. (2023, May 30). Screenplaying soft power: The influence of cinema on the global stage. MIGEO. Retrieved September 11, 2024, from https://mondointernazionale.org/focus-allegati/screenplaying-soft-power-the-influence-of-cinema-on-the-global-stage

Cracium, C. (2004, June). Teaching political science at the movies. Paper presented at the EPSNET Plenary Conference, Prague, Czech Republic.

Debrix, F. (2005). Kill Bill, Volume I and Volume II. Millennium: Journal of International Studies, 34(2), 553–557.

Engert, S., & Spencer, A. (2009). International relations at the movies: Teaching and learning about international politics through film. Perspectives, 17(1), 83–104.

Frutos, S. V., & Martinez, A. L. (2023). Implementation of active methodologies in international relations through cinema: Experience- from project-based learning in graduate school. Journal of Higher Education Theory and Practice, 23(20), 159–168.

Giglio, E. (2002). Using film to teach political concepts. European Political Science, 1(2), 53–58.

Gluszak, K. (2013, August). Film & cultural diplomacy. Arts as Cultural Diplomacy. Retrieved September 9, 2024, from https://artsasculturaldiplomacy.wordpress.com/what-is-cultural-diplomacy/visual-arts-cultural-diplomacy/film-and-cultural-diplomacy/

Gregg, R. W. (1998). International relations on film. London, England: Lynne Rienner.

Holden, G. (2006). Cinematic IR, the sublime, and the indistinctness of art. Millennium: Journal of International Studies, 34(3), 793–818.

Huttunen, M. (2022). Politicised cinema: Post-war film, cultural diplomacy and UNESCO. New York, NY: Routledge.

ICRP. (2021). Top 10 most interesting films about diplomacy. Retrieved September 9, 2024, from

http://culturalrelations.org/top-10-most-interesting-films-about-diplomacy/

IMDb. (2016). Best movies on politics, diplomacy & international relations. Retrieved September 9, 2024, from https://www.imdb.com/list/ls031782705/

İlhan-Demiryol, G. (2018). Siyaset teorisi eğitimi: Amaç, felsefe, yöntemler. In E. Canan-Sokullu (Ed.), Türkiye'de uluslararası ilişkiler eğitimi: Yeni yaklaşımlar, yeni yöntemler (pp. 233–254). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kardaş, T., & Erdağ, R. (2015). Postyapısalcılık ve uluslararası ilişkiler. In R. Gözen (Ed.), Uluslararası ilişkiler teorileri (pp. 379–404). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kuzma, L. M., & Haney, P. J. (2001). And... Action! Using film to learn about foreign policy. International Studies Perspectives, 2(1), 33–50.

Medium. (2023). 5 documentaries on international relations you should watch. Retrieved September 9, 2024, from https://medium.com/@internationalrelationslists/5-documentaries-on-international-relations-you-should-watch-51e4f72a0a78

Millett, J. D. (1947). The use of visual aids in political science teaching. The American Political Science Review, 41(3), 517–527.

Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616(1), 94–109.

O'Meara, P. (1976). The use of full-length commercial films in political science undergraduate education. Teaching Political Science, 3(2), 215–221.

Özdemirkıran-Embel, M. (2018). Kavramlar ve kuramlarla ilk temas: Uluslararası ilişkilere giriş derslerinde yaklaşım ve yöntemler. In E. Canan-Sokullu (Ed.), Türkiye'de uluslararası ilişkiler eğitimi: Yeni yaklaşımlar, yeni yöntemler (pp. 191–208). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özkoç, Ö., & Çağlayan, P. (2023). The trajectory of international relations dissertations in Turkish academia between 2000 and 2020. All Azimuth, 12(1), 107–128.

Röll, C. (2018, August 17). 10 reasons for teaching culture through film. Teaching English and Spanish. Retrieved September 9, 2024, from https://www.teaching-english-and-spanish.de/2018/08/17/10-reasons-for-teaching-culture-through-film/

Simpson, A. W., & Kaussler, B. (2009). IR teaching reloaded: Using films and simulations in the teaching of international relations. International Studies Perspectives, 10, 413–427.

Swimelar, S. (2013). Visualizing international relations: Assessing student learning through film. International Studies Perspectives, 14(1), 14–38.

Şenyuva, Ö., & Göksel, A. (2018). Uluslararası ilişkiler eğitiminde 'yaygın öğrenme': Avrupa Birliği simülasyonu Eurosima incelemesi. In E. Canan-Sokullu (Ed.), Türkiye'de uluslararası ilişkiler eğitimi: Yeni yaklaşımlar, yeni yöntemler (pp. 123–144). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Valeriano, B. (2013). Teaching introduction to international politics with film. Journal of Political Science Education, 9, 52–72.

Weber, C. (2013). International relations theory: A critical introduction. New York, NY: Routledge.

Yalçınkaya, H., Turhal, A., & Erdoğan, T. (2018). Uluslararası ilişkiler eğitiminde savaş oyunları ile savaşı öğrenmek. In E. Canan-Sokullu (Ed.), Türkiye'de uluslararası ilişkiler eğitimi: Yeni yaklaşımlar, yeni yöntemler (pp. 167–190). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Zanella, C. K., & Neves Junior, E. J. (2021). Movies in the teaching of international relations: The Brazilian experience. Belo Horizonte, 16(3), 1–22.

‘‘AMERİKA GERİ DÖNDÜ’’ SÖYLEMİ ÇERÇEVESİNDE BİDEN DIŞ POLİTİKASI (2021–2025)

Seda Gözde TOKATLI[1]

1. GİRİŞ

Joe Biden yönetimi, “America is Back” sloganıyla göreve gelmiş ve normatif temelli dış politika stratejisiyle dikkat çekmiştir. Bu çalışma, Joe Biden yönetiminin 2021–2025 dönemi dış politikası çok taraflılık, normatif değerler ve küresel liderlik çabaları çerçevesinde analiz edilecektir. Biden yönetiminin dış politikasında benimsediği stratejiler ile bu stratejilerin farklı bölgesel düzlemlerde nasıl uygulandığı ve ne tür sonuçlar doğurduğu detaylı biçimde irdelenecektir. Joe Biden göreve geldiğinde, Donald Trump dönemindeki tek taraflı yaklaşımdan uzaklaşarak müttefiklerle ilişkileri güçlendirmeyi ve ABD’nin uluslararası sistemdeki liderliğini yeniden tesis etmeyi amaçlamıştır. Bu çalışma, Biden döneminin dış politikasını liberal uluslararasıcılığı kapsamında analiz ederek literatürdeki normatif söylem-gerçeklik boşluğunu doldurmayı amaçlamaktadır.

Biden, 2021 yılında göreve geldiğinde, ABD dış politikasında Donald Trump döneminden farklı bir yöne doğru yönelmiştir. Özellikle, Trump yönetiminin küresel zeminde kaybettiği küresel imajı yeniden inşa etmek, transatlantik ilişkileri revize etmek ve uluslararası kurumlar ile olan işbirliğini yeniden canlandırmayı amaçlamıştır. Biden dönemi dış

[1] Dr. İzmir Demokrasi Üniversitesi, İİBF,Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-1880-1338

politikasında demokratik değerler başlığı öne çıkarken, uluslararası kurumların desteklenmesine yönelik önemli adımlar atılması hedeflenmiştir.Liberal uluslararasılık ilkesi çerçevesinde uluslararası kurumlar ve bölgesel güçler ile olan politikası ele alınacaktır.

Biden yönetimi normatif değerlere öncelik vererek Trump döneminde zedelenen küresel güç kavramına yeniden vurgu yapmayı amaçlamıştır. Bu çalışma, Biden döneminde ön plana çıkan tematik başlıkları ele alarak bulguların teorik ve uygulamalı değerlendirmesini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ana veri toplama teknikleri olarak karşılaştırmalı analiz ve içerik analizi benimsenmiştir. Bu analizler kapsamında Biden yönetiminin dış politika belgeleri, başkanlık konuşmaları, uluslararası kuruluş raporları ve akademik kaynaklar değerlendirilmiştir.

2. JOE BIDEN DÖNEMİ DIŞ POLİTİKASI

Liberal uluslararasıcılık, devletlerin çok taraflı kurumlar aracılığıyla iş birliği yaptığı, normatif değerlere dayalı bir uluslararası düzen anlayışıdır (Ikenberry, 2011). Bu kuram uluslararası kurumlar, ortak kurallar, diplomasi ve çok taraflı iş birliği yoluyla ortak sorunları çözebileceğini savunan yaklaşımdır. Biden yönetimi, ABD'nin uluslararası kurumlarla ilişkilerini yeniden güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu kuram, uluslararası sorunları ve belirsizliği azaltmayı, kolektif çözümler sunmayı ve ortak sorunlar karşısında birlikte hareket etmeyi savunmaktadır. Biden, Trump'ın tek taraflılık yaklaşımını terk ederek uluslararası örgütlerle, müttefiklerle hareket etmeyi amaçlamıştır.

Joe Biden, göreve gelir gelmez "America is Back" sloganıyla dış politikada çok taraflılığa dönüş mesajı vermiştir.ABD tarihinin en yüksek katılımlı başkanlık seçimi

gerçekleştiren Biden 75 milyondan fazla oy alarak bir başka rekora imza atmıştır.

2.1. Joe Biden Dönemi Liberal Kurumsalcılık Girişimleri

ABD'nin uluslararası kurumlarla ilişkilerini yeniden düzenlemeye yönelen Joe Biden çeşitli düzenlemelere yönelmiştir. ABD'nin kurallara dayalı uluslararası düzene yeniden angaje olma çabası ön plana çıkmıştır. Örneğin, Joe Biden yönetimi Paris Anlaşması'na geri dönmüş, WHO, UNHRC gibi kurumlara yeniden katılım sağlamış ve normatif gücünü pekiştirmeye çalışmıştır.Başkanlık görevine gelir gelmez Paris Anlaşması'na yeniden katılma kararı, iklim değişikliği önceliğinin ilk göstergesi olmuştur. Böylece ABD, yalnızca askeri ve ekonomik kapasitesine değil, aynı zamanda uluslararası normlar, kurumlar ve diplomatik iş birliği yoluyla oluşturduğu normatif güce de dayanarak küresel liderliğini yeniden pekiştirmeye çalışmıştır. Biden yönetimi iklim değişikliği gibi küresel sorunların çok taraflı mekanizmalar yoluyla çözülmesini amaçlamıştır. Bu girişim sadece ulusal bir taahhüt değil, aynı zamanda küresel liderlik iddiasının bir yansımasıdır.Green Climate Fund'a (GCF) yönelik katkılarını yeniden başlatarak, özellikle az gelişmiş ülkelerdeki iklim adaptasyonu ve yeşil enerji dönüşümüne önemli destek sağlamıştır.Düşük gelirli ve marjinalleşmiş toplulukların iklim değişikliğinin etkilerine karşı daha fazla korunmasını hedeflemiştir (Bağ,2021).

Biden yönetimi iklim değişikliği konusunda teknolojik çözümlere, atık yönetimine, fosil yakıt alternatiflerine ve sivil toplumla iş birliğine yönelmiştir. Biden yönetimi, terk edilmiş gaz ve petrol kuyularının kapatılması, çiftlik atıklarının yönetimi gibi pratik uygulamalarla bu politikayı genişletmiştir (CCAC, 2021).

Tablo 1. ABD Uluslararası İklim Finansmanı Ortalamaları

Dönem	Yıllık Ortalama ($ milyar)
Bush	0.5
Obama	1.5
Trump	0.8
Biden (2021–22)	5.8

Kaynak: (ClimatePolicyInitiative, 2024; CarbonBrief, 2025).

Biden yönetimi, Obama sonrası iklim alanındaki düşen finansmanı güçlü şekilde toparlayarak yıllık ortalama 5,8 milyar $ seviyesine yükseltmiş durumdadır.(Climate Policy Inıtiative, 2024). Biden döneminde iklim harcamalarındaki yükseliş ve bir önceki yönetime kıyasla artan finansal harcamalar iklim değişikliğiyle mücadeleye verilen önemin göstergesidir.

Joe Biden, 2021'de "Demokrasi Zirvesi" düzenleyerek, küresel demokratik değerlerin ve insan haklarının savunulmasına yönelik bir platform oluşturmuştur (Bekir,2023). Biden yönetimi ayrıca *Presidential Initiative for Democratic Renewal* girişimini başlatmıştır. Demokrasiyi desteklemeye yönelik bir adım olarak ön plana çıkan bu zirve otoriter rejimlere karşı durma amacı taşımaktadır. "Otoriterliğe karşı mücadele", "yolsuzlukla mücadele" ve "insan haklarına saygıyı teşvik etmek" olmak üzere, üç ana başlık altında cereyan eden Zirve'de, demokrasilerin karşı karşıya olduğu sınamalar ve fırsatlara odaklanıldı (Gezer,2023).ABD'nin uluslararası alanda uyguladığı normatif söylem iç politikasında da karşılık bulmuştur. Biden, "Freedom to Vote Act" ve "John Lewis Voting Rights Act" gibi yasa tekliflerini destekleyerek demokratik kurumları güçlendirme amacını hem iç hem dış politika düzlemine taşımıştır (The White House, 2023). Demokratik reform, insan hakları, yolsuzlukla mücadele, medya özgürlüğü ve seçim süreçlerini destekleyen politika ve yardım programları oluşturuldu (US,2021). Medya özgürlüğü kapsamında bağımsız gazeteciler ve medya kuruluşlarının desteklenmesi, gazetecilerin fiziksel ve dijital

güvenliğinin geliştirilmesi hedeflendi (The American Presidency Project,2022). İnsan haklarını Biden dış politikasının normatif boyutlarından biri hâline getirdi.Aktivistler, gazeteciler ve insan hakları savunucularına yönelik destek mekanizmaları geliştirildi (US,2024).

ABD'nin 46. Başkanı olan Joe Biden, görevdeki ilk gününde, ülkeyi derinden etkileyen COVID-19 salgınıyla mücadeleye güç verecek kararnameleri imzalayarak, Dünya Sağlık Örgütü'ne yeniden döndüğünü dile getirdi (BBC,2021).Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres, kararı memnunlukla karşıladıklarını açıkladı ve bunun virüsle küresel mücadelenin koordinasyonu için yaşamsal önemde olduğunu söyledi.ABD örgütte kalma ve çok taraflılık konusunda yapıcı bir şekilde ilerlemiştir. COVID-19 pandemisi sırasında sağlık hizmetlerine erişimi artırmaya çalıştı. Biden yönetimi, özellikle aşı dağıtımı, sağlık hizmetlerine erişim, işgücü ve ekonomi gibi alanlarda çeşitli adımlar atmıştır. Özellikle WHO üyeliğine dönüş, küresel sağlık krizleri karşısında kolektif eylemin gerekliliğini vurgulayan bir adım olmuştur.Biden yönetimi WHO'ya yıllık yaklaşık 400–500 milyon dolar katkı taahhüt etmiş, bu da Trump döneminin izolasyoncu çizgisinden keskin bir kopuşu temsil etmiştir (Profilbaru, 2025).

BM, Biden yönetiminin çok taraflı diplomasi anlayışının önemli unsurlarından biri olmuştur.ABD Başkanı Joe Biden göreve geldikten sonraki ilk kapsamlı dış politika konuşmasında, Amerika'nın yeni dönemde daha fazla dünya sahnesinde olacağını vurguladı, geleneksel ittifakları güçlendireceklerinin altını çizdi.(Ersöz,2021) Biden yönetiminin dış politikasındaki en önemli değişimlerden biri, ABD'nin uluslararası kurumlarla ilişkilerinin yeniden güçlendirilmesidir.Biden'ın küresel altyapı rekabetinde Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne (BRI) karşı G7 ile başlattığı "Küresel Altyapı ve Yatırım Ortaklığı" (Partnership for

Global Infrastructure and Investment – PGI) kapsamında 60 milyar dolarlık yatırım taahhüdü, stratejik ve normatif dış politikanın eş zamanlı yürütülmesi anlamına gelmektedir.G7 tarafından 2022 yılında kurumsallaştırılan PGI, gelişmekte olan ve orta gelirli ülkelerde sürdürülebilir ve yüksek standartlı altyapı yatırımlarını desteklemeyi amaçlamıştır. Biden yönetiminin "müttefiklerle birlikte hareket etme" anlayışının ekonomik alandaki yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir.Bu girişim aynı zamanda Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ni (BRI) dengeleme amacı taşımaktadır.G7 çatısı altında geliştirilmesi, Biden yönetiminin tek taraflı hareket etmek yerine müttefikleriyle birlikte ekonomik kapasite oluşturma yaklaşımını göstermektedir. Bu girişim, Biden döneminde liberal uluslararasıcılığın yalnızca siyasi ve güvenlik kurumlarıyla sınırlı kalmadığını göstermektedir. Bu aynı zamanda altyapı, kalkınma, teknoloji ve ekonomik yönetişim alanlarına da genişlediğini göstermektedir.

Biden yönetiminin uluslararası kurumlara yaklaşımı yalnızca liberal kurumsalcılık çerçevesinde açıklanamaz. NATO politikası bu durumun en belirgin örneklerinden biridir. Biden yönetimi NATO'yu güçlendirmeyi ve ABD'nin Avrupalı müttefikleriyle güvenlik iş birliğini geliştirmeyi amaçlamıştır. Biden döneminde NATO'ya desteğin demografik olarak yüksek (%60–66) kaldığı, ancak partizan ayrışmanın derinleştiği görülmektedir. Demokratlar arasında destek %77 düzeyindeyken, Cumhuriyetçi seçmenlerde bu oran %45'e gerilemiştir.Biden yönetimi NATO'yu güçlendirmeyi ve ABD'nin Avrupalı müttefikleriyle güvenlik iş birliğini geliştirmeyi amaçlamıştır.NATO'nun güçlendirilmesi yalnızca devletlerarası düzeyde değil, ABD kamuoyu açısından da değerlendirilmelidir. Pew Research Center'ın 2025 araştırmasına göre Amerikalıların %60'ı NATO hakkında olumlu görüşe sahipken, %37'si olumsuz görüş bildirmiştir. Ayrıca Amerikalıların %66'sı ABD'nin NATO

üyeliğinden önemli ölçüde veya belirli ölçüde fayda sağladığını düşünmektedir. (Pew Research Center, 2025)NATO'nun güçlendirilmesi ve önemli desteğin sağlanması aynı zamanda ABD'nin transatlantik liderliğini yeniden tesis etme politikasının önemli bir göstergesi olmuştur.

Rusya'nın 2022 yılında Ukrayna'yı işgali sonrasında NATO'nun önemi daha da artmıştır. ABD, savaş sonrasında Ukrayna'ya ekonomik, askeri ve diplomatik destek sağlarken NATO müttefikleriyle koordinasyonu geliştirmiştir. NATO, Biden döneminde hem uluslararası iş birliğinin hem de stratejik caydırıcılığın kurumsal aracı hâline gelmiştir. NATO politikası Biden'in dış politikasının ikili niteliğini göstermektedir. Müttefiklerle birlikte hareket edilmesi liberal kurumsalcılıkla uyumlu iken, Rusya'nın çevrelenmesi ve caydırıcılığın artırılması realist güç dengesi yaklaşımı ile açıklanmaktadır.ABD kamuoyunun güçlü ters tepkisi (yaklaşık %75'i Rusya'yı açık bir tehdit olarak gördüğü) bu politikanın toplumsal meşruiyetini desteklemektedir. Bu bağlamda Biden'ın Rusya stratejisi sadece idealist bir duruş olmaktan ziyade, kamuoyu baskısıyla şekillenen bir güvenlik politikasıdır (RAND, 2024; CRS, 2024; Pew Research Center, 2024).

Biden'ın Rusya politikası sadece askeri ve ekonomik destekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda NATO'yu yeniden güçlendirme hedefiyle uyumlu şekilde yürütülmüştür. 2022 Madrid ve 2023 Vilnius Zirveleri, NATO'nun doğu kanadında kolektif güvenliği yeniden yapılandırma stratejisini şekillendirmiştir (Bloomberg/TASS, 2024).Ukrayna'ya yönelik askeri destek ve kamuoyunun buna verdiği destek, Biden'in stratejik karşılıklı güven modelini hem halk hem de devlet düzeyinde taşıdığını göstermektedir. ABD bu süreçte Avrupa ülkeleri ve NATO müttefikleriyle koordinasyon içinde hareket etmiştir.

Grafik 1. ABD'lilerin NATO'ya Olumlu Yaklaşımı

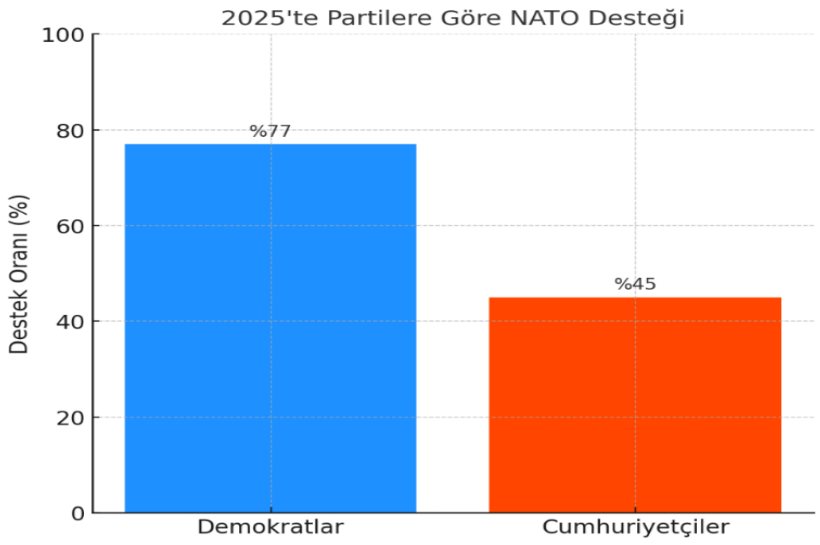

Kaynak: Pew Research, 2025

Biden dönemindeki en önemli kurumsal girişimi ise QUAD ve AUKUS gibi ittifakların güçlendirilmesi olmuştur. Bu ittifaklar Çin karşıtı stratejinin bir parçasıdır. AUKUS, Avustralya'nın nükleer denizaltı kapasitesini artırırken, QUAD ise askeri güvenliğin yanı sıra tedarik zinciri, aşı dağıtımı ve iklim iş birliği gibi alanlarda da işlevselleştirilmiştir (Medcalf, 2020; Smith, 2022).Çin'i çevreleme hedefi taşıyan Dörtlü Güvenlik Diyaloğu (QSD) ya da Quad ittifakı, Asya'da güç dengesini oluşturma amacı taşımaktadır.ABD, Çin'in bölge içerisindeki yayılmacı etkisini kırmak, ABD'nin Asya içerisindeki nüfusunu artırmak ve bölge güçleri üzerinde üstünlük kurmayı amaçlamaktadır. ABD, İngiltere ve Avustralya arasında 2021'de nükleer denizaltı teknolojisi alanında işbirliğini öngören "AUKUS" anlaşması imzalanmıştı. "AUKUS" güvenlik anlaşması kapsamında Güney Avustralya eyaletinin başkenti Adelaide'deki tersanelerde en az 8 nükleer enerjiyle çalışan denizaltı inşa edilecekti.Her iki girişim de Biden döneminde

Çin'in Hint-Pasifik'teki artan nüfuzunu, yayılmacı etkisini ve saldırgan politikalarını sınırlandırmak için tasarlanmıştır.

Tablo 2: Joe Biden Yönetimi Dış Politika Girişimleri ve Uluslararası Kurumların Analitik Analizi

Uluslararası kurum /	**Biden yönetiminin yaklaşımı**	**Somut politika / gelişme**	**Analitik değerlendirme**
Birleşmiş Milletler (BM)	ABD'nin BM sistemiyle ilişkilerini güçlendirme	BM Güvenlik Konseyi ve diğer BM mekanizmalarında daha aktif diplomatik angajman	Çok taraflı diplomasinin yeniden merkeze alınmasını
BM İnsan Hakları Konseyi (UNHRC)	Yeniden angajman	ABD, 2021'de Konsey'e yeniden seçilmek için aday olması 2022–2024 dönemi için üyeliğe seçilmesi	İnsan haklarının Amerikan dış politikasında normatif bir araç olarak yeniden öne çıkarıldığını göstermesi
Dünya Sağlık Örgütü (WHO)	Çok taraflı sağlık diplomasisine dönüş	ABD'nin WHO'dan çekilme süreci durdurulmuş ve örgütle iş birliği sürdürmesi	COVID-19 gibi sınır aşan problemlerin uluslararası kurumlar aracılığıyla yönetilmesi
Paris Anlaşması	Yeniden Katılım	19 Şubat 2021'de yeniden taraf olması	iklim değişikliğinin tek taraflı değil, uluslararası iş birliği yoluyla ele alınması
NATO	Yeniden ittifakın güçlenmesi	NATO müttefikleriyle koordinasyon artırılmış; Ukrayna Savaşı sonrasında kolektif savunma ve caydırıcılık güçlendirilmesi	Liberal kurumsalcılık ile güvenlik ve güç dengesi yaklaşımının birlikte ele alınması
G7- G20-IMF	Küresel ekonomik yönetişim	Küresel ekonomi, pandemi sonrası toparlanma, borç ve iklim finansmanı gibi konularda çok taraflı görüşmeler	Ekonomik karşılıklı bağımlılığın kurumlar yoluyla yönetilmesi
QUAD/AUKUS	Ortaklık ağlarını genişletme politikası ve yeni bölgesel işbirliği ağları inşa etme çabasını ortaya koymak	Japonya, Hindistan, Avustralya ve diğer ortaklarla güvenlik ve stratejik iş birliğinin artırmak ve bölgesel nüfuzunu genişletmek	Liberal uluslararasıcılığın ittifak boyutunu ve ortak işbirliği artırmak ve Çin'in yükselişine yönelik denge arayışı

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. SONUÇ

Biden dönemi ABD dış politikası, çok taraflılığa dönüş ve etik değerlerin canlandırılması açısından önemlidir.Özellikle, Biden döneminde demokratik girişimler ABD'nin küresel liderliğini yeniden tesis etme çabasının normatif boyutunu oluşturmuştur. Özellikle, demokratik yöndeki girişimler, yolsuzlukla mücadele, seçim bütünlüğü, medya özgürlüğü ve insan hakları alanındaki girişimler normatif gücün yeniden yükselmesine yönelik önemli girişimler olarak ön plana çıkmaktadır. Demokrasi zirvesinin düzenlenmesi ulusal değil, aynı zamanda uluslararası düzeni korumaya yönelik önemli adımlardan biridir. Bu girişimler, ABD'nin küresel liderliğini yeniden güçlendirme stratejisinin bir parçası olarak ele alınmaktadır.

Biden yönetiminin uluslararası kurumlara yaklaşımı Trump dönemine kıyasla daha kurumsalcı ve çok taraflı bir nitelik taşımaktadır. Biden yönetimi, ABD'nin uluslararası sistemdeki etkinliğini azaltmak yerine BM, WHO, NATO ve Paris Anlaşması gibi kurum ve mekanizmalar ile yeniden güçlendirmeye çalışmıştır. Bu politika, liberal uluslararasıcılığın temel varsayımlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Ancak Biden dönemindeki uygulamalar incelendiğinde, liberal uluslararasıcılık ile ABD'nin stratejik çıkarları arasında belirgin bir gerilimin devam ettiği görülmektedir. Dolayısıyla "Amerika geri döndü" söylemi, ABD'nin uluslararası sisteme yeniden angaje olmasını ifade ederken, bu angajmanın her durumda liberal normların önceliği anlamına gelmediği görülmektedir. ABD'nin 2021 yılında Afganistan'dan geri çekilme politikası uzun süreli askeri müdahalelerin ABD'nin stratejik çıkarları ve güvenliği açısından sürdürülebilir olmadığı yönündeki değerlendirmeyle bağlantılıdır.

Sonuç olarak, Biden yönetiminin NATO, Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve Paris Anlaşması gibi çok taraflı kurumlarla artan işbirliği ve kolektif hareket edebilme yeteneği kurallara dayalı yönetim modelinin yeniden ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca G7, QUAD ve AUKUS gibi ittifak ve ortaklıkların içerisinde yer alabilmesi , Çin'in yükselen gücüne yönelik karşı bir duvar örebilmesine, stratejik rekabet karşısında dengeli hareket edebilmesine olanak sağlamıştır. ABD'nin uluslararası kurumlara geri dönüşü, AB ile safların yeniden birleşmesi ve ortak bir tutum sergilemeye başlaması, ayrıca uluslararası örgütler ile diyalog kanallarını yeniden geliştirebilmesi liberal kurumsalcılığın en önemli yansımasıdır. Bu ittifaklar aynı zamanda Çin'in yükselen ekonomik, teknolojik ve askeri etkisini dengeleme arayışının bir parçası olmuştur. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda ve Çin'in artan genişleme politikaları karşısında ulusal güç kavramını ön plana çıkartan Biden yönetimi, aynı zamanda ABD'nin uluslararası sistemden çekilmek yerine bir parçası olmasını ve sistem içerisindeki liderliğini yeniden yapılandırmaya çalışmıştır. Biden döneminin en önemli özelliğinin ise söylem ile uygulama arasındaki mutlak bir kopuştan ziyade, normatif hedeflerle stratejik çıkarların aynı dış politika çerçevesinde birlikte yürütülmesi olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

American Presidency Project(2021). FACT SHEET: Summit for Democracy: Progress in the Year of Action,29.11.2022.https://www.presidency.ucsb.edu/documents/fact-sheet-summit-for-democracy-progress-the-year-action?utm_source=chatgpt.com

BBC.(2021).Biden'ın Covid-19'la mücadele kararnameleri ne içeriyor? https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55746955

Bag,M.(2021) ABD, Paris İklim Anlaşması'na resmen geri döndü,Euro Euronews.

Bloomberg/TASS. (2024, October 9). NATO's eastern flank ramps up defense spending to Soviet-era levels

Bekir, İ.(2023).Biden'ın Demokrasi Zirvesi ne vadediyor? AA News.

Climate Policy Initiative. (2024). International climate finance flows.

CarbonBrief. (2025). Global climate finance tracker – US contributions.

CCAC. (2021, September 17). President Biden announces Global Methane Pledge. Climate & Clean Air Coalition.

Ersöz, B. (2021)Biden Yönetiminin Dış Politikası,VOA.https://www.voaturkce.com/a/biden-yonetiminin-dis-politikasi/5778792.html

Gezer, G. (2023), "Demokrasi Zirvesi ve Türkiye", The Independent Türkçe, 27.03.2023, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi:https://www.indyturk.com/node/619216/t%C3%BCr ki%CC%87yeden-sesler/demokrasi-zirvesi-ve-t%C3%BCrkiye,27.03.2023.

Ikenberry, G. J. (2011). Liberal Leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order. Princeton University Press.

Pew Research Center. (2025, April 17). *How Americans view NATO and U.S. NATO membership*. Pew Research Center.

RAND Corporation. (2024, August 1). *NATO bolsters its eastern flank*. RAND Corporation.

US State Department (2021). U.S. Department of State Announces Initiatives to Bolster Democracy & Defend Human Rights in Support of the Presidential Initiative for Democratic Renewal

US State Department (2024). U.S. Achievements in Advancing Human Rights Globally, 10.12.2024.https://2021-2025.state.gov/u-s-achievements-in-advancing-human-rights-globally/?safe=1

The White House. (2023). Fact Sheet: The Biden-Harris Administration Continues to Promote Access to Voting.

POST-BIPOLAR GÜVENLIK MIMARISINDE AGİT'IN ROLÜ: NORMATIF GÜÇ, GÜVENLIK TOPLULUĞU VE UKRAYNA KRIZI ÜZERINDEN BIR DEĞERLENDIRME

İrem TABİRLİOĞLU[1]

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistem yeni güvenlik yapılarını ve işbirliği mekanizmalarını zorunlu kılmıştır. Bu dönüşümün önemli bir unsuru olarak Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Batı ve Doğu blokları arasındaki güvensizliğin yönetilmesinde arabuluculuk yaparak ortaya çıkmış; zamanla normatif güç, erken uyarı mekanizması ve çatışma çözüm platformu olarak konumlanmıştır (Boonstra, 2013). 1975 Helsinki Nihai Senedi ile temelleri atılan AGİT, 1995 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı adını alarak kurumsallaşmış; insan hakları, ifade özgürlüğü, azınlıkların korunması, demokratikleşme ve silahsızlanma gibi normatif değerleri gündemine almıştır (OSCE, 2022). AGİT'in kendine özgü yapısı, onu klasik anlamda bir askeri ittifaktan ayırmaktadır. Karar alma süreçlerinde oybirliği aranması, hukuki bağlayıcılığı olmayan belgelerin benimsenmesi ve sivil toplumla etkileşimde bulunması gibi özellikler, AGİT'i bir güvenlik topluluğu inşa etme hedefiyle hareket eden bir yapı haline getirmiştir (Adler & Barnett, 1998). Bu yönüyle AGİT, sadece devletlerarası ilişkileri değil, aynı zamanda toplumlar arası diyaloğu da güvenlik politikalarının bir parçası haline

[1] Araştırma Görevlisi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0009-0000-6450-6260.

getirmeyi amaçlamıştır. Bu çalışma, AGİT'i üç ana teorik çerçeveyle incelemektedir. İnşacı Yaklaşım, örgütün norm ve kimlik inşasına katkısını analiz eder. Güvenlik Topluluğu Teorisi, AGİT'in uzun vadeli barış hedeflerini ve kriz önleme kapasitelerini değerlendirir. Normatif Güç Yaklaşımı, AGİT'in Avrupa güvenlik mimarisinde değer temelli dönüşüm gücünü sorgular. Bu teorik arka plan üzerinden, özellikle 2014 sonrası Ukrayna Krizi bağlamında AGİT'in başarısı, sınırları ve dönüşüm potansiyeli ele alınacaktır. Bu analiz, örgütün post-bipolar dönemde nasıl bir güvenlik aktörü olarak yeniden konumlandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. TEORIK ÇERÇEVE

2.1. İnşacılık: Normların ve Kimliklerin İnşası

İnşacı uluslararası ilişkiler teorisi, devlet davranışlarının yalnızca maddi çıkarlarla değil; kimlik, norm ve sosyal etkileşimle şekillendiğini savunur (Wendt, 1999). AGİT bu bağlamda, özellikle Helsinki Süreci aracılığıyla Avrupa'da ortak bir kimlik ve güvenlik normları inşa etmeyi hedeflemiştir. Bu normatif altyapı, demokratikleşme, insan hakları ve azınlık haklarının korunması gibi ilkeleri ön plana çıkarır (Kelley, 2004). AGİT'in Erken Uyarı ve Çatışma Önleme Mekanizması, aktörlerin karşılıklı güven geliştirmesine dayalı olarak inşa edilen bu normatif kimlik anlayışının somut yansımalarıdır.

2.2. Normatif Güç Yaklaşımı: Değer Tabanlı Etki

Normatif güç yaklaşımı, bir aktörün sert güç yerine değerler, normlar ve söylemler yoluyla uluslararası alanda etkili olmasını öne çıkarır (Manners, 2002). AGİT, AB gibi, "normatif bir aktör" olarak insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokratik yönetişim gibi normları yaymaya çalışır. Özellikle seçim gözlem misyonları ve medya özgürlüğü üzerine çalışan alt yapılar,

AGİT'in bu normatif kapasitesinin örnekleridir (Bastian, 2016). AGİT'in Ukrayna'daki Özel Gözlem Misyonu (SMM) da bu değer aktarımının bir parçasıdır.

2.3. Güvenlik Topluluğu Teorisi: Şiddet Dışı Bir Düzen İnşası

Karl Deutsch ve Emanuel Adler'in güvenlik topluluğu kavramı, üyeleri arasında savaş ihtimalinin "düşünülemez" hale geldiği düzenleri tanımlar (Deutsch et al., 1957; Adler & Barnett, 1998). AGİT bu bağlamda, askeri ittifak olmadan şiddetsiz bir güvenlik düzeni yaratma amacını taşır. Katılımcı devletler arasında oluşturulan diyalog mekanizmaları, seçim gözlem raporları ve azınlık hakları izleme sistemi, bu normatif güvenlik topluluğunun inşasına yöneliktir. Ancak, bu yapının Ukrayna örneğinde olduğu gibi kriz durumlarında etkisiz kalabilmesi, teorik zemin ile pratik kapasite arasındaki boşluğu gözler önüne sermektedir.

3. AGİT'IN KURUMSAL YAPISI VE İŞLEYIŞ MEKANIZMASI

AGİT'in benzersiz kurumsal yapısı, onun esnek ve çok katmanlı güvenlik mimarisi anlayışına dayanır. Kurumun karar alma süreçleri, hukuki bağlayıcılığı olmayan ancak siyasi ağırlığı yüksek belgeler üzerinden yürütülmektedir. Bu durum, AGİT'i klasik anlamda bir uluslararası örgütten çok, bir "normatif müzakere platformu" haline getirmektedir (Zellner, 2005).

3.1. Ana Kurumlar

AGİT'in başlıca kurumsal organları şunlardır: AGİT Zirvesi, En yüksek siyasi karar organıdır ve genellikle devlet ve hükümet başkanları düzeyinde toplanır. Bakanlar Konseyi, Dışişleri bakanları seviyesinde toplanır, yıllık gündem belirleme ve siyasi yönlendirme işlevi görür. Daimî Konsey (Permanent

Council), Viyana'da haftalık olarak toplanır, büyükelçiler düzeyindedir. AGİT'in en aktif karar organıdır (OSCE, 2022). Katılımcı Devletler, Oybirliği ilkesine göre karar alır; bu yapı örgüte kapsayıcılık kazandırsa da karar alma süreçlerini yavaşlatmaktadır (Galbreath & Gebhard, 2010).

3.2. Kurumsal Bağlantılar ve Özel Organlar

AGİT Parlamenter Asamblesi: Normatif meşruiyet yaratmak ve halkların temsilini sağlamak için kurulan yapıdır. Medya Özgürlüğü Temsilciliği ve Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (ODIHR), Özellikle seçim gözlemleri ve ifade özgürlüğü üzerine çalışır. Yüksek Komiserlik (HCNM), Azınlık hakları ve etnik gruplar arası gerilimlerin önlenmesine odaklanır (Bloed, 2000).

3.3. Erken Uyarı ve Kriz Müdahale Kapasitesi

AGİT'in fark yarattığı alanlardan biri, Erken Uyarı-Ertelenmiş Müdahale Paradoksu çerçevesinde şekillenen önleyici diplomasi kapasitesidir (Lund, 1996). AGİT, krizlerin büyümesini engellemek için bölgelerde gözlem misyonları kurarak sosyal tansiyonu ölçmekte ve raporlamaktadır. Ancak müdahale kapasitesinin sınırlı oluşu ve yaptırım gücünün olmaması, örgütün etkisini azaltmaktadır (Klein, 2008). AGİT'in bu kurumsal esnekliği, bir yandan farklı rejim tiplerini bir araya getirebilmesine olanak tanırken, diğer yandan otoriter devletlerin karar süreçlerini kilitlemesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle Rusya'nın 2000'li yıllardan itibaren AGİT'in insan hakları gündemine karşı çıkması, örgütün kolektif reflekslerini zayıflatmıştır (Trenin, 2005).

4. AGİT VE UKRAYNA KRIZI: NORMATIF GÜVENLIK MIMARISININ SINIRLARI

AGİT'in Ukrayna'daki rolü, örgütün normatif güvenlik anlayışının gerçek bir kriz karşısındaki kapasitesini ve sınırlarını gözler önüne seren çarpıcı bir vaka çalışmasıdır. 2014'te Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ve Donbas bölgesindeki ayrılıkçı hareketlerin tırmanması sonrası AGİT, sahaya Ukrayna Özel Gözlem Misyonu (SMM)'nu konuşlandırmıştır. Bu, örgütün tarihindeki en geniş kapsamlı saha operasyonlarından biri olmuştur (OSCE, 2014).

4.1. Saha Misyonu: Gözlem ve Raporlamanın Ötesi?

AGİT-SMM, 2014'ten 2022'ye kadar Ukrayna'nın doğusundaki çatışma bölgelerinde gözlem, raporlama ve ara buluculuk işlevi üstlenmiştir. Gündelik ateşkes ihlallerini belgeleyerek taraflar arasında şeffaflık sağlamaya çalışmış, ayrıca sivillerin korunmasına yönelik mekanizmalar önermiştir (Yost, 2015). Ancak AGİT'in gözlem kapasitesi, sahadaki yoğun silahlı çatışmalar ve özellikle ayrılıkçı grupların erişimi kısıtlaması nedeniyle sürekli olarak sınırlanmıştır. Bu durum, örgütün etkisiz bir "pasif tanık" gibi kalmasına yol açmıştır (Kropatcheva, 2016). Buna rağmen AGİT, uluslararası toplumun çatışma alanından düzenli bilgi almasını sağlayan neredeyse tek meşru aktör olarak önemini korumuştur.

4.2. Normatif Paradoks: Tarafsızlık mı, Etkisizlik mi?

AGİT'in Ukrayna krizindeki tarafsızlık ısrarı, güven yaratıcı bir unsur olmaktan ziyade normatif boşluk yaratan bir faktöre dönüşmüştür. AGİT'in kurumsal yapısının oybirliği ilkesine dayanması, özellikle Rusya'nın vetosu nedeniyle örgütün daha sert tutumlar almasını engellemiştir (Zellner, 2014). Bu bağlamda AGİT, realist uluslararası ilişkiler teorisinin öngördüğü üzere, büyük güçlerin iradesi karşısında "normatif hafıza" işlevi gören ancak yaptırım kapasitesinden yoksun bir örgüt konumuna

indirgenmiştir. Normatif yapının krizi dönüştürücü gücünden çok, krizi arşivleyen bir işlev gördüğü söylenebilir (Adler & Greve, 2009).

4.3. 2022 ve Sonrası: AGİT'in Sessizliği

2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik tam kapsamlı saldırısıyla birlikte AGİT-SMM'nin sahadaki varlığı sürdürülemez hâle gelmiş ve misyon resmen sonlandırılmıştır. Bu gelişme, AGİT'in artık Doğu Avrupa'daki güvenlik mimarisi içerisinde etkili bir aktör olma potansiyelinin tükenmekte olduğuna işaret etmektedir (Rácz, 2022).

5. ULUSLARARASI İLİŞKILER TEORILERI IŞIĞINDA AGİT'IN ROLÜ VE SINIRLARI

AGİT'in yapısı ve faaliyetleri, onu normatif güvenlik söyleminin merkezine yerleştirirken, aynı zamanda teori-pratik çatışmasının da somut bir örneği hâline getirir. AGİT'in işlevi ve sınırlılıkları, özellikle realizm, neoliberal kurumsalcılık ve sosyal inşacılık gibi temel uluslararası ilişkiler teorileri üzerinden anlamlandırılabilir.

5.1. Realist Yaklaşım: Güç Boşluğunda Normların İflası

Realist teoriye göre uluslararası ilişkiler anarşik bir sistemde yürür ve devletler güvenliğini sağlamak için rasyonel, kendi çıkarını maksimize eden aktörlerdir (Mearsheimer, 2001). Bu perspektiften bakıldığında, AGİT gibi bağlayıcılığı olmayan ve yaptırım gücünden yoksun kurumların kriz yönetiminde sınırlı etkisi olacağı öngörülür. Ukrayna örneğinde görüldüğü üzere, Rusya gibi revizyonist güçlerin uluslararası normları ihlal etmesi karşısında AGİT'in sessizliği ve eylemsizliği, realist öngörüleri doğrulamaktadır. Oybirliği ilkesinin veto potansiyeliyle

birleşmesi, örgütü "güçlü olanın belirlediği" sistemin pasif bir gözlemcisi konumuna sokmaktadır (Waltz, 1979).

5.2. Neoliberal Kurumsalcılık: İşbirliği, Şeffaflık ve Rejimler

Neoliberal kurumsalcılığa göre, uluslararası örgütler devletler arasında işbirliğini kolaylaştırır, bilgi asimetrisini azaltır ve karşılıklı bağımlılığı kurumsallaştırır (Keohane, 1984). AGİT'in güven artırıcı önlemleri (Confidence and Security-Building Measures, CSBMs) bu perspektifin en bariz uygulamaları arasında sayılabilir. AGİT, özellikle 1990'larda silahların karşılıklı şeffaflığı, askeri tatbikatların önceden bildirilmesi gibi önlemlerle Avrupa'da güven yaratıcı bir rol oynamıştır. Ancak neoliberal kurumsalcılık, işleyen normların ve kurumların varlığını güçlü devletlerin rızasına bağlar. 2000 sonrası Rusya'nın yön değiştirmesiyle AGİT'in bu kazanımları zayıflamıştır (Risse, 2002).

5.3. Sosyal İnşacılık: Kimlikler, Normlar ve Normatif Güvenlik

Sosyal inşacılık, uluslararası sistemin yalnızca maddi güçlerle değil, aynı zamanda kimlikler, normlar ve sosyal yapıların etkileşimiyle kurulduğunu savunur (Wendt, 1999). Bu teori, AGİT'in "kapsayıcı güvenlik" modelini ve insan hakları, ifade özgürlüğü, azınlık hakları gibi normatif önceliklerini anlamak açısından en elverişli çerçevelerden biridir. AGİT, Helsinki Nihai Senedi'nden itibaren devlet dışı aktörlerin sesini duyurmak, rejim türleri arasında normatif bir eşgüdüm kurmak gibi sosyal yapılandırıcı işlevler üstlenmiştir (Finnemore & Sikkink, 1998). Ancak bu normatif model, güçlü aktörlerin kimliklerini dönüştürmekte yetersiz kaldığında etkisini kaybetmektedir. AGİT'in Ukrayna'daki gözlemci rolü, "normatif hafıza üretimi" işlevine indirgenmiş ve kimlik dönüşümüne katkı sağlayamamıştır.

5.4. Teoriler Arası Bir Yorum: Normatif Arşiv mi, Stratejik Aracı mı?

AGİT'in teoriler bağlamında konumlandırılması, onun eşzamanlı olarak hem uluslararası işbirliğini teşvik eden bir platform, hem normatif arşiv üreten bir bellek, hem de büyük güçlerin stratejik manipülasyonuna açık bir aygıt olduğunu göstermektedir. Bu çoklu konum, örgütün hem esnekliğini hem kırılganlığını doğurur. AGİT, sosyal inşacıların öngördüğü kimlik dönüşümünü gerçekleştiremediği, liberal kurumsalcıların vaat ettiği işbirliğini sürdüremediği ve realistlerin iddia ettiği güç ilişkilerinin dışına çıkamadığı ölçüde, kendi varlık nedenini sorgulayan bir yapı hâline gelmektedir.

6. SONUÇ

AGİT'in tarihsel evrimi ve normatif yönelimi, onu klasik güvenlik örgütlerinden farklılaştırsa da, bu ayrıksılık aynı zamanda onun en temel zaaflarını da teşkil etmektedir. Üç temel uluslararası ilişkiler teorisi üzerinden yapılan değerlendirme, AGİT'in "ne tam anlamıyla bir güvenlik örgütü ne de yalnızca bir norm üretim merkezi" olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu hibrit doğa, örgütün kriz anlarında ne kadar etkili olabileceği sorusunu da beraberinde getirir.

Realistler açısından bakıldığında, AGİT'in kolektif yaptırım mekanizmalarından yoksunluğu, onu büyük güçlerin jeopolitik çıkarları karşısında edilgen bir gözlemciye dönüştürmektedir. Ukrayna ve Gürcistan örnekleri, bu edilgenliğin somut göstergeleridir (Mearsheimer, 2014). Neoliberal kurumsalcılar, örgütün bilgi paylaşımı, şeffaflık ve normatif etkileşim gibi işlevlerini önemsese de, bu işlevlerin sürdürülebilirliği büyük ölçüde üye devletlerin politik iradesine bağlıdır. Bu irade azaldığında, kurumun varlığı ancak şekilsel düzeyde kalmaktadır (Keohane & Nye, 2012).

Sosyal inşacılar açısından ise AGİT, normatif bir laboratuvar olarak değerlidir fakat bu laboratuvarda üretilen normların pratikte kimlik dönüşümünü sağlayamadığı her durumda meşruiyet krizine sürüklenmektedir (Wendt, 1999). AGİT'in söylemsel gücü ile eylemsel sınırları arasındaki uçurum, normların yalnızca ideal düzeyde işlevsel olabileceği; ancak reel politik bağlamda etkisizleşebileceği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Geleceğe yönelik olarak AGİT'in iki yönlü bir dönüşüm geçirmesi kaçınılmaz görünmektedir: Birincisi, karar alma süreçlerinde oybirliği ilkesinden vazgeçilmesi veya en azından "yapıcı çekimserlik" gibi ara formüllerle bu yapının esnetilmesi gereklidir. İkincisi ise, norm üretiminin ötesine geçerek normların uygulanmasını denetleyebilecek yaptırım gücü olan yarı-bağımsız mekanizmaların geliştirilmesidir.

Kuramsal olarak ifade etmek gerekirse, AGİT'in geleceği, realizmin güç politikaları ile sosyal inşacılığın kimlik ve norm temelli vizyonu arasında bir "teorik uzlaşma" yaratıp yaratamayacağına bağlıdır. Aksi hâlde örgüt, normatif hafıza üreticisi bir "arşivci kurum" olmaktan öteye gidemeyecektir. Bu bağlamda, AGİT'i "normların hafızası ama yaptırımların hayaleti" olarak nitelemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Adler, E. ve Barnett, M. (1998). Güvenlik Toplulukları . Cambridge Üniversitesi Yayınları.

Adler, E. ve Greve, P. (2009). Güvenlik topluluğu güç dengesiyle karşılaştığında: örtüşen bölgesel güvenlik yönetişim mekanizmaları. Uluslararası Araştırmalar Dergisi , 35(S1), 59-84.

AGİT. (2014). AGİT Ukrayna Özel İzleme Misyonu: Yetki . https://www.osce.org/ukraine-smm adresinden alınmıştır

AGİT. (2022). AGİT Kurumları ve Yapıları . https://www.osce.org/institutions adresinden alınmıştır.

AGİT. (2022). AGİT nedir? https://www.osce.org/whatistheosce adresinden alınmıştır.

Bastian, J. (2016). AGİT ve Seçim Gözlem Misyonları: Normlar, Performans ve Meşruiyet. Küresel Yönetişim , 22(3), 391–407.

Bloed, A. (2000). AGİT Dönüm Noktasında: AGİT İnsan Boyutu Semineri . Martinus Nijhoff Yayıncıları.

Boonstra, J. (2013). AGİT'in Avrupa Güvenliğindeki Gelecekteki Rolü. FRIDE Politika Özeti , (161), 1–6.

Deutsch, KW ve diğerleri (1957). Siyasi Topluluk ve Kuzey Atlantik Bölgesi . Princeton Üniversitesi Yayınları.

Finnemore, M. ve Sikkink, K. (1998). Uluslararası Norm Dinamikleri ve Politik Değişim. Uluslararası Örgüt , 52(4), 887–917.

Galbreath, DJ ve Gebhard, C. (2010). İşbirliği mi, Çatışma mı? Avrupa'da Çatışma Önlemeye Yönelik Kurumsal Yaklaşımlar . Avrupa Güvenliği , 19(1), 37–59.

Kelley, J. (2004). Avrupa'da Etnik Politika: Normların ve Teşviklerin Gücü . Princeton Üniversitesi Yayınları.

Keohane, RO (1984). Hegemonya Sonrası: Dünya Politik Ekonomisinde İşbirliği ve Uyuşmazlık . Princeton Üniversitesi Yayınları.

Klein, N. (2008). AGİT ve Önleyici Diplomasi: Başarısızlık mı? . Çatışma Çalışmaları Dergisi, 28(2), 57–76.

Kropatcheva, E. (2016). Rusya'nın AGİT politikasının evrimi: işbirlikçi güvenlik vaadinden Realpolitik aracına. Çağdaş Avrupa Çalışmaları Dergisi , 24(1), 64–80.

Lund, M. (1996). Şiddetli Çatışmaların Önlenmesi: Önleyici Diplomasi İçin Bir Strateji . Amerika Birleşik Devletleri Barış Enstitüsü Yayınları.

Manners, I. (2002). Normatif Güç Avrupa: Terimlerde Bir Çelişki mi? Ortak Pazar Çalışmaları Dergisi , 40(2), 235–258.

Mearsheimer, JJ (2001). Büyük Güç Politikalarının Trajedisi . WW Norton & Company.

Risse, T. (2002). Yapılandırmacılık ve Uluslararası Kurumlar: Paradigmalar Arası Konuşmalara Doğru. I. Katznelson ve H. Milner (Ed.), Siyaset Bilimi: Disiplinin Durumu (s. 597–623).

Rácz, A. (2022). AGİT'in Ukrayna Misyonunun Sonu ve Avrupa Güvenliğinin Geleceği . Finlandiya Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Bilgilendirme Raporu.

Trenin, D. (2005). Rusya, AB ve Ortak Komşuluk . Avrupa Reform Denemeleri Merkezi , Ekim.

Waltz, KN (1979). Uluslararası Politika Teorisi . McGraw-Hill.

Wendt, A. (1999). Uluslararası Politikanın Sosyal Teorisi . Cambridge Üniversitesi Yayınları.

Yost, DS (2015). AGİT ve Avrupa'da Normatif Gücün Sınırları. Hayatta Kalma , 57(3), 105–122.

Zellner, W. (2005). Avrupa'da Değişimi Yönetmek: AGİT'in ve Gelecekteki Rolünün Değerlendirilmesi: Yeterlilikler, Yetenekler ve Misyonlar . Barış Araştırmaları ve Güvenlik Politikası Enstitüsü.

Zellner, W. (2014). Rusya ve AGİT: Büyük Umutlardan Hayal Kırıklığına . Hamburg Üniversitesi Barış Araştırmaları ve Güvenlik Politikası Enstitüsü.

KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK TEKNOFEST: TÜRKİYE'NİN TEKNOLOJİ DİPLOMASİSİ VE MARKA KİMLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Hande EROL[1]

1. GİRİŞ

21. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler sadece devletlerin ekonomik ve askeri kapasitelerini dönüştürmekle kalmamış uluslararası ilişkilerin yürütülme biçimlerini de değiştirmiştir. Bu dönüşüm, diplomasinin geleneksel aktör, araç ve iletişim tarzlarının yeniden değerlendirilmesini gerekli kılarken, kamu diplomasisinin de teknolojik gelişmeler içerisinde yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Bu dönüşümün önemli sonuçlarından biri, bilim ve teknolojinin diplomatik ilişkilerde gittikçe daha görünür hale gelmesidir. Gluckman (2017), bilim diplomasisinin bilimsel iş birliğinin uluslararası ilişkileri geliştirmek, ülkeler arasındaki ilişkileri iyileştirmek ve küresel sorunların çözümüne destek olmak amacıyla kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

Teknolojik dönüşümün diplomasi üzerindeki etkisi özellikle dijitalleşmeyle birlikte daha belirgin hale gelmiştir. Devletlerin sosyal medya platformlarını kullanması, dijital kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmesi, çevrim içi kültürel ve eğitim programları gerçekleştirmesi ve teknolojik kapasitesini dijital ortamlar aracılığıyla uluslararası kamuoylarına sunması, diplomasinin teknolojik altyapıyla giderek daha fazla

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Ege Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler, ORCID: 0000-0002-0525-3846.

bütünleştiğini göstermektedir. Bjola ve Holmes (2015) de dijital teknolojilerin diplomasinin yürütülme biçimlerini değiştirdiğini ve diplomatların bilgi üretme, iletişim kurma ve uluslararası aktörlerle etkileşim biçimlerini yeniden şekillendirdiğini belirtmektedir.

Bu gelişmeler doğrultusunda son yıllarda teknoloji diplomasisi kavramı, teknolojik gelişmeler ile dış politika ve diplomatik ilişkiler arasındaki bağlantıyı açıklamak açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Teknoloji diplomasisi; teknoloji politikaları, inovasyon, bilimsel bilgi, dijital altyapılar ve teknolojik kapasitenin uluslararası iş birliği ve dış politika hedefleriyle ilişkilendirildiği geniş bir alan olarak ele alınabilir. Bu çerçevede teknoloji diplomasisinin yalnızca devletler arasındaki teknoloji transferleri veya teknolojik iş birliği anlaşmalarıyla sınırlandırılmaması; teknolojinin uluslararası iletişim, etkileşim, güven oluşturma ve ülkenin teknolojik kapasitesinin görünür kılınması açısından taşıdığı diplomatik işlevlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Türkiye açısından bu dönüşümün dikkat çekici örneklerinden biri TEKNOFEST Havacılık, Uzay ve Teknoloji festivalidir 2018 yılında başlayan TEKNOFEST, havacılık, uzay ve teknoloji alanlarında yarışmaların düzenlendiği, kamu kuruluşları ile özel sektör ve üniversitelerin bir araya geldiği geniş ölçekli bir teknoloji platformuna dönüşmüştür. Festivalin zaman içerisinde farklı şehirlerde düzenlenmesi, uluslararası katılımın artırılması ve 2025 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmesi, TEKNOFEST'in yalnızca Türkiye'nin teknoloji ekosistemini destekleyen bir organizasyon olarak değil, teknoloji aracılığıyla uluslararası iletişim ve etkileşim sağlayan bir platform olarak da incelenmesini mümkün kılmaktadır.

Buradan hareketle bu çalışmanın temel amacı TEKNOFEST'i kamu diplomasisi ve teknoloji diplomasisi açısından değerlendirmektir. Çalışmada TEKNOFEST'in teknolojik kapasiteyi görünür kılması, gençler ve teknoloji aktörleri arasında etkileşim oluşturması, uluslararası katılımcıları bir araya getirmesi ve Türkiye'nin teknoloji alanındaki gelişimini yabancı kamuoylarına aktarma potansiyeli tartışılacaktır. Ayrıca "TEKNOFEST, Türkiye'nin teknolojik kapasitesinin uluslararası kamuoylarına aktarılmasında ve diplomatik etkileşim oluşturulmasında bir teknoloji diplomasisi ve kamu diplomasisi aracı olarak değerlendirilebilir mi?" sorusuna cevap aranacaktır. Bu cevap aranırken TEKNOFEST'in doğrudan bir diplomatik kurum veya klasik anlamda bir diplomasi aracı olduğu varsayılmayacak; bunun yerine festivalin teknoloji, uluslararası iletişim ve kamu diplomasisi arasındaki kesişim alanında ürettiği diplomatik potansiyel incelenecektir. Böylece çalışma, teknoloji festivallerini yalnızca ekonomik, eğitimsel veya inovasyon politikaları bağlamında ele alan yaklaşımların ötesine geçerek, teknolojik etkinliklerin çağdaş kamu diplomasisinin yeni araçları olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusuna odaklanmaktadır.

Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Analiz dört temel boyut üzerinden yürütülmüştür: teknolojik kapasitenin görünürleştirilmesi, çok aktörlü etkileşim, insanlar arası ve gençlik temelli etkileşim ve uluslararası teknoloji ekosistemleri arasında bağlantı kurulması. Bu boyutlar, teknoloji diplomasisinin çok aktörlü ve yenilikçilik gücüne dayalı niteliğiyle ilişkilendirilmiştir (Bjola ve Kornprobst, 2025). Çalışma, TEKNOFEST'in diplomatik etkisini ölçen bir kamuoyu araştırması veya nedensel etki analizi değildir. Bu nedenle elde edilen bulgular "diplomatik sonuç" şeklinde değil, "diplomatik

potansiyel" ve "diplomatik işlev" çerçevesinde yorumlanmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE: KAMU DİPLOMASİSİ VE TEKNOLOJİ DİPLOMASİSİ

Uluslararası ilişkiler disiplininde kamu diplomasisi, devletlerin sadece diğer devletlerin hükümetleriyle değil, yabancı toplumlar ve kamuoylarıyla da iletişim kurmasını ifade eden diplomatik bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Geleneksel diplomasinin temel aktörleri devletler ve onun resmi temsilcileriyken, kamu diplomasisi diplomatik iletişimin kapsamını toplumlara, sivil toplum kurumlarına, üniversitelere, medyaya doğru genişletmiştir. Bu yönüyle kamu diplomasisi, dış politikanın toplumsal boyutunu güçlendiren ve devletlerin yabancı kamuoylarında anlayış, güven ve olumlu tutum oluşturmasına yönelik faaliyetleri kapsayan bir yaklaşım niteliğindedir. Melissen'e (2005) göre yeni kamu diplomasisi geleneksel devlet merkezli anlayıştan uzaklaşarak devlet dışı aktörlerle ilişki kurmaya ve karşılıklı etkileşime daha fazla önem vermektedir. Bu değişim, kamu diplomasisini aynı zamanda ağ temelli bir diplomatik iletişim alanı hâline getirmiştir.

Bilim diplomasisi literatürü, bilimsel bilgi ve uzmanlığın dış politika hedefleriyle ilişkilendirilmesinin yanı sıra uluslararası bilimsel iş birliğinin devletler ve toplumlar arasında güven, iletişim ve ortaklık oluşturabileceğine işaret etmektedir. Çolak'ın (2025) aktardığı üzere bilim diplomasisi, uluslararası bilim iş birliğini kolaylaştırmanın yanında ülkeler, bölgeler ve örgütler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bilimsel iş birliğinden yararlanmayı da kapsamaktadır. Bu yaklaşım teknoloji diplomasisi açısından genişletildiğinde, teknolojik bilgi, yenilikçilik kapasitesi, teknoloji transferi, Ar-Ge ortaklıkları ve teknolojik ekosistemlerin uluslararası ilişkilerde stratejik bir

diplomasi kaynağı olarak kullanılması söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda teknoloji diplomasisi, devletlerin teknolojik kapasite ve yenilikçilik potansiyellerini dış politika hedefleriyle ilişkilendirerek uluslararası iş birliği geliştirmeleri, teknolojik ortaklıklar kurmaları, ulusal teknoloji ekosistemlerini uluslararası kamuoyuna tanıtmaları ve teknolojik gelişmeleri küresel sorunların çözümünde diplomatik bir araç olarak kullanmaları şeklinde kavramsallaştırılabilir. Dolayısıyla teknoloji diplomasisi yalnızca teknolojinin diplomatik temsilini değil; teknoloji üreticileri, araştırmacılar, üniversiteler, özel sektör, girişimciler ve uluslararası kuruluşlar arasında kurulan çok aktörlü ilişkileri de kapsamaktadır. Bu noktada teknoloji diplomasisi ile bilim diplomasisi arasında güçlü bir süreklilik bulunmaktadır. Bilim diplomasisinin temelinde bilimsel bilgi ve uluslararası bilimsel iş birliği yer alırken teknoloji diplomasisi bu bilgi üretiminin uygulamaya, inovasyona ve teknolojik kapasiteye dönüşmüş biçimini diplomatik ilişkilerle buluşturmaktadır. Çolak'ın (2025) aktardığı bilim diplomasisinin "diplomaside bilim", "bilim için diplomasi" ve "diplomasi için bilim" şeklindeki üçlü sınıflandırması teknoloji diplomasisi açısından da açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Buna göre teknolojik uzmanlığın dış politika kararlarını desteklemesi "diplomaside teknoloji"; uluslararası teknoloji iş birliklerinin kolaylaştırılması "teknoloji için diplomasi"; teknolojik kapasitenin ülkeler arasındaki ilişkileri geliştirmek ve ortak sorunların çözümüne katkı sağlamak amacıyla kullanılması ise "diplomasi için teknoloji" olarak değerlendirilebilir (Çolak, 2025: 60).

Teknoloji diplomasisinin kapsamının genişlemesinde teknolojik gelişmelerin devletlerin güç kapasitesini doğrudan etkilemesi önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde teknolojik ilerlemeler, devletlerin ekonomik kapasitesinin yanı sıra güvenlik, savunma, iletişim ve stratejik rekabet alanlarındaki konumlarını da etkileyerek uluslararası güç dağılımının

dönüşümüne katkıda bulunmaktadır (Copeland, 2013: 452–454; Turekian vd., 2015:3–4). Teknolojik gelişmelerin uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi, ulaşım ve iletişim teknolojilerinden nükleer teknolojiye ve günümüz bilgi teknolojilerine kadar uzanan daha geniş bir dönüşüm içerisinde değerlendirilmekte; bu gelişmelerin güç, caydırıcılık ve diplomasi üzerinde önemli sonuçlar yarattığı belirtilmektedir (Waltz, 1979: 184–185).

Teknoloji fuarları, bilim festivalleri, uluslararası teknoloji yarışmaları, araştırma programları, teknoloji sergileri ve inovasyon etkinlikleri bu açıdan önem taşımaktadır. Bu tür platformlar, teknolojik ürün ve projelerin sergilenmesinin ötesinde, farklı ülkelerden araştırmacıların, girişimcilerin, öğrencilerin, şirketlerin ve kamu aktörlerinin bir araya gelmesine ve bilgi paylaşımında bulunmasına imkân sağlamaktadır. Bilim ve teknoloji diplomasisinin temel unsurlarından biri olan uluslararası iş birliği, bu tür etkileşimler aracılığıyla yalnızca teknolojik bilgi alışverişini değil, aynı zamanda ülkeler arasında uzun vadeli ilişkilerin geliştirilmesini de destekleyebilmektedir (Ruffini, 2017: 11–26; Turekian vd., 2015: 3–5). Bu çerçevede teknoloji diplomasisi, kamu diplomasisinin geleneksel araçlarını tamamlayan gelişmekte olan bir diplomasi alanı olarak ele alınabilir. Kamu diplomasisi yabancı kamuoylarıyla iletişim kurma ve ilişki geliştirme amacını taşırken, teknoloji diplomasisi teknolojik kapasite, bilgi ve inovasyonu bu ilişkinin önemli araçlarından biri hâline getirmektedir. Nitekim teknoloji diplomasisi, dijital diplomasi ve bilim diplomasisi arasında bağlantı kuran; ancak özellikle yenilikçilik gücünü (innovation power) merkeze alan ayrı bir diplomasi alanı olarak kavramsallaştırılmaktadır (Bjola vd., 2025). Dolayısıyla iki kavram arasında hiyerarşik değil, tamamlayıcı bir ilişki bulunmaktadır. Teknoloji diplomasisi, kamu diplomasisinin amaçlarını gerçekleştirmek için teknolojik kapasiteden yararlanabilirken, kamu diplomasisi de teknoloji diplomasisinin

uluslararası toplumlarla iletişim ve ilişki kurma boyutunu güçlendirebilmektedir.

Bu teorik çerçeve içerisinde TEKNOFEST, Türkiye'nin teknoloji diplomasisi ve kamu diplomasisi kapasitesini incelemek açısından önemli bir vaka sunmaktadır. Festivalin teknoloji yarışmaları, bilimsel ve teknik etkinlikleri, kamu kurumları ve özel sektör arasındaki iş birliği, üniversitelerin katılımı ve uluslararası boyutunun gelişmesi, teknolojinin toplumsal ve uluslararası iletişim aracı olarak nasıl kullanılabileceğinin incelenmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle TEKNOFEST'in zaman içerisinde Türkiye sınırlarının dışına çıkarak Azerbaycan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde düzenlenmesi, teknoloji temelli etkinliklerin uluslararasılaşması açısından dikkat çekici bir gelişmedir. Bu noktada TEKNOFEST'in teknoloji diplomasisi açısından incelenmesi, festivalin doğrudan bir diplomasi kurumu olduğu varsayımına dayanmamaktadır. Aksine, festivalin teknolojik kapasiteyi görünür kılması, farklı ülkelerden aktörleri bir araya getirmesi, gençler ve teknoloji toplulukları arasında etkileşim oluşturması ve Türkiye'nin teknoloji ekosistemini uluslararası alana taşıması üzerinden ortaya çıkan diplomatik potansiyel ele alınmaktadır. Dolayısıyla TEKNOFEST, kamu diplomasisinin temel hedefleri olan iletişim, etkileşim, karşılıklı anlayış ve ilişki geliştirme süreçleri ile teknoloji diplomasisinin teknolojik kapasite ve inovasyonu uluslararası ilişkilere dâhil etme işlevinin kesiştiği bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Diplomasi alanı	Temel odak	Başlıca aktörler	TEKNOFEST ile bağlantı
Kamu diplomasisi	Yabancı kamuoylarıyla iletişim ve ilişki	Devlet, toplum, medya, üniversite, STK	Kitlesel erişim, etkileşim, uluslararası katılım
Bilim diplomasisi	Bilimsel bilgi ve araştırma iş birliği	Bilim insanları, üniversiteler, araştırma kurumları	Bilimsel etkinlikler, teknik bilgi ve genç araştırmacılar
Teknoloji diplomasisi	Teknoloji, inovasyon ve teknoloji ekosistemleri	Devlet, şirketler, üniversiteler, girişimciler, uzmanlar	Teknoloji yarışmaları, ürünler, çok aktörlü teknoloji ağı

Tablo 1. Kamu diplomasisi, bilim diplomasisi ve teknoloji diplomasisi. Yazar tarafından hazırlanmıştır.

3. TEKNOFEST'İN ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRKİYE'NİN TEKNOLOJİ EKOSİSTEMİNDEKİ YERİ

TEKNOFEST, Türkiye'de millî teknolojik kapasitenin geliştirilmesini teşvik etmek amacıyla kamu kurumları, özel sektör, teknoloji şirketleri, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin iş birliğiyle gerçekleştirilen önemli bir havacılık, uzay ve teknoloji etkinliğidir. İlk kez 2018 yılında düzenlenen festival, teknolojik yeniliklerin ve bilimsel gelişmelerin toplumla buluşturulmasına yönelik bir platform niteliği taşımaktadır (TEKNOFEST, t.y.). Bu yönüyle TEKNOFEST, yalnızca teknoloji ürünlerinin sergilendiği bir organizasyon olmanın ötesinde, toplumun bilim ve teknolojiye yönelik farkındalığının artırılmasını, gençlerin teknoloji ve inovasyon alanlarına yönlendirilmesini ve farklı aktörler arasında iş birliği geliştirilmesini amaçlayan çok paydaşlı bir yapı ortaya koymaktadır. Festivalin kamu, özel sektör, akademi ve sivil toplum aktörlerini aynı platformda bir araya getirmesi, onu Türkiye'nin bilim ve teknoloji ekosisteminin ulusal ve uluslararası düzeyde görünürlük kazanmasına katkı sağlayan önemli bir etkinlik hâline getirmektedir. TEKNOFEST kapsamında gerçekleştirilen geniş ölçekli teknoloji yarışmaları, millî teknolojilerin geliştirilmesini teşvik etmenin yanı sıra stratejik ve kritik teknoloji alanlarında bilgi birikiminin artırılmasına ve nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesine önemli katkılar sunmaktadır. Bu yönüyle yarışmalar, yalnızca ulusal teknolojik kapasitenin güçlendirilmesine yönelik bir mekanizma değil, aynı zamanda Türkiye'nin bilimsel ve teknolojik yetkinliğinin ulusal ve uluslararası düzeyde görünürlük kazanmasına olanak sağlayan bir platform niteliğindedir. Farklı yaş ve uzmanlık gruplarından katılımcıları bir araya getiren bu etkinlikler, teknoloji alanında uluslararası iş birliklerinin ve iletişim ağlarının geliştirilmesine de zemin hazırlayarak teknoloji

diplomasisinin çok aktörlü yapısını desteklemektedir. Dolayısıyla TEKNOFEST kapsamında gerçekleştirilen yarışmalar, teknolojik kapasite geliştirme işlevinin yanı sıra Türkiye'nin yenilikçilik ve teknoloji üretme potansiyelinin uluslararası kamuoyuna aktarılmasına katkı sağlayan bir teknoloji diplomasisi aracı olarak değerlendirilebilir (Çolak, 2025:62). Selçuk Bayraktar'a (2026) göre TEKNOFEST zihni bir dönüşüm veya sessiz bir devrim niteliğinde, öğrenilmiş çaresizlik zihniyetini yıkan, "Biz daha iyisini yapabiliriz" fikrini aşılayan bir festivaldir.

2018 yılındaki ilk TEKNOFEST yaklaşık 550 bin ziyaretçiyi ağırlarken, sonraki yıllarda bu sayı önemli ölçüde artmıştır. Resmi verilere göre cumhuriyetin 100. yıldönümü olan 2023 yılında; İstanbul, Ankara ve İzmir'de yapılan etkinliklere yaklaşık 4,6 milyon kişi katılmıştır (TEKNOFEST,2026). TEKNOFEST'in dikkat çekici özelliklerinden biri teknoloji alanındaki etkinlikleri sadece sergileme mantığıyla sınırlamamasıdır. Festival kapsamında düzenlenen teknoloji yarışmaları, eğitimler, bilimsel etkinlikler, hava gösterileri katılımcıların teknolojiyi sadece gözlemlemelerine değil çeşitli şekillerde deneyimlemelerine de imkân sağlamaktadır. Böylece teknoloji, soyut bir kalkınma veya inovasyon söyleminden çıkarılarak toplumun farklı kesimlerinin doğrudan temas edebildiği somut bir deneyim alanına dönüştürülmektedir. Festival içerisindeki teknoloji yarışmaları ayrı bir önem taşımaktadır. Yarışmalar aracılığıyla öğrencilerin ve gençlerin teknoloji üretme süreçlerine aktif bir şekilde katılması teşvik edilmektedir. Böylece TEKNOFEST, teknoloji tüketen toplumdan teknoloji geliştiren topluma geçiş fikrini destekleyen bir mekanizma olarak konumlandırılmaktadır. Festivalin resmî açıklamalarında da gençlerin teknoloji alanında projeler geliştirmesinin teşvik edilmesi ve Türkiye'nin teknoloji üreten bir ülke hâline gelmesine katkı sağlanması temel amaçlar arasında gösterilmektedir.

TEKNOFEST'in kurumsal yapısının bir diğer önemli özelliği ise çok aktörlü olmasıdır. Festivalin organizasyonunda devlet kurumları, özel sektör, üniversiteler, araştırma kuruluşları ve sivil toplum aktörleri bir araya gelmektedir. Bu yapı, günümüzde teknoloji üretiminin tek bir kurum veya aktör tarafından gerçekleştirilemeyeceği gerçeğiyle uyumludur. Bu çok aktörlü yapı, TEKNOFEST'in kamu diplomasisi açısından değerlendirilmesi bakımından da önemlidir. Cull'ın (2008) kamu diplomasisine ilişkin yaklaşımında devlet dışındaki aktörlerle kurulan ilişkiler ve insanlar arası etkileşim önemli bir yer tutmaktadır. TEKNOFEST'te üniversitelerin, teknoloji şirketlerinin, öğrencilerin, mühendislerin ve araştırmacıların aynı platformda buluşması, festivalin yalnızca devlet merkezli bir iletişim faaliyeti olarak değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir. Bu açıdan festival, teknoloji ekosisteminin farklı aktörlerini bir araya getiren çok katmanlı bir iletişim alanı oluşturmaktadır.

TEKNOFEST'in gelişiminde festivalin farklı kentlere taşınması da önemlidir. İstanbul'da başlayan organizasyonun zaman içerisinde Gaziantep, Bakü, Samsun, Ankara, İzmir, Antalya ve Adana gibi farklı merkezlerde gerçekleştirilmesi, teknoloji etkinliğinin belirli bir coğrafi merkezle sınırlı kalmamasını sağlamıştır. TEKNOFEST'in uluslararasılaşması ise festivalin teknoloji diplomasisi bakımından incelenmesini özellikle gerekli hâle getiren gelişmelerden biridir. 2022 yılında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen TEKNOFEST, festivalin Türkiye dışındaki ilk uluslararası organizasyonu olmuştur. Bu etkinlik, TEKNOFEST modelinin başka bir ülkeye taşınması bakımından sembolik bir öneme sahip olmakla birlikte, aynı zamanda teknoloji aracılığıyla Türkiye ile Azerbaycan arasındaki mevcut ilişkilerin farklı bir toplumsal ve teknolojik zemine taşınmasını sağlamıştır. Böylece festival, ulusal bir teknoloji organizasyonunun sınır aşan bir teknoloji etkinliğine

dönüşebileceğini göstermiştir. (TEKNOFEST, 2024,2026) Bakü'deki organizasyonun ardından TEKNOFEST'in uluslararası boyutunun 2025 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde düzenlenen etkinlikle daha da belirginleştiği görülmektedir. KKTC'de gerçekleştirilen TEKNOFEST, teknoloji yarışmaları, hava gösterileri ve çeşitli teknoloji etkinlikleri aracılığıyla gençleri, kurumları ve teknoloji aktörlerini bir araya getirmiştir. Bu gelişme, teknoloji festivallerinin uluslararası ilişkiler bakımından yalnızca ekonomik veya teknik faaliyetler olmadığını; aynı zamanda toplumlar arasında iletişim ve etkileşim oluşturabilecek platformlar hâline gelebileceğini göstermektedir.

TEKNOFEST'in uluslararasılaşması, teknoloji diplomasisinin "teknoloji aracılığıyla ilişki kurma" boyutunu görünür hâle getirmektedir. Geleneksel diplomatik ilişkilerde devletler arası temaslar büyük ölçüde resmî kurumlar üzerinden gerçekleştirilirken, teknoloji festivalleri daha geniş bir aktör grubunun uluslararası etkileşime katılmasına imkân sağlamaktadır. Öğrenciler, mühendisler, akademisyenler, girişimciler ve teknoloji şirketleri arasındaki temaslar, devletler arasındaki resmî ilişkilerin yanında yeni iletişim kanalları oluşturabilmektedir. Bu nedenle TEKNOFEST'in uluslararası etkinlikleri, teknoloji diplomasisinin yalnızca devletler arasında teknoloji transferine indirgenemeyeceğini göstermesi bakımından önemlidir.

TEKNOFEST'in teknoloji diplomasisi açısından bir diğer önemli yönü, teknolojik kapasitenin görünürleştirilmesidir. Diplomatik iletişimde bir ülkenin sahip olduğu ekonomik, askerî veya kültürel kapasitenin uluslararası kamuoylarına aktarılması çeşitli araçlarla gerçekleştirilebilir. Teknoloji festivalleri ise bu kapasitenin doğrudan sergilenmesine olanak sağlamaktadır. Hava araçları, insansız sistemler, roketler, uzay teknolojileri, yapay zekâ uygulamaları ve robotik sistemler gibi teknolojilerin

sergilenmesi, Türkiye'nin teknoloji alanındaki faaliyetlerinin somut örnekler üzerinden görünür hâle gelmesini sağlamaktadır.

Bu durum teknoloji diplomasisinin kamu diplomasisiyle kesiştiği önemli bir alan yaratmaktadır. Bir ülkenin teknolojik kapasitesinin yabancı kamuoylarına aktarılması yalnızca teknik bilgi verilmesi anlamına gelmemekte; aynı zamanda ülkenin bilimsel ve teknolojik kapasitesi hakkında bir anlatı oluşturulmasına da imkân sağlamaktadır. Bununla birlikte bu anlatının kamu diplomasisi bakımından etkili olabilmesi, yalnızca teknolojik ürünlerin sergilenmesine değil, farklı toplumların bu etkinliklere katılımına ve etkileşimine bağlıdır. Dolayısıyla TEKNOFEST'in diplomatik potansiyelinin değerlendirilmesinde "gösterme" kadar "etkileşim" boyutunun da dikkate alınması gerekmektedir.

Bu çerçevede TEKNOFEST'in Türkiye'nin teknoloji ekosistemindeki konumu üç ana düzeyde değerlendirilebilir. İlk olarak festival, teknoloji üretimini teşvik eden bir platform olarak işlev görmektedir. İkinci olarak, farklı kamu ve özel sektör aktörlerini bir araya getirerek teknoloji ekosisteminin görünür kılınmasını sağlamaktadır. Üçüncü olarak ise uluslararası katılım ve farklı ülkelerde gerçekleştirilen organizasyonlar aracılığıyla teknoloji temelli uluslararası etkileşim alanı oluşturmaktadır. Üçüncü boyut, TEKNOFEST'i teknoloji diplomasisi açısından özellikle önemli kılmaktadır. Dolayısıyla TEKNOFEST'in gelişim süreci, yalnızca bir teknoloji festivalinin büyümesi şeklinde değerlendirilmemelidir. Festivalin ulusal ölçekte genişlemesi, farklı toplumsal aktörleri bünyesinde toplaması ve zaman içerisinde uluslararası boyut kazanması, teknolojinin diplomatik iletişim ve toplumlar arası etkileşimde kullanılabileceğini göstermektedir.

4. TEKNOFEST VE KAMU DİPLOMASİSİ

TEKNOFEST'in kamu diplomasisi açısından ilk önemli boyutu, Türkiye'nin teknolojik faaliyetlerini geniş kitlelerin erişimine açmasıdır. Festivalin kitlesel yapısı, teknolojik üretimin sadece uzman çevrelerde tartışılan teknik bir konu olmaktan çıkarak toplumun farklı kesimlerinin de doğrudan tecrübe edebileceği bir alana dönüşmesini sağlamaktır. Bu özellik kamu diplomasisinin temel unsurlarından olan iletişim ve görünürlük açısından önemlidir.

TEKNOFEST'e katılım her sene düzenli olarak artmış, organizasyon farklı şehirlere de yayılmıştır ancak kamu diplomasisi açısından daha önemli olan festivalin uluslararası yayılımıdır. 2022 yılında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de gerçekleşmesi bu açıdan önemli bir adımdır. Bu noktada TEKNOFEST'in kamu diplomasisi niteliği yalnızca Türkiye'nin teknolojik ürünlerinin sergilenmesinden kaynaklanmamaktadır. Festival kapsamında farklı ülkelerden katılımcıların, öğrencilerin, teknoloji meraklılarının ve profesyonellerin bir araya gelmesi, toplumlar arasında doğrudan temas kurulmasına imkân sağlamaktadır.

Kamu diplomasisinin uzun vadeli başarısı, yabancı ülkelerle sürdürülebilir ilişkiler oluşturma kapasitesi ile yakın ilişkilidir (Melissen,2005). Bu açıdan TEKNOFEST'in teknoloji yarışmaları, eğitim faaliyetleri ve etkileşim alanları, farklı kesimler arasında doğrudan etkileşim kurmasına izin verir. Böylece diplomatik iletişim yalnızca diplomatlar veya kamu kurumları üzerinden değil, bilim ve teknoloji alanında faaliyet gösteren gençler üzerinden de gerçekleşebilmektedir. Bu durum, kamu diplomasisinin "insanlar arası diplomasi" boyutunu güçlendirmektedir. Teknoloji yarışmalarına katılan bir öğrenci ile başka bir ülkeden gelen öğrenci arasında kurulan iletişim, ilk bakışta diplomatik bir faaliyet olarak görülmeyebilir. Ancak uzun

vadede bu tür etkileşimlerin farklı toplumlar arasında karşılıklı anlayış, güven ve bilgi paylaşımı oluşturma potansiyeli bulunmaktadır. Bu noktada TEKNOFEST'in kamu diplomasisi açısından özgünlüğü ortaya çıkmaktadır. Festival, diplomatik mesajı doğrudan bir söylem veya propaganda biçiminde sunmak yerine, teknoloji üretimi ve gençlerin katılımı üzerinden dolaylı bir iletişim mekanizması oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle festival diplomatik iletişim, "söylemekten" çok "göstermek ve etkileşim kurmak" üzerinden gerçekleşmektedir.

TEKNOFEST'in kamu diplomasisi açısından bir diğer boyutu gençlik diplomasisidir. Gençler, teknolojik yeniliklerin hem üreticileri hem de gelecekteki kullanıcıları olmaları sebebiyle teknoloji diplomasisin önemli aktörlerindendir. Festivalin yarışma ve eğitim faaliyetleri gençleri bilim, mühendislik ve teknoloji alanlarına yönlendirirken, uluslararası etkinlikler aracılığıyla farklı ülkelerden gençler arasında iletişim kurulmasına da zemin hazırlamaktadır. Çolak (2025), TEKNOFEST'i bilim diplomasisi açısından değerlendirdiği çalışmasında festivalin bilim ve teknoloji aracılığıyla diplomatik köprüler kurulmasına katkı sağlayabileceğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşım, TEKNOFEST'in kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilmesi açısından da önemlidir. Zira bilimsel ve teknolojik etkileşim, kamu diplomasisinin kültürel değişim ve eğitim gibi geleneksel alanlarının yanında yeni bir ilişki kurma zemini oluşturmaktadır.

Kamu diplomasisinin önemli işlevlerinden biri, bir ülkenin sahip olduğu değerleri, kapasiteyi ve politikaları yabancı kamuoylarına aktarabilmesidir. Geleneksel olarak kültür, sanat, eğitim ve medya bu aktarımın başlıca araçları arasında yer alırken, teknoloji alanındaki gelişmeler de giderek daha önemli bir iletişim unsuru hâline gelmektedir.

TEKNOFEST bu bağlamda Türkiye'nin teknolojik kapasitesinin görünürleştirildiği önemli platformlardan biri olarak değerlendirilebilir. Festival kapsamında havacılık, uzay, savunma, yapay zekâ, robotik, yazılım, enerji, çevre, tarım ve sağlık teknolojileri gibi farklı alanlarda geliştirilen ürün ve projelerin sergilenmesi, Türkiye'nin teknoloji ekosisteminin çeşitli boyutlarının kamuoyuna aktarılmasını sağlamaktadır.

5. TEKNOFEST'İN TEKNOLOJİ DİPLOMASİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

TEKNOFEST'in teknoloji diplomasisi açısından değerlendirmek istersek, öncelikle festivalin teknolojik kapasite üretimi ile bu kapasitenin küresel görünürlüğü arasındaki ilişkiye bakmak gerekir. Teknoloji diplomasisi, teknolojinin sadece ekonomik bir kapasite olarak değil aynı zamanda uluslararası ilişkilerde iletişim, iş birliği ve ilişki sağlama aracı olarak da kullanılmasıdır (Bjola vd., 2025). Bu açıdan TEKNOFEST'in temel özelliklerinden biri, Türkiye'de geliştirilen teknolojilerin ve teknoloji üretme kapasitesinin farklı toplumsal ve uluslararası aktörlerle buluşturulmasına imkân sağlamasıdır. Ayrıca festival, kamu kurumları, özel sektör, üniversiteler, teknoloji şirketleri, öğrenciler ve mühendisleri aynı etkinlik içinde bir araya getirerek teknoloji üretiminin tek bir kurumsal aktörün faaliyeti olmaktan çıkarak çok aktörlü bir süreç olarak şekillenmesine katkı sağlamaktadır.

TEKNOFEST'in bir diğer boyutu, teknoloji yarışmalarının yalnızca rekabet mekanizması olarak değil, teknolojik kapasite geliştirme mekanizması olarak işlev görmesidir. Yarışmalar aracılığıyla öğrencilerin ve genç teknoloji geliştiricilerinin belirli teknolojik problemlere yönelik çözüm üretmeleri teşvik edilmekte; böylece bilgi, beceri ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesine yönelik bir ortam

oluşturulmaktadır. Bu durum teknoloji diplomasisi açısından önemlidir; çünkü uluslararası teknoloji ilişkilerinde sürdürülebilir bir diplomatik kapasitenin oluşması, yalnızca mevcut teknolojik ürünlere değil, bu teknolojileri geliştirebilecek insan kaynağına ve araştırma kapasitesine de bağlıdır. Bilim diplomasisi literatüründe bilimsel kapasitenin ve araştırmacılar arasındaki bağlantıların uluslararası ilişkilerin geliştirilmesindeki rolü vurgulanmaktadır (Ruffini, 2017:11–26). Teknoloji diplomasisi açısından da benzer şekilde, insan kaynağının geliştirilmesi uzun vadeli teknolojik iş birliklerinin altyapısını oluşturmaktadır.

Bu noktada TEKNOFEST'in teknoloji diplomasisi bakımından dikkat çeken özelliği, teknolojiyi yalnızca sergilenen bir çıktı olmaktan çıkararak üretim sürecinin kendisini öne çıkarmasıdır. Teknoloji diplomasisi açısından bir ülkenin teknolojik kapasitesinin önemi yalnızca sahip olduğu ürünlerle değil, yeni bilgi ve teknoloji üretebilme yeteneğiyle de ilişkilidir. Düzenlenen yarışmalar ve teknik faaliyetler, bu nedenle yalnızca mevcut teknolojilerin tanıtıldığı bir sergileme alanı olarak değil, teknoloji üretim kapasitesinin geliştirilmesine yönelik bir ekosistem olarak değerlendirilebilir. Bu özellik, TEKNOFEST'i teknoloji diplomasisi açısından salt bir tanıtım faaliyetinden ayıran temel unsurlardan biridir.

Günümüzde ileri teknoloji alanlarında üretim, araştırma ve inovasyon faaliyetleri tek bir ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşmemekte; üniversiteler, araştırma merkezleri, şirketler ve kamu kurumları arasında uluslararası bağlantılar kurulmaktadır. Bu nedenle teknoloji diplomasisi, farklı ülkelerin teknolojik ekosistemleri arasında bağlantı oluşturulmasını ve ortak çalışma alanlarının geliştirilmesini de kapsamaktadır. TEKNOFEST'in Azerbaycan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmesi, bu açıdan yalnızca festivalin coğrafi kapsamının genişlemesi olarak değil, Türkiye merkezli bir teknoloji platformunun farklı teknoloji ekosistemleriyle temas

kurması açısından değerlendirilebilir. Özellikle Bakü'de gerçekleştirilen TEKNOFEST, teknoloji alanındaki ilişkilerin farklı aktörler arasında kurulabileceğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır (TEKNOFEST, 2025). Buradaki temel unsur, festivalin başka bir ülkede düzenlenmiş olması değil, teknoloji alanında ortak bir etkileşim zemini oluşturmasıdır.

6. TEKNOFEST VE TÜRKİYE'NİN TEKNOLOJİ TEMELLİ MARKA KİMLİĞİ

Marka kimliği, bir aktörün kendisini hedef kitlelere nasıl tanımlamak ve nasıl bir yönden algılanmak isteğiyle ilişkilidir. Bu açıdan marka kimliği sadece görsel unsurlar, sloganlar ya da tanıtım faaliyetlerinden oluşmamakta, aktörün sahip olduğu değerler, yetenekler, kurumlar, semboller aracılığıyla oluşturduğu bütüncül bir sistem tarafından şekillenir. İngiliz politik danışman Simon Anholt (2007), ülkelerin uluslararası itibarının yalnızca iletişim kampanyalarıyla oluşturulamayacağını, ekonomik, kültürel, politik ve toplumsal gelişmelerin ülkenin rekabetçi kimliğinin oluşumunda birlikte rol oynadığını belirtmektedir. Dolayısıyla ulusal marka kimliği, yalnızca dışarıya yönelik bir tanıtım faaliyeti değil, ülkenin gerçek kapasitesi ile kendisi hakkında oluşturmak istediği algı arasındaki ilişkiyi kapsayan daha geniş bir çerçeve olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan TEKNOFEST, Türkiye'nin teknoloji alanındaki marka kimliğinin görünürlük kazanmasına katkı sağlayan bir platform olarak değerlendirilebilir. Festivalin resmi vizyonunda Türkiye'nin yalnızca teknolojiyi kullanan değil, geliştiren, üreten ve ihraç eden bir ülke konumuna taşınması hedeflenmektedir. Bunun yanında bilim, mühendislik, girişimcilik, yenilikçilik ve gençlerin teknoloji üretimine katılımı TEKNOFEST'in temel söylemsel unsurları arasında yer almaktadır (TEKNOFEST, 2026). Dolayısıyla festival aracılığıyla ortaya konulan kimlik,

Türkiye'nin geleneksel olarak teknoloji ithal eden veya teknolojik ürünleri tüketen bir ülke olarak algılanmasının ötesinde, teknoloji geliştiren, üreten, yenilikçi ve genç insan kaynağına sahip bir ülke olarak konumlandırılmasına dayanmaktadır. TEKNOFEST'in resmi misyonunda da gençlerin teknolojiyle buluşturulması, yenilikçi fikirlerin desteklenmesi ve teknoloji geliştirme kültürünün toplumun farklı kesimlerine yayılması vurgulanmaktadır.

TEKNOFEST'in Türkiye'nin teknoloji temelli marka kimliğine katkısı üç temel düzeyde değerlendirilebilir. Birinci düzey öz-tanımlama düzeyidir. Türkiye, festival aracılığıyla kendisini teknoloji geliştiren, üreten ve yenilikçilik kapasitesine sahip bir ülke olarak sunmaktadır. İkinci düzey görünürlük düzeyidir. Festivalde sergilenen teknolojiler, yarışmalar ve projeler bu kimliği somut ve gözlemlenebilir hâle getirmektedir. Üçüncü düzey ise uluslararası etkileşim düzeyidir. Festivalin uluslararasılaşması, Türkiye'nin teknoloji ekosisteminin yabancı katılımcılar, öğrenciler, girişimciler, akademisyenler ve teknoloji kuruluşlarıyla etkileşime girmesine imkân sağlamaktadır. Bu üçüncü boyut, marka kimliği ile kamu diplomasisi ve teknoloji diplomasisi arasındaki bağlantının kurulabileceği temel alanlardan biridir.

TEKNOFEST, çalışmanın başlığında yer alan "marka kimliği" kavramını destekleyen üçlü bir işlev ortaya koymaktadır: Türkiye'nin teknoloji alanındaki kimliğini tanımlamak, bu kimliği görünür kılmak ve uluslararası aktörlerle etkileşim içerisinde dolaşıma sokmak. Bununla birlikte festivalin marka kimliği oluşturma kapasitesinin teknoloji diplomasisiyle kesiştiği noktada değerlendirilmesi gerekir. Teknoloji diplomasisi teknolojik kapasiteyi ve inovasyonu uluslararası ilişkilerin bir unsuru hâline getirirken, marka kimliği bu kapasitenin ülkenin kendisini tanımlama ve uluslararası alanda konumlandırma biçimine katkısını açıklamaktadır. Bu nedenle TEKNOFEST,

teknoloji diplomasisi ile marka kimliğinin birbirinden tamamen bağımsız iki alanı olarak değil, teknolojik kapasitenin uluslararası görünürlüğü üzerinden birbirini tamamlayabilen iki analitik boyut olarak ele alınabilir. Bu bağlamda TEKNOFEST'in Türkiye açısından ortaya koyduğu marka kimliği, yalnızca "teknolojik ürün üreten ülke" söylemine indirgenmemelidir. Festivalin kurumsal söylemi ve uygulamaları birlikte değerlendirildiğinde bilim, teknoloji, gençlik, girişimcilik, üretim, inovasyon ve uluslararasılaşma unsurlarının birlikte öne çıkarıldığı görülmektedir. Böylece teknoloji, Türkiye'nin kendisini uluslararası alanda ifade etmesinde yalnızca ekonomik veya askerî kapasitenin bir göstergesi olmaktan çıkarak aynı zamanda kimlik ve iletişim unsuru hâline gelmektedir. Bu durum, TEKNOFEST'in kamu diplomasisi ve teknoloji diplomasisi açısından olduğu kadar, Türkiye'nin teknoloji eksenli marka kimliğinin oluşumu ve görünürlüğü açısından da incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Analiz boyutu **TEKNOFEST'teki karşılığı**
Teknolojik kapasitenin görünürleştirilmesi teknoloji sergileri
İnsanlar arası etkileşim gençler, yarışmacılar
Çok aktörlülük kamu + özel sektör + üniversite
Uluslararasılaşma Azerbaycan ve KKTC
Teknoloji iş birliği yarışmalar ve ortak etkinlikler
Kamu diplomasisi yabancı toplumlarla iletişim
Teknoloji diplomasisi teknoloji aracılığıyla uluslararası ilişki

Tablo 2. TEKNOFEST'in teknoloji diplomasisi açısından analitik değerlendirme modeli. Yazar tarafından hazırlanmıştır.

7. SONUÇ

Teknolojik ilerlemelerin ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlardaki etkisinin artması, teknolojiyi uluslararası ilişkilerin önemli unsurlarından biri haline getirmiştir. Bu ilerleme, diplomasinin sadece devletler arasındaki geleneksel ilişkiler üzerinden ilerlemediği, bilim, teknoloji, üniversiteler, özel sektör gibi farklı aktörlerin de uluslararası ilişkilerin oluşumunda rol üstlendiği daha geniş bir diplomasi anlayışının oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu çerçevede teknoloji diplomasisi, teknolojik kapasite ile uluslararası iş birliği, iletişim ve ilişki geliştirme süreçlerini bir araya getiren yeni bir diplomatik alan olarak önem kazanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında TEKNOFEST, söz konusu dönüşüm çerçevesinde teknoloji diplomasisi ve kamu diplomasisi açısından değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda TEKNOFEST'in yalnızca havacılık, uzay ve teknoloji alanındaki gelişmelerin sergilendiği bir festival olmadığı; kamu kurumları, özel sektör, üniversiteler, araştırmacılar, öğrenciler ve teknoloji girişimcilerini bir araya getiren çok aktörlü bir platform niteliği taşıdığı görülmektedir. TEKNOFEST'in teknoloji diplomasisi açısından önem taşıyan bir diğer boyutu ise uluslararasılaşmasıdır. Festivalin Azerbaycan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gibi farklı coğrafyalarda düzenlenmesi, Türkiye merkezli bir teknoloji etkinliğinin uluslararası etkileşim alanına taşındığını göstermektedir. Festival, Türkiye'nin teknolojik kapasitesini yalnızca söylemler aracılığıyla değil, teknoloji ürünleri, yarışmalar, bilimsel etkinlikler ve katılımcılar arasındaki doğrudan etkileşim aracılığıyla görünür kılmaktadır. Bununla birlikte, TEKNOFEST'in teknoloji diplomasisi açısından taşıdığı potansiyelin doğrudan diplomatik sonuçlarla eş tutulmaması gerekmektedir. Bir teknoloji festivalinin uluslararası katılımcıları bir araya getirmesi veya teknolojik kapasiteyi görünür kılması tek başına uzun vadeli diplomatik ilişkilerin

oluştuğunu göstermemektedir. Teknoloji diplomasisinin sürdürülebilir bir diplomatik işleve dönüşebilmesi için festival kapsamında kurulan temasların araştırma iş birlikleri, akademik ve teknolojik ortaklıklar, girişimcilik ağları, uluslararası Ar-Ge faaliyetleri ve uzun vadeli kurumsal ilişkilerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu nedenle TEKNOFEST'in diplomatik etkisinin değerlendirilmesinde yalnızca ziyaretçi ve katılımcı sayıları değil, festival sonrasında ortaya çıkan uluslararası iş birlikleri ve ilişkilerin sürekliliği de dikkate alınmalıdır. Sonuç olarak TEKNOFEST, geleneksel anlamda bir diplomatik kurum veya doğrudan bir diplomasi aracı olarak değil, teknolojik kapasite, uluslararası iletişim, çok aktörlü etkileşim ve kamu diplomasisini bir araya getiren bir teknoloji diplomasisi platformu olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Anholt, S. (2007). Competitive identity: The new brand management for nations, cities and regions. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230627727

Bayraktar, S. (2026). Yediden Yetmişe Toplumsal Seferberlik: Milli Teknoloji Hamlesi. M. F. Kacır, M. Şeker & M. Doğrul (Ed.), Millî Teknoloji Hamlesi içinde. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-8352-16-0.ch01

Bjola, C., & Holmes, M. (Eds.). (2015). Digital diplomacy: Theory and practice. Routledge.

Bjola, C., Manor, I., & others. (2025). Studying tech diplomacy—Introduction to the special issue on tech diplomacy. Global Policy. https://doi.org/10.1111/1758-5899.70035

Copeland, D. (2013). Digital technology. In A. F. Cooper, J. Heine, & R. Thakur (Eds.), The Oxford handbook of modern diplomacy (pp. 452–472). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199588862.013.0026

Cull, N. J. (2008). Public diplomacy: Taxonomies and histories. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616(1), 31–54. https://doi.org/10.1177/0002716207311952

Çolak, R. (2025). Bilim diplomasisine yenilikçi bir perspektif: TEKNOFEST. Communicata, 30, 58–67. https://doi.org/10.32952/communicata.1711944

Gluckman, P. D., Turekian, V. C., Grimes, R. W., & Kishi, T. (2017). Science diplomacy: A pragmatic perspective from the Asia-Pacific region. Science & Diplomacy, 6(1).

Melissen, J. (Ed.). (2005). The new public diplomacy: Soft power in international relations. Palgrave Macmillan.

Nye, J. S., Jr. (2004). Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs.

Ruffini, P.-B. (2017). Science and diplomacy: A new dimension of international relations. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-55104-3

TEKNOFEST. (t.y.). Hakkımızda. https://www.teknofest.org/tr/kurumsal/hakkimizda/? Erişim tarihi: 24.09.2026.

TEKNOFEST. (2024, 14 Aralık). TEKNOFEST'in 2024 durağı Adana! TEKNOFEST'in 2024 Durağı Adana! | TEKNOFEST Erişim tarihi: 23.09.2026.

TEKNOFEST. (2025). TEKNOFEST etkinlikleri (2018–2026): 2022 TEKNOFEST Bakü ve Karadeniz. https://www.teknofest.org/tr/content/teknofest-events/ Erişim tarihi: 22.09.2026.

TEKNOFEST. (2026). TEKNOFEST etkinlikleri (2018–2026). https://www.teknofest.org/tr/content/teknofest-events/? Erişim tarihi: 23.09.2026.

Turekian, V. C., MacDonald, G., Copeland, D., Hall, C., & S. others. (2015). Science diplomacy: A pragmatic approach to the integration of science and foreign policy. AAAS.

2026 NATO ZİRVESİNDE TÜRK MUTFAĞININ GASTRODİPLOMASİ VE ULUS MARKALAMA ARACI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Hande EROL[1]

1. GİRİŞ

Diplomasi, uluslararası sistemde yalnızca siyasal müzakereler ve güvenlik politikalarıyla sınırlı olmayan, kültürel unsurların da giderek daha fazla önem kazandığı çok boyutlu bir etkileşim alanına dönüşmüştür. Küreselleşme, dijital iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve devletler arasındaki rekabetin yalnızca askerî ve ekonomik güç üzerinden yürütülmemesi, kültürel değerlerin dış politika uygulamalarında daha görünür hale gelmesine katkı sağlamıştır. Bu dönüşüm içerisinde gastronomi, devletlerin uluslararası alandaki görünürlüğünü artıran, ulusal kimliği tanıtan ve olumlu ülke imajı oluşturan önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede gelişen gastrodiplomasi yaklaşımı, yemek kültürünün yalnızca bir kültürel miras unsuru değil, aynı zamanda stratejik iletişim ve ulus markalama süreçlerinde kullanılan bir dış politika aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Uluslararası zirveler, devletlerin yalnızca diplomatik müzakereler yürüttüğü platformlar değil; aynı zamanda ev sahibi ülkelerin kültürel kimliklerini, tarihsel miraslarını ve ulusal değerlerini uluslararası kamuoyuna sergiledikleri sembolik alanlardır. Bu nedenle zirveler kapsamında düzenlenen resmî davetler, lider yemekleri ve protokol organizasyonları diplomatik

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Ege Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler, ORCID: 0000-0002-0525-3846.

iletişimin tamamlayıcı unsurları olarak değerlendirilmektedir. Özellikle resmî menülerde tercih edilen yerel ürünler, coğrafi işaretli gıdalar ve geleneksel yemekler, ev sahibi ülkenin kültürel kimliğini görünür kılarken aynı zamanda ulusal marka değerinin güçlendirilmesine katkı sağlayabilmektedir.

Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen 2026 NATO Zirvesi, bu bağlamda dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır. Zirve kapsamında devlet ve hükûmet başkanlarına ve de eşlerine sunulan resmî menüde Türkiye'nin farklı bölgelerini temsil eden gastronomik ürünlere yer verilmesi, yerel üretim unsurlarının öne çıkarılması ve geleneksel Türk mutfağının modern sunum anlayışıyla uluslararası protokole taşınması, gastronominin diplomatik bir temsil aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Böylece güvenlik ve savunma politikalarının tartışıldığı bir uluslararası platformda kültürel unsurlar da Türkiye'nin uluslararası görünürlüğünü destekleyen tamamlayıcı bir unsur haline gelmiştir.

Gastrodiplomasi literatürü incelendiğinde çalışmaların büyük ölçüde Tayland, Güney Kore, Japonya, Peru ve Malezya gibi ülkelerin uzun vadeli ulusal gastronomi politikalarına odaklandığı görülmektedir. Buna karşın uluslararası güvenlik zirvelerinde uygulanan resmî gastronomi politikalarının ulus markalama perspektifiyle ele alındığı çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu durum, NATO gibi yüksek düzeyli diplomatik organizasyonlarda gastronominin işlevini inceleyen araştırmalar açısından önemli bir boşluğa işaret etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin 2026 NATO Zirvesi kapsamında düzenlediği resmî liderler menüsü, Türkiye’nin kültürel ve bölgesel çeşitliliğini hangi gastronomik işaretlerle temsil etmektedir? Çalışma söz konusu işaretlerin diplomatik ağırlama bağlamında nasıl yorumlanabileceğini ve mevcut belgelerle hangi sonuçlara ulaşılabileceğini ortaya koyar. Zirve

uluslararası güvenlik gündeminin yanı sıra ev sahibi ülkenin kültürel temsilini de içeren özgün bir diplomatik organizasyon olması nedeniyle tekil bir vaka olarak ele alınmıştır.

Araştırmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır Doküman analizi, belirli bir olguya ilişkin yazılı, görsel ve dijital materyallerin sistematik biçimde incelenmesi, sınıflandırılması ve yorumlanmasını sağlayan nitel veri toplama yöntemlerinden biridir (Bowen, 2009). Bu kapsamda Türkiye'nin ilgili resmî kurumları tarafından yayımlanan açıklamalar, zirveye ilişkin basın bültenleri, resmî menü içerikleri, protokol programları ve ulusal ile uluslararası basında yer alan haberler incelenmiştir. Ayrıca zirve kapsamında paylaşılan görseller ve gastronomik sunumlara ilişkin dijital materyaller de analiz sürecine dâhil edilmiştir. Anadolu Ajansı başta olmak üzere güvenilir haber kaynaklarında yer alan şef röportajları ve organizasyona ilişkin açıklamalar da araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, uluslararası zirvelerde hazırlanan menüler hakkında literatür taranması yapılmış ve yazar tarafından temalar oluşturulmuştur. Sonrasında, 2026 yılında Türkiye'de düzenlenen NATO zirvesinde servis edilen resmi gala yemeği, oluşturulan temalar kapsamında incelenmiştir

Araştırmanın temel sınırlılığı, analizin tek bir uluslararası zirve ile sınırlandırılmış olması ve değerlendirmenin kamuya açık belge ve görsel materyaller üzerinden yürütülmesidir. Bununla birlikte çalışma, uluslararası güvenlik zirvelerinde gastronominin diplomatik ve markalama boyutuna odaklanması bakımından literatüre özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Gastrodiplomasi literatüründe ulusal mutfakların tanıtımı, gastronomi festivalleri, coğrafi işaretli ürünler, kültürel miras ve kamu diplomasisi üzerine çok sayıda çalışma bulunmasına rağmen, uluslararası zirvelerde sunulan resmî devlet menülerinin diplomatik ve sembolik işlevini inceleyen araştırmalar oldukça

sınırlıdır. Mevcut çalışmaların önemli bir kısmı G20 zirveleri (Demir ve Alper, 2021), Portekiz devlet ziyafetleri (Cabral vd., 2025) ve Kolombiya'nın devlet gastrodiplomasisi uygulamaları (Castilla-Corzo ve Colmenares-Castro, 2026) üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de 2020 yılında yapılan G20 zirvesine gastrodiplomasi açısından kısaca değinen (Çekiç ve Aksoy, 2020) bir araştırma da mevcuttur.

Buna karşın NATO zirvelerinde sunulan resmî gala menülerini gastrodiplomasi ve ulus markalama perspektifinden inceleyen kapsamlı akademik bir çalışmaya literatürde rastlanmamaktadır. Bu durum, mevcut araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Demir ve Alper'in (2021) G20 zirveleri üzerine yaptığı araştırmada resmî menülerin ev sahibi ülkelerin ulusal kimliklerini ve kültürel değerlerini sembolik biçimde aktardığı belirtilmektedir. Bu çalışmada ulaşılan bulgular da benzer şekilde NATO 2026 resmî gala menüsünün yalnızca diplomatik bir protokol unsuru olmadığını, Türkiye'nin ulus markalama stratejisinin önemli bir bileşeni olarak tasarlandığını göstermektedir. Bununla birlikte NATO örneği, güvenlik odaklı uluslararası bir zirvede gastronominin kültürel diplomasi aracı olarak kullanılması bakımından mevcut literatürden ayrışmaktadır.

2. YUMUŞAK GÜÇ BAĞLAMINDA ULUS MARKALAMA VE GASTRODİPLOMASİ

Küreselleşmenin hız kazanması ve yumuşak güç araçlarının çeşitlenmesiyle birlikte, 2000'li yıllardan itibaren gastrodiplomasi devletlerin uluslararası görünürlüğünü artırmak, ulusal marka değerini güçlendirmek ve ekonomik çıkarlarını desteklemek amacıyla başvurdukları önemli stratejilerden biri hâline gelmiştir. Bu süreçte mutfak kültürü, yalnızca bir toplumun tarihsel ve kültürel mirasını yaşatan bir unsur olmanın ötesinde,

ülkelerin yumuşak güç kapasitesini artıran ve uluslararası kamuoyundaki algısını şekillendiren stratejik bir kaynak niteliği kazanmıştır. Devletler, gastronomiyi kültürel diplomasinin işlevsel bir bileşeni olarak kullanarak ulusal kimliklerini uluslararası alanda görünür kılmayı, olumlu bir ülke imajı inşa etmeyi ve ulus markalama süreçlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda gastrodiplomasi, kültürel değerlerin diplomatik amaçlarla araçsallaştırıldığı; ulusal kimliğin, uluslararası itibarın ve ülke markasının güçlendirilmesine katkı sağlayan çok boyutlu bir ulus markalama pratiği olarak değerlendirilmektedir (Erol, 2026:196).

Gastrodiplomasi ve ulus markalama uygulamalarının kuramsal temelini Joseph Nye tarafından geliştirilen yumuşak güç yaklaşımı oluşturmaktadır. Nye'ye göre yumuşak güç, bir devletin diğer aktörleri askerî veya ekonomik zorlayıcı araçlar kullanmadan; kültürü, değerleri ve politikalarının çekiciliği sayesinde istediği sonuçlara ulaşabilme kapasitesidir (Nye, 2004:5; Nye, 2008: 95). Bu yaklaşımda kültürel çekicilik, uluslararası meşruiyet ve olumlu ülke algısı, devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmalarında önemli kaynaklar arasında yer almaktadır (Nye, 2004: 10–11).

2.1. Ulus Markalama Kavramı

Ulus markalama kavramı ilk kez İngiliz araştırmacı Simon Anholt tarafından 1996 yılında ortaya konulmuştur. Anholt, ulusal itibarın, şirketlerin marka değeri kadar ülkelerin ekonomik ve siyasal başarısını etkileyen stratejik bir unsur olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre devletlerin yalnızca başarılı politikalar geliştirmesi yeterli olmayıp, bu politikaların uluslararası kamuoyuna etkili bir biçimde aktarılması da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, işletmeler tarafından kullanılan pazarlama ve iletişim stratejilerinin ulus markalama süreçlerine uyarlanması gerektiği savunulmaktadır. Anholt'a göre (2007)

küreselleşmenin yoğunlaştırdığı uluslararası rekabet ortamında devletler, yatırım çekmek, ihracatlarını artırmak, turist kazanmak ve uluslararası saygınlıklarını güçlendirmek amacıyla kendilerini bir marka gibi konumlandırmak durumundadır. Bu bağlamda, bir ülkenin uluslararası imajı da tıpkı bir ürünün marka imajı gibi stratejik bir değer taşımaktadır. Bu süreç yalnızca ekonomik tanıtımı değil; kültür, turizm, dış politika, ihracat ve ulusal kimlik unsurlarının bütüncül biçimde yönetilmesini de kapsamaktadır. Dinnie'ye göre ise (2008) ulus markalama, bir ulusa tüm hedef kitleleri nezdinde kültürel temellere dayanan farklılık ve anlam kazandıran, birbirini tamamlayan çok boyutlu unsurların özgün bir bileşimi olarak tanımlanmaktadır.

Ulus markalama yaklaşımının temel varsayımı, ülkelerin, şehirlerin ve bölgelerin itibarlarının şirketlerin ve ürünlerin marka değerine benzer dinamiklerle şekillendiğidir. Bu çerçevede, söz konusu aktörlerin etkili biçimde yönetilmesi ekonomik refahın artırılması, uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından kritik öneme sahiptir (Şöhret, 2023: 82). Bir ulusun ürettiği ürünler, kültürel mirası, turizm potansiyeli, teknolojik kapasitesi, eğitim sistemi, özel sektör yapısı, vatandaşlarının uluslararası başarıları ve kamu politikaları gibi çok sayıda unsur, ülkeye ilişkin olumlu bir marka algısının oluşmasına katkıda bulunmakta; bu unsurların bütüncül etkisi ise devletin küresel ölçekteki imajını ve itibarını şekillendirmektedir.

2.2.Gastrodiplomasi Kavramı

Son yıllarda, uluslararası ilişkilerde gastronominin bir diplomasi aracı olarak kullanılmaya başlanmasıyla ortaya çıkan yeni kavramlardan biri gastrodiplomasidir. Gastrodiplomasi terimi, "gastronomi" ve "kamu diplomasisi" kavramlarının birleşiminden oluşmaktadır. Gastrodiplomasi; kültürel diplomasi ile mutfak diplomasisini yumuşak güç çerçevesinde bir araya

getiren eylemler bütünü, bir ülkeye ilişkin algıları güçlendiren, kültürün, halkın ve değerlerin çekiciliğini artıran ve ekonomik kazanımlar elde etmeyi amaçlayan bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Gastrodiplomasi yalnızca bir ülkenin mutfağının yurt dışında tanıtılması anlamına gelmemekte; aynı zamanda Rockower'ın (2012) ifadesiyle, "insanların kalplerini ve zihinlerini mideleri aracılığıyla kazanma" stratejisini ifade etmektedir. Bu yönüyle gastronominin siyasi etkisi, diğer yumuşak güç araçlarından farklı değildir (Demir ve Alper, 2021:2). Gastrodiplomasi kavramı, 2000'li yılların başından itibaren kamu diplomasisi alanındaki dönüşümlerle birlikte literatürde daha görünür hâle gelmiştir. Bu süreçte birçok ülke, ulusal mutfaklarını uluslararası ölçekte tanıtmak, ulus markasını güçlendirmek, turizm gelirlerini artırmak ve dış politikada olumlu bir ülke imajı oluşturmak amacıyla gastrodiplomasi stratejilerine yönelmiştir (Soner, 2022: 98).

Gastrodiplomasi, ülkelerin yeme-içme kültürünü uluslararası kamuoyuna tanıtarak olumlu bir ülke algısı oluşturmayı amaçlayan kamu diplomasisi ve kültürel diplomasinin önemli araçlarından biridir. Yemeğin evrensel bir iletişim dili olduğu anlayışına dayanan bu yaklaşım, farklı kültürler arasında etkileşimi artıran, karşılıklı anlayışı geliştiren ve toplumlar arasında kültürel bağların güçlenmesine katkı sağlayan bir diplomasi pratiği olarak değerlendirilmektedir (Erol, 2026:197). Ulusal mutfak kültürü aracılığıyla yabancı toplumların yalnızca zihinlerine değil, aynı zamanda duygularına da hitap edilmekte; böylece kültürel yakınlık, karşılıklı anlayış ve güven ortamı oluşturulması amaçlanmaktadır. Literatürde sıklıkla vurgulandığı üzere, gastrodiplomasinin temel yaklaşımı, "kalplere ve zihinlere mideler aracılığıyla ulaşmak" şeklinde özetlenmektedir. Dolayısıyla yemek, yalnızca kültürel bir unsur olmanın ötesinde, devletlerin dış politika hedeflerini destekleyen stratejik bir yumuşak güç aracı hâline gelmiştir. Ülkeler, mutfak

kültürlerini, yerel ürünlerini ve gastronomik miraslarını uluslararası platformlarda görünür kılarak kamu diplomasisi faaliyetlerini güçlendirmekte, ulusal marka değerini artırmakta ve uluslararası imajlarını olumlu yönde şekillendirmektedir. Bu yönüyle gastrodiplomasi, kültür, diplomasi ve ulus markalama arasında köprü kuran çok boyutlu bir dış politika aracı olarak değerlendirilmektedir. (Acar, 2026:91-92).

3. 2026 NATO ZİRVESİNDE TÜRK GASTRODİPLOMASİSİ

Bu bölümde, hazırlanan resmî gala menüsü, araştırmada belirlenen tematik analiz kategorileri doğrultusunda değerlendirilmektedir. Menüde yer alan gastronomik unsurlar yalnızca içerik ve sunum özellikleri bakımından değil; aynı zamanda Türkiye'nin kültürel mirasını, gastronomik kimliğini ve uluslararası temsil stratejisini yansıtan sembolik göstergeler olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda analiz; yerellik ve coğrafi işaretler, kültürel temsil, gastronomik inovasyon, sürdürülebilirlik, diplomatik sembolizm, yumuşak güç ve ulus markalama temaları çerçevesinde yürütülmüştür. Böylece menünün, uluslararası bir diplomatik organizasyonda Türkiye'nin kültürel değerlerini ve ulusal marka kimliğini nasıl görünür kıldığı bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulmuştur. Başlangıç bölümünde taş fırın pide, Trabzon tereyağı ve Hizan karakovan balı, zeytinyağlı sebze sote ve yanık Denizli yoğurdu ikram edilmiştir. Ara sıcak olarak isli Ayaş salçası ve yanık Denizli yoğurdu eşliğinde Kayseri mantısı servis edilmiştir. Ana yemeklerde ise tarama, Urla sakız enginarı ve Tokat yaprağı ile hazırlanan deniz levreği ile yanık Trabzon tereyağı, köz patlıcan, kuzugöbeği mantarı ve firik pilavı eşliğinde ağır ateşte pişirilmiş dana kaburga sunulmuştur. Tatlı olarak ise Sütlü Nuriye, Antep

fıstığı köpüğü, Maraş dondurması ve bergamot aromasından oluşan bir tabak hazırlanmıştır (Habertürk, 2026).

3.1. 2026 NATO Zirvesinde Türk Mutfağının Gastrodiplomasi Aracı Olarak Kullanımı

Uluslararası zirveler, devletlerin yalnızca diplomatik müzakereler yürüttüğü platformlar değil, aynı zamanda ulusal kimliklerini, kültürel miraslarını ve özgün değerlerini uluslararası aktörlere görünür kıldıkları stratejik temsil alanlarıdır. Bu bağlamda zirve Türkiye açısından güvenlik ve savunma politikalarının ele alındığı bir toplantının ötesinde, Türk mutfağının gastrodiplomasi aracı olarak uluslararası düzeyde tanıtıldığı önemli bir organizasyon niteliği taşımaktadır. Zirve kapsamında düzenlenen resmî akşam yemeğinde Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerini temsil eden yöresel lezzetlerin, coğrafi işaretli ürünlerin ve geleneksel mutfak unsurlarının tercih edilmesi, gastronominin kültürel kimliği yansıtan sembolik bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Sunulan menünün dikkat çekici yönlerinden biri Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesini temsil eden ürünlerin aynı sofrada buluşturulmasıdır. Karadeniz'in süt ürünleri, Ege'nin zeytinyağlı kültürü, İç Anadolu'nun tahıl ürünleri, Akdeniz'in sebze çeşitliliği ve Doğu Anadolu'nun geleneksel peynirleri tek bir gastronomik kompozisyon içerisinde sunularak Türkiye'nin kültürel çeşitliliği uluslararası liderlere aktarılmıştır. Bu tercih, Türkiye'nin gastronomik kimliğini belirli bir yöreyle sınırlandırmak yerine, ülkenin farklı bölgelerini ortak bir kültürel miras anlayışı içerisinde temsil etmeyi amaçlamaktadır (AA, 2026).

3.1.1. 2026 NATO Zirvesinin Kısa Değerlendirmesi

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), üye devletler arasında güvenlik, savunma ve siyasi iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan en önemli uluslararası örgütlerden biridir. NATO Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirveleri ise ittifakın stratejik

yönelimlerinin belirlendiği, uluslararası güvenlik gündemine ilişkin temel kararların alındığı en üst düzey toplantılar arasında yer almaktadır (NATO, 2026). Bununla birlikte zirveler yalnızca güvenlik ve savunma politikalarının ele alındığı platformlar olmayıp, ev sahibi ülkelerin diplomatik kapasitesini, kültürel kimliğini ve uluslararası görünürlüğünü sergiledikleri önemli temsil alanları olarak da değerlendirilmektedir (Nye, 2004:5).

2026 yılında Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen NATO Zirvesi, 7–8 Temmuz 2026 tarihlerinde Ankara'da düzenlenmiş olup NATO üyesi 32 devletin devlet ve hükûmet başkanlarını, NATO Genel Sekreterini ve davetli ortak ülkelerin temsilcilerini bir araya getirmiştir. Zirvenin temel gündem maddeleri arasında Avrupa-Atlantik güvenliği, savunma harcamaları, savunma sanayii iş birliği, NATO'nun caydırıcılık kapasitesinin güçlendirilmesi ve Ukrayna'ya yönelik destek politikaları yer almıştır (NATO, 2026).

Türkiye, zirvenin ev sahibi ülkesi olarak yalnızca organizasyonel sorumluluğu üstlenmemiş, aynı zamanda diplomatik misafirperverliğini ve kültürel birikimini uluslararası liderlere tanıtma fırsatı elde etmiştir. Uluslararası zirvelerde ev sahibi devletler, resmî törenler, kültürel etkinlikler ve protokol organizasyonları aracılığıyla ulusal kimliklerini görünür kılmaya çalışmaktadır. Bu nedenle zirve süresince gerçekleştirilen diplomatik faaliyetler, güvenlik gündeminin ötesinde ülkenin uluslararası imajına katkı sağlayan sembolik temsil araçları olarak da değerlendirilmektedir (Anholt, 2007:1). Bu bağlamda zirve kapsamında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Beştepe Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde devlet ve hükûmet başkanları onuruna düzenlenen resmî akşam yemeği, diplomatik protokolün ayrılmaz bir parçası olarak gerçekleştirilmiştir. Resmî programda "Heads of State and Government Dinner" olarak yer alan bu organizasyonda liderlere

Türkiye'nin farklı bölgelerini temsil eden yöresel ve coğrafi işaretli ürünlerden oluşan bir menü sunulmuştur (NATO, 2026).

3.1.2. Resmî Gala Menüsünün Yerellik ve Coğrafi İşaretler Açısından Değerlendirilmesi

Coğrafi işaretli ürünler, belirli bir coğrafi bölge ile özdeşleşen kalite, üretim tekniği, geleneksel bilgi ve kültürel mirası temsil eden önemli değerlerdir (Bertan ve Demir, 2025:2737). Bu ürünler yalnızca ekonomik bir değer taşımamakta; aynı zamanda ait oldukları bölgenin tarihini, yaşam biçimini ve gastronomik kimliğini yansıtarak kültürel mirasın korunmasına ve uluslararası alanda tanıtılmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle coğrafi işaretler, günümüzde devletlerin gastrodiplomasi ve ulus markalama stratejilerinde giderek daha fazla başvurdukları araçlardan biri hâline gelmiştir (Anholt, 2007: 75–81). Coğrafi işaretli ürünlerin tercih edilmesi, UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras yaklaşımı açısından da anlamlıdır. Geleneksel üretim bilgisi, yerel mutfak kültürü ve kuşaktan kuşağa aktarılan gastronomik uygulamalar, kültürel mirasın önemli unsurları arasında kabul edilmektedir (UNESCO, 2003). Türkiye Kültür Portalı'na göre coğrafi işaretler menşe adı, mahreç işareti ve geleneksel ürün adı olmak üzere üç grupta sınıflandırılmaktadır. Buna göre, bir ürünün üretim, işleme ve diğer tüm üretim süreçlerinin tamamı belirli bir coğrafi alanda gerçekleştiriliyor ve ürünün tüm nitelikleri bu alandan kaynaklanıyorsa menşe adı ile tescil edilmektedir. Ürünün belirli bir niteliği, ünü veya diğer ayırt edici özellikleri belirli bir coğrafi alanla ilişkilendirilmekle birlikte üretim, işleme veya diğer üretim aşamalarından en az birinin söz konusu coğrafi alanda gerçekleşmesi durumunda ise mahreç işareti kullanılmaktadır. Geleneksel ürün adı ise belirli bir coğrafi alanla doğrudan bağlantısı bulunmayan, ancak en az otuz yıldır geleneksel üretim yöntemi, bileşimi veya adıyla piyasada kullanılan ürün adlarını ifade etmektedir (Türkiye Kültür Portalı.).Zirve için hazırlanan

menü, yalnızca protokol gerekliliklerini karşılayan bir ikram niteliği taşımamış; Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini, yerel üretim kapasitesini ve gastronomik zenginliğini uluslararası liderlere tanıtmayı amaçlayan stratejik bir temsil aracı olarak kurgulanmıştır. Bu yönüyle resmî menü, Türk mutfağının uluslararası görünürlüğünü artırmayı hedefleyen ulus markalama stratejisinin somut bir yansıması niteliğindedir (Anholt, 2007; Rockower, 2012). Menünün hazırlanma süreci de bu stratejik yaklaşımı desteklemektedir. (Bertan ve Demir, 2025:2737). Bu ürünler yalnızca ekonomik bir değer taşımamakta; aynı zamanda ait oldukları bölgenin tarihini, yaşam biçimini ve gastronomik kimliğini yansıtarak kültürel mirasın korunmasına ve uluslararası alanda tanıtılmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle coğrafi işaretler, günümüzde devletlerin gastrodiplomasi ve ulus markalama stratejilerinde giderek daha fazla başvurdukları araçlardan biri hâline gelmiştir (Anholt, 2007: 75–81).

Menüde kullanılan hammaddelerin önemli bir bölümünün yerel üreticilerden temin edilmesi ve coğrafi işaretli ürünlere öncelik verilmesi, gastronomik tercihin ötesinde stratejik bir ulus markalama yaklaşımını yansıtmaktadır. Coğrafi işaretli ürünler yalnızca belirli bir bölgeye ait kalite göstergeleri olmayıp aynı zamanda kültürel mirasın, yerel üretim bilgisinin ve bölgesel kimliğin temsilcileri olarak kabul edilmektedir (Gangjee, 2012; Belletti vd., 2017). Bu bağlamda menüde yer verilen Hizan Karakovan Balı, Ezine Peyniri, Taşköprü Sarımsağı, Aydın Kestanesi ve benzeri ürünler Türkiye'nin gastronomik kimliğini uluslararası diplomasi sahnesine taşıyan kültürel göstergeler niteliğindedir. Menüde geleneksel Türk mutfağına ait ürünlerin çağdaş gastronomi anlayışıyla yeniden yorumlanması da dikkat çekmektedir. Fatih Tutak'ın öncülüğünde hazırlanan yemeklerde geleneksel tarifler modern pişirme teknikleri ve estetik sunum anlayışıyla bir araya getirilmiş; böylece Türk mutfağının tarihsel kökleri korunurken uluslararası fine dining (nitelikli gastronomi

deneyimi) standartlarına uygun bir gastronomik deneyim sunulmuştur (Habertürk, 2026). Liderler için hazırlanan resmi menüye bakıldığında ilk olarak karşımıza taş fırında pide, Trabzon tereyağı ve Hizan karakovan balı çıkar. Taş fırında pide Anadolu'nun ortak ekmek kültürünü temsil etmektedir (AA, 2026). Her ne kadar tek başına coğrafi işaret tesciline sahip belirli bir ürün olmasa da geleneksel taş fırın tekniği Anadolu'nun ortak gastronomik mirasının önemli bir parçasıdır. Menünün başlangıcında yer alması, Türk mutfağında ekmeğin yalnızca bir tamamlayıcı unsur değil, aynı zamanda kültürel paylaşımın ve misafirperverliğin sembolü olduğunu göstermektedir. Dünya liderlerine sıcak taş fırın pidesi sunulması, Türkiye'nin "misafirini evinde ağırlayan ülke" imajını güçlendirmektedir. Diplomatik yemeklerde sunulan ürünler, ev sahibi ülkenin misafirperverlik anlayışını ve gastronomik kimliğini yansıtan temel unsurlar olarak sembolize edilebilir. Bu nedenle ekmek ve bal ile başlayan bir menü, Türkiye'nin tarih boyunca şekillenen paylaşım kültürünü ve misafire verilen değeri temsil etmektedir. Trabzon tereyağı ise Karadeniz yaylalarında sürdürülen hayvancılık kültürünün en önemli ürünlerinden biridir (AA, 2026). Ürünün seçimi, bölgesel üretim tekniklerinin ve yerel süt işleme geleneğinin uluslararası diplomasi sahnesine taşınmasını sağlamaktadır. Hizan karakovan balı ise Bitlis'in Hizan ilçesinde geleneksel karakovan yöntemiyle üretilir. Türkiye'nin en yüksek katma değerli coğrafi işaretli ürünlerinden biridir Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT), 2026:44). İlk tabaktan itibaren farklı coğrafi bölgeler aynı sofrada buluşturulmuştur. Gastrodiplomasi açısından bu tercih üç mesaj vermektedir: Türkiye yüksek kaliteli yerel üretime sahiptir. Anadolu yalnızca tarih değil aynı zamanda yaşayan gastronomik mirastır. Yerel üreticiler ulusal marka anlatısının parçasıdır. Bu tercih, Anholt'un (2007) ulus markalama yaklaşımında vurgulanan özgünlük ve yerel kimlik ilkeleriyle de örtüşmektedir. Ülke markasının sürdürülebilir biçimde güçlenebilmesi, evrensel ürünlerin değil

ülkeye özgü değerlerin görünür hâle getirilmesine bağlıdır. Kullanılan coğrafi işaretli ürünler bu açıdan Türkiye'nin kültürel özgünlüğünü uluslararası kamuoyuna aktaran sembolik araçlar olarak değerlendirilebilir. Bowen (2010: 210–214), coğrafi işaretli ürünlerin üretildikleri bölgeyle kurdukları güçlü bağ sayesinde tüketiciler nezdinde güvenilirlik, kalite ve özgünlük algısını artırdığını belirtmektedir. Benzer şekilde Belletti, Marescotti ve Touzard (2017: 49–53), coğrafi işaretlerin yerel kalkınmayı desteklemenin yanı sıra bölgelerin uluslararası tanınırlığını artıran stratejik araçlar olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda yerel üreticilerin emeklerinin uluslararası bir diplomatik platformda görünür hâle getirilmesi, gastronominin kırsal kalkınma ve yerel ekonomiyle olan ilişkisini de ortaya koymaktadır

3.1.3. Kültürel Temsil ve Gastronomik Kimliğin İnşası

Menünün dikkat çeken özelliklerinden biri Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinin aynı gastronomik anlatı içerisinde temsil edilmesidir. Böylece farklı yöresel mutfaklar tek bir ulusal kimlik söylemi altında bütünleştirilmiş; Anadolu'nun kültürel çeşitliliği diplomatik bir iletişim dili hâline getirilmiştir. Appadurai'ye göre (1981), yemek yalnızca tüketim nesnesi olarak değil, toplumsal ve siyasal ilişkilerin anlamlandırıldığı sembolik bir iletişim alanıdır. Appadurai, özellikle "gastro-politika" kavramı üzerinden yiyeceklerin toplumsal ilişkileri hem bütünleştirici hem de farklılaştırıcı biçimde işlevlendirebildiğini ortaya koymaktadır. Bu perspektiften değerlendirildiğinde, uluslararası diplomatik etkinliklerde sunulan yemekler de yalnızca gastronomik bir tüketim pratiği olarak değil, kültürel kimliğin ve toplumsal değerlerin temsil edildiği sembolik araçlar olarak ele alınabilir. Bu yaklaşım uluslararası ilişkiler düzlemine uyarlandığında devlet ziyafetleri, ev sahibi ülkenin kendi kimliğini diplomatik misafirlere aktardığı sembolik iktidar alanları olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede menü,

Türkiye'nin gastronomik kimliğini uluslararası güvenlik gündeminin merkezinde görünür kılan bir gastro-politik performans niteliği taşımaktadır. Zirvede güvenlik, savunma ve jeopolitik meseleler tartışılırken aynı gün akşamında dünya liderlerine sunulan Anadolu mutfağı, farklı bir diplomatik iletişim kanalı oluşturmaktadır. Böylece resmî müzakerelerde kurulamayan kültürel yakınlık, ortak yemek deneyimi aracılığıyla inşa edilebilir. Appadurai'nin yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde menüde kullanılan Trabzon tereyağı, Hizan Karakovan Balı, Tokat asma yaprağı veya firik bulguru yalnızca yöresel ürünler değildir. Bu ürünler Türkiye'nin coğrafyasını, tarihini ve kültürel çeşitliliğini temsil eden politik sembollere dönüşmektedir. Dolayısıyla gala yemeği, devletin kültürel anlatısını uluslararası aktörlere aktaran sembolik bir diplomasi pratiği hâline gelmektedir.

Pierre Nora'nın (1989) "hafıza mekânları" yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde ise coğrafi işaretli ürünler ve geleneksel reçeteler kolektif belleğin gastronomik taşıyıcıları olarak görülebilir. Nora'nın (1989) geliştirdiği "Lieux de Mémoire" (Hafıza Mekânları) yaklaşımına göre toplumlar, geçmişlerini yalnızca yazılı belgeler aracılığıyla değil; ritüeller, semboller ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden de yeniden üretmektedir Menü, geçmiş ile günümüz arasında kültürel süreklilik kuran bir hafıza anlatısı oluşturmuştur. Resmî davetin gastronomi ekibinin başı Michelin yıldızlı şef Fatih Tutak, menünün oluşturulmasında Türkiye'nin gastronomik kimliğini bütüncül biçimde yansıtan bir anlayış benimsediklerini ifade etmiştir. "Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen ürünleri, üretici emeğini ve mutfak hafızamızı çağdaş bir yorumla dünya liderlerine anlatmayı amaçladık" (AA, 2026) diyen şef Fatih Tutak'ın ifadesi "mutfak hafızası" ile ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda yemek kültürü, ulusal hafızanın taşıyıcılarından biridir. Yemekte sunulan Tokat asma yaprağı, Trabzon tereyağı gibi

ürünler, ait oldukları coğrafyanın tarihsel üretim bilgisini diplomasi sahnesine taşıyarak gastronomiyi bir hafıza taşıyıcısına dönüştürmektedir.

Gala menüsünün dikkat çeken özelliklerinden biri de Anadolu'nun farklı bölgelerinde üretilen yerel ürünlerin tercih edilmesidir. Trabzon tereyağı, Hizan Karakovan Balı, Denizli yoğurdu, Tokat asma yaprağı, Ayaş salçası, Gaziantep fıstığı ve Kahramanmaraş dondurması gibi ürünlerin aynı menü içerisinde yer alması, Türkiye'nin gastronomik çeşitliliğini görünür kılmanın ötesinde yerel üreticileri uluslararası diplomatik temsilin bir parçası hâline getirmektedir. Bu yaklaşım, Carlo Petrini'nin (2007) geliştirdiği Slow Food hareketinin temel ilkeleriyle örtüşmektedir. Slow Food yaklaşımı; yerel üreticilerin desteklenmesini, biyolojik çeşitliliğin korunmasını, geleneksel üretim yöntemlerinin yaşatılmasını ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının teşvik edilmesini savunmaktadır. Tutak'ın menüsü yalnızca geleneksel yemeklerin sunulduğu bir protokol sofrası değildir. Menüde yer alan ürünlerin büyük bölümü klasik tariflerin çağdaş gastronomi teknikleriyle yeniden yorumlanmış örneklerinden oluşmaktadır. Yanık Denizli yoğurdu, sütlü baklava, modern sunumlu tarama veya yeniden tasarlanmış mantı gibi örnekler, Türk mutfağının durağan bir gelenek olarak değil, sürekli gelişen ve yenilenen dinamik bir kültürel sistem olarak ele alındığını göstermektedir. Başlangıç tabaklarının ardından sunulan taramalı deniz levreği, menünün en dikkat çekici diplomatik tercihlerinden biridir. İlk bakışta seçkin bir balık yemeği gibi görünmesine rağmen bu tabak, Türkiye'nin denizlerle kurduğu tarihsel ilişkiyi, Akdeniz havzasındaki konumunu ve sürdürülebilir deniz ürünleri anlayışını gösterebilir. Tabakta kullanılan tarama, özellikle İstanbul, Boğaz ve Ege mutfağının önemli mezelerinden biridir. Geleneksel olarak balık yumurtasından hazırlanan tarama, Osmanlı saray mutfağından günümüze uzanan deniz ürünleri kültürünün seçkin örnekleri

arasında yer almaktadır. Taramanın modern gastronomik tekniklerle levrekle birlikte sunulması, Osmanlı mirasının çağdaş mutfak estetiğiyle yeniden yorumlandığını göstermektedir. Böylece menü yalnızca geleneksel yemekleri tekrar eden bir yaklaşım benimsememekte; kültürel sürekliliği yenilikçilikle birleştiren bir gastronomik anlatı kurmaktadır. Gastrodiplomasi açısından değerlendirildiğinde bu tabak, Türkiye'nin Akdeniz kimliğini de ön plana çıkarmaktadır. Akdeniz mutfak kültürü, UNESCO tarafından insanlığın ortak kültürel mirası kapsamında değerlendirilen yaşam biçimlerinden biridir (UNESCO, 2013). Balık, zeytinyağı ve sebze temelli beslenme anlayışı; sürdürülebilirlik, sağlık ve uzun yaşam gibi değerlerle ilişkilendirilmektedir. NATO Zirvesi gibi küresel ölçekte görünürlüğü yüksek bir organizasyonda bu gastronomik yaklaşımın tercih edilmesi, Türkiye'nin kendisini yalnızca askerî ve jeopolitik bir aktör olarak değil, aynı zamanda Akdeniz medeniyetinin kültürel temsilcilerinden biri olarak konumlandırma çabasını yansıtmaktadır.

3.1.4. Gastronomik İnovasyon ve Çağdaş Sunum

Menüde kullanılan ürünlerin büyük bölümü geleneksel Türk mutfağına ait olmasına rağmen sunum teknikleri çağdaş gastronomi anlayışı doğrultusunda yeniden yorumlanmıştır. Bu durum Zampollo'nun (2019) gastronomik tasarım yaklaşımıyla örtüşmektedir. Gastronomi yalnızca tat deneyimi üretmemekte; görsel estetik, hikâye anlatımı ve kullanıcı deneyimini de kapsamaktadır. Şef Tutak'ın hazırladığı menüde geleneksel reçetelerin modern pişirme teknikleriyle sunulması Türkiye'nin gastronomik mirasını çağdaş mutfak diliyle yeniden üretmektedir. Bu yaklaşım uluslararası misafirlerde hem tanıdıklık hem de yenilik duygusu oluşturarak gastronomik deneyimin diplomatik etkisini artırmaktadır. “food design” yaklaşımı bu tabakta da açık biçimde görülmektedir. Food design, yemeğin yalnızca lezzet açısından değil; görsel kompozisyonu, anlatı değeri, malzeme

seçimi ve kullanıcı deneyimi açısından da tasarlanmasını ifade etmektedir (Zampollo, 2019).

Mantı ile tütsülenmiş Ayaş domates salçası, Türk mutfağının uluslararası alanda en yüksek tanınırlığa sahip yemeklerinden birinin çağdaş gastronomi anlayışıyla yeniden yorumlanmış örneklerinden biridir. Menüde mantının tercih edilmesi, Türk mutfağının küresel ölçekte bilinen sembollerinden birinin diplomatik temsil aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Şef Fatih Tutak, klasik reçeteyi korurken pişirme teknikleri, sunum estetiği ve malzeme seçimiyle yemeği uluslararası fine dining standartlarına uyarlamış; böylece yerel gastronomik mirası çağdaş bir anlatıya dönüştürmüştür. Mantı, Türk mutfak kültüründe yalnızca bir hamur yemeği değil; aile içi dayanışmayı, el emeğini ve kuşaktan kuşağa aktarılan mutfak bilgisini temsil eden önemli bir kültürel değerdir. Özellikle Anadolu'da mantı yapımı, bireysel bir yemek hazırlama sürecinden ziyade ortak üretim ve paylaşım kültürünün bir parçası olarak görülmektedir. Bu yönüyle mantı, UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras anlayışında vurgulanan geleneksel bilgi, beceri ve toplumsal uygulamalarla örtüşen bir gastronomik miras örneği olarak değerlendirilebilir (UNESCO, 2003). Bu tabağın dikkat çekici yönlerinden biri de Ayaş domates salçasının tütsülenerek kullanılmasıdır. Ankara'nın Ayaş ilçesi, domates üretimiyle tanınan önemli tarım merkezlerinden biridir. Domates salçasının tütsülenmesi ise yalnızca aromatik bir tercih değil; geleneksel bir malzemenin çağdaş gastronomi teknikleriyle yeniden yorumlanmasını ifade etmektedir. Bu yaklaşım, gastronomik inovasyonun temel özelliklerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Harrington, 2005).

Gala menüsü, Milk Baklava, Gaziantep fıstığı köpüğü, bergamot ve Kahramanmaraş dondurması ile sonlandırılmıştır. Baklava, Osmanlı mutfak kültürünün en önemli tatlılarından biri olarak yüzyıllar boyunca saray mutfağından halk mutfağına

uzanan geniş bir kullanım alanı kazanmıştır. Özellikle Gaziantep baklavası, Avrupa Birliği tarafından coğrafi işaret tescili alan Türk ürünlerinden biri olması nedeniyle yalnızca gastronomik değil, aynı zamanda hukuki ve kültürel değere de sahiptir (European Commission, 2013). Dikkat çekici olan nokta, gala menüsünde klasik baklava yerine "Milk Baklava" yorumunun tercih edilmiş olmasıdır. Fatih Tutak, geleneksel baklava formunu korurken süt temelli daha hafif bir yapı, farklı doku geçişleri ve çağdaş sunum anlayışıyla tatlıyı yeniden tasarlamıştır. Böylece geleneksel reçete değiştirilmeden, uluslararası fine dining estetiğine uygun yeni bir gastronomik deneyim oluşturulmuştur (AA, 2026).

3.1.5. Sürdürülebilirlik ve Yerel Üretici Yaklaşımı

Son yıllarda sürdürülebilir gastronomi kamu diplomasisinin önemli araçlarından biri hâline gelmiştir. İthal ürünlere yer verilmemesi ve yerel üreticilerin desteklenmesi sürdürülebilir gastronomi ilkeleriyle uyum göstermektedir. Yerel üreticilerin tercih edilmesi; karbon ayak izinin azaltılması, kırsal kalkınmanın desteklenmesi, yerel ekonominin güçlendirilmesi, kültürel mirasın korunması gibi çok boyutlu çıktılar üretmektedir. Bu yönüyle menü yalnızca gastronomik değil aynı zamanda ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik mesajı da taşımaktadır. Kuzu göbeği mantarı ile Firik bulguru, Anadolu'nun biyolojik çeşitliliğini, geleneksel tarım bilgisini ve sürdürülebilir üretim kültürünü diplomatik temsilin merkezine yerleştiren en dikkat çekici tabaklardan biridir. (AA, 2026). Kuzu göbeği mantarı ile firik bulguru, sürdürülebilirlik söylemini en güçlü biçimde temsil eden tabaklarından biridir. Firik, Anadolu'nun binlerce yıllık tarım kültürünü ve tahıl mirasını görünür kılarken; kuzu göbeği mantarı Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğini ve doğal zenginliğini uluslararası diplomatik temsilin parçası hâline getirmektedir. Bu iki ürünün birlikte sunulması, yerel üretim, çevresel sürdürülebilirlik, gastronomik inovasyon ve kültürel mirasın

bütünleştiği çok katmanlı bir gastrodiplomasi yaklaşımını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu tabak yalnızca yüksek gastronomik kaliteyi değil; Türkiye'nin doğal ve kültürel sermayesini ulus markalama stratejisine dönüştüren bilinçli bir kamu diplomasisi uygulamasını temsil etmektedir.

3.1.6. Diplomatik Sembolizm ve Gastrodiplomasi

Diplomatik yemekler devletlerin uluslararası kamuoyuna doğrudan mesaj ilettiği sembolik iletişim araçlarıdır. Rockower (2012) gastrodiplomasiyi ulusal mutfağın uluslararası algıyı şekillendirmek amacıyla stratejik kullanımı olarak tanımlamaktadır. Benzer biçimde Chapple-Sokol (2013) ortak yemek deneyiminin kültürler arası güven oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede yemek yalnızca davetlilerin ağırlandığı bir protokol yemeği olmayıp Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini, misafirperverliğini ve gastronomik kapasitesini görünür kılan stratejik bir kamu diplomasisi uygulamasıdır. Sunulan zeytinyağlı sebzeler Türkiye'nin Akdeniz havzasındaki kültürel ve coğrafi konumunu öne çıkarmaktadır. Zeytinyağlı sebzelerin NATO gibi uluslararası güvenlik odaklı bir zirvede sunulması, yalnızca gastronomik değil, aynı zamanda sembolik bir diplomasi mesajı olarak görülebilir. Güvenlik, çatışma ve savunma konularının tartışıldığı bir zirvede barışı simgeleyen zeytin kültürünün sofraya taşınması, Türkiye'nin kültürel diplomasi yoluyla uzlaşı ve ortak yaşam değerlerini görünür kılma çabası olarak yorumlanabilir. Gastrodiplomasi literatüründe ulusal mutfak, devletlerin uluslararası alanda olumlu ülke algısı oluşturmasına katkı sağlayan önemli kültürel araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Rockower, 2012).

20.yüzyılın önemli sosyologlarından Pierre Bourdieu'nun Distinction adlı eserinde geliştirdiği kültürel sermaye yaklaşımı da konuyla ilgilidir. Bourdieu, yemek tercihlerini yalnızca bireysel damak zevkiyle açıklamaz. Bourdieu'ya (1984) göre

yemekler, toplumların kültürel birikimini, estetik anlayışını ve sosyal konumunu temsil eden sembolik göstergelerdir. Aynı yaklaşım devletler için de uygulanabilir. Devletlerin uluslararası organizasyonlarda sundukları yemekler, o ülkenin sahip olduğu kültürel sermayeyi görünür kılan araçlardan biridir. Tutak'ın klasik Anadolu yemeklerini doğrudan sunmak yerine onları modern gastronomi teknikleriyle yeniden yorumlaması, Türkiye'nin yalnızca geleneksel bir mutfak kültürüne sahip olmadığını; aynı zamanda bu kültürü küresel gastronomi standartlarında yeniden üretebilen yaratıcı bir ülke olduğunu göstermektedir. Bu durum kültürel sermayenin uluslararası diplomatik alanda yeniden dolaşıma sokulması anlamına gelmektedir. Bourdieu'nun yaklaşımı açısından dikkat çekici olan bir diğer unsur, menünün tamamen yerel ürünlerden oluşturulmasıdır. Kültürel sermaye yalnızca ürünlerin kendisinden değil; ürünlerin hangi anlatı içerisinde sunulduğundan da beslenmektedir. Trabzon tereyağının yalnızca bir süt ürünü olarak değil, Karadeniz yaylacılık kültürünün temsilcisi olarak sunulması veya firik bulgurunun yalnızca tahıl değil, Mezopotamya tarım geleneğinin devamı olarak yorumlanması, gastronomik sermayenin sembolik değerini artırmaktadır.

3.1.7. Resmî Gala Menüsünün Yumuşak Güç ve Ulus Markalama Bağlamında Değerlendirilmesi

Joseph Nye'nin (2008) yumuşak güç yaklaşımına göre kültürel çekicilik, devletlerin uluslararası etkisinin temel kaynaklarından biridir. Kültür, değerler ve yaşam biçimi, askerî güç kullanılmaksızın uluslararası sempati oluşturabilmektedir. Gala menüsünde yer alan Anadolu ürünleri, Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini görünür kılarak bu çekiciliği artırmaktadır. Özellikle yerel üreticilerin desteklenmesi, sürdürülebilir gastronomi anlayışının benimsenmesi ve geleneksel ürünlerin modern tekniklerle sunulması, Türkiye'nin çağdaş ve özgün bir

gastronomik kimliğe sahip olduğu yönündeki algıyı güçlendirmektedir.

Anholt'un (2007) ulus markalama modeli açısından değerlendirildiğinde ise; coğrafi işaretli ürünler, yerel üreticiler, Michelin yıldızlı şefler, çağdaş sunum, Anadolu'nun bölgesel çeşitliliği bir araya gelerek Türkiye'nin uluslararası marka değerini güçlendiren bütüncül bir anlatı oluşturmuştur. Araştırma bulguları, hazırlanan menünün Türkiye'nin kültürel çekiciliğini artırmaya yönelik planlı bir temsil stratejisi olduğunu göstermektedir. Ulus markalama açısından değerlendirildiğinde ise gala menüsü, Türkiye'nin uluslararası marka kimliğini destekleyen bütüncül bir anlatı oluşturmuştur. Anholt'un (2007) ifade ettiği gibi güçlü ülke markaları, taklit edilemeyen kültürel değerlerini uluslararası kamuoyuna tutarlı biçimde aktarabilen ülkelerdir. Bu doğrultuda resmî menüde standart uluslararası mutfak uygulamaları yerine Türkiye'ye özgü ürünlerin ve yöresel gastronomik mirasın ön plana çıkarılması, ülkenin özgün kimliğini görünür kılan stratejik bir marka konumlandırması olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında uluslararası liderlerin Türk mutfağını doğrudan deneyimlemeleri, ulus markalama literatüründe giderek önem kazanan deneyim temelli marka iletişimi yaklaşımıyla da örtüşmektedir. Yemek, görsel, duyusal ve kültürel unsurları aynı anda içeren çok boyutlu bir deneyim sunduğundan, ülkeye ilişkin olumlu algıların oluşmasına ve kalıcı hâle gelmesine katkı sağlamaktadır.

4. BULGULAR

Araştırmanın ilk önemli bulgusu, menü tasarımında yerellik ve coğrafi işaretli ürünlerin bilinçli biçimde öne çıkarılmasıdır. Hizan Karakovan Balı, Ezine Peyniri ve diğer yerel ürünlerin tercih edilmesi, yalnızca gastronomik kaliteyi değil, aynı zamanda Türkiye'nin kültürel özgünlüğünü ve

bölgesel çeşitliliğini uluslararası misafirlere aktarmayı amaçlayan bir temsil stratejisini yansıtmaktadır. Bu bulgu, coğrafi işaretlerin yerel kalkınma ve kültürel mirasın korunmasındaki rolünü vurgulayan Gangjee (2012) ile Belletti, Marescotti ve Touzard'ın (2017) değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. Aynı zamanda coğrafi işaretlerin uluslararası tanıtım süreçlerinde bir marka unsuru olarak kullanılabileceğini gösteren güncel çalışmalarla da paralellik göstermektedir.

İkinci olarak, menünün Türkiye'nin gastronomik kimliğini bütüncül bir ulusal anlatı içerisinde sunması, çalışmanın dikkat çeken bulgularından biridir. Yedi coğrafi bölgenin gastronomik mirasının aynı menüde temsil edilmesi, Appadurai'nin (1981) ulusal mutfakların kültürel kimlik inşasındaki rolüne ilişkin yaklaşımını desteklemektedir. Benzer şekilde Nora'nın (1989) kolektif hafıza kuramı açısından değerlendirildiğinde, geleneksel reçetelerin ve yerel ürünlerin kullanımı gastronomiyi kültürel belleğin taşıyıcılarından biri hâline getirmektedir. Böylece gala menüsü, yalnızca yemeklerin sunulduğu bir protokol etkinliği değil; Türkiye'nin tarihsel ve kültürel çeşitliliğini görünür kılan sembolik bir anlatıya dönüşmektedir.

Araştırmada ulaşılan bir diğer önemli sonuç, geleneksel mutfağın çağdaş gastronomi anlayışıyla yeniden yorumlanmasıdır. Michelin yıldızlı Türk şeflerin geleneksel ürünleri modern pişirme teknikleri ve estetik sunumlarla yeniden yorumlaması, gastronomik inovasyonun diplomatik temsil sürecindeki önemini göstermektedir. Bu durum, Harrington'ın (2005) gastronomik kimliğin bölgesel unsurlar ve yaratıcılık üzerinden geliştiğine ilişkin yaklaşımı ile Zampollo'nun (2019) gastronomik tasarım anlayışını desteklemektedir. Dolayısıyla menü, geleneksel ile modern arasında kurulan yaratıcı denge sayesinde uluslararası misafirler üzerinde güçlü bir kültürel deneyim oluşturmuştur.

Araştırmanın dikkat çeken bulgularından biri de yerel üretim ve sürdürülebilirlik yaklaşımının menü tasarımına yansıtılmış olmasıdır. Yerel üreticilerin tercih edilmesi, mevsimsel ürünlerin kullanılması ve ithal ürünlere yer verilmemesi; sürdürülebilir gastronomi anlayışıyla uyumlu bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu durum yalnızca çevresel sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda kırsal kalkınmanın desteklenmesi ve yerel üretim kültürünün uluslararası düzeyde görünür hâle getirilmesini de sağlamaktadır. Böylece menü, ekonomik, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliği aynı anda temsil eden çok katmanlı bir diplomatik araç niteliği kazanmıştır.

Çalışmanın gastrodiplomasi açısından ortaya koyduğu en önemli bulgu ise menünün bilinçli bir kültürel diplomasi stratejisi olarak kurgulanmış olmasıdır. Rockower (2012), gastrodiplomasiyi ülkelerin ulusal mutfaklarını uluslararası kamuoyunda olumlu algı oluşturmak amacıyla stratejik biçimde kullanmaları olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Chapple-Sokol (2013), ortak yemek deneyiminin kültürler arası iletişimi kolaylaştırdığını ve diplomatik ilişkileri desteklediğini vurgulamaktadır. NATO Zirvesi kapsamında hazırlanan gala menüsü de yalnızca davetlilerin ağırlanmasına yönelik bir organizasyon değil; Türk mutfağının çeşitliliğini, misafirperverlik anlayışını ve kültürel zenginliğini uluslararası liderlere deneyimleten planlı bir kamu diplomasisi uygulaması olarak değerlendirilebilir.

Bu bulgular, daha önce farklı ülkelerde gerçekleştirilen gastrodiplomasi uygulamalarıyla da benzerlik göstermektedir. Tayland'ın Global Thai programı (Mendelson Forman, 2024), Güney Kore'de Kimchi'nin kültürel diplomasi girişimleri (Nihayati vd., 2022), Japonya'nın Washoku politikası (Farina, 2021) ve Peru'nun ulusal gastronomi stratejileri (Wilson, 2011) devletlerin mutfak kültürünü uluslararası görünürlük ve ülke imajı oluşturmak amacıyla kullandığını göstermektedir. Ancak bu

örneklerin büyük bölümü restoran ağları, kültürel etkinlikler ve ulusal tanıtım kampanyalarına odaklanırken, bu çalışma uluslararası bir güvenlik zirvesinde sunulan resmî gala menüsünü analiz etmesi bakımından literatürde farklılaşmaktadır. Bu yönüyle çalışma, gastrodiplomasinin yalnızca kültürel etkinliklerde değil, yüksek düzeyli diplomatik toplantılarda da stratejik biçimde kullanılabildiğini göstermektedir.

Literatüre kuramsal katkı bakımından çalışma, devlet ziyafetlerinin yalnızca diplomatik protokolün bir unsuru değil, aynı zamanda ulus markalama sürecinde çok katmanlı bir stratejik iletişim aracı olduğunu ileri sürmektedir.

5. SONUÇ

Uluslararası zirvelerde düzenlenen resmî yemekler, diplomatik protokolün ötesinde, ev sahibi devletin kültürel kimliğini, tarihsel mirasını ve uluslararası kamuoyuna vermek istediği stratejik mesajları yansıtan önemli kamu diplomasisi araçlarıdır. Bu çalışma, 2026 NATO Ankara Zirvesi kapsamında hazırlanan resmî gala menüsünü gastrodiplomasi ve ulus markalama perspektifinden inceleyerek gastronominin uluslararası ilişkilerdeki sembolik ve stratejik işlevini ortaya koymuştur. Bulgular, menünün yalnızca dünya liderlerine sunulan bir yemek organizasyonu olmadığını; Türkiye'nin kültürel mirasını, yerel üretim kapasitesini ve çağdaş gastronomi anlayışını uluslararası düzeyde temsil eden planlı bir marka iletişimi uygulaması olduğunu göstermektedir. Menünün Anadolu'nun yedi coğrafi bölgesini temsil edecek biçimde kurgulanması, Türkiye'nin gastronomik çeşitliliğini ortak bir ulusal kimlik anlatısı altında birleştiren bilinçli bir tercih olarak öne çıkmaktadır. Karadeniz'den Ege'ye, İç Anadolu'dan Güneydoğu Anadolu'ya uzanan ürün çeşitliliği, Türkiye'nin yalnızca belirli bir bölgesel mutfakla değil, çok katmanlı ve

kapsayıcı bir gastronomi kültürüyle temsil edildiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, Anholt'un (2007) ulus markalama kuramında vurguladığı şekilde, farklı kültürel unsurların tutarlı bir ulusal anlatıya dönüştürülmesi bakımından önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli bulgu, menünün tamamen yerel ve coğrafi işaretli ürünler üzerine inşa edilmesi ve ithal ürünlere yer verilmemesidir. Bu tercih, gastronomik kaliteyi ön plana çıkarmanın ötesinde, Türkiye'nin tarımsal üretim kapasitesini, yerel üreticilerini ve kültürel mirasını uluslararası görünürlüğe taşıyan stratejik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Coğrafi işaretli ürünlerin diplomatik organizasyonlarda kullanılması, ürünlerin ekonomik değerinin yanı sıra kültürel özgünlük, güvenilirlik ve otantiklik algısını güçlendiren sembolik bir işlev üstlenmektedir (Bowen, 2010; Gangjee, 2012).

Şef Fatih Tutak'ın menüyü food design ve fine dining anlayışıyla tasarlaması da çalışmanın dikkat çekici bulgularından biridir. Geleneksel yemeklerin çağdaş pişirme teknikleri, estetik sunum ve yaratıcı gastronomik yorumlarla yeniden ele alınması, Türk mutfağının yalnızca geçmişe ait bir kültürel miras olmadığını; aynı zamanda uluslararası gastronomi dünyasında yenilik üretebilen dinamik bir mutfak kültürü olduğunu göstermektedir. Böylece gelenek ile yenilik arasında kurulan denge, Türkiye'nin kültürel sürekliliğini korurken çağdaş gastronomi anlayışına uyum sağlayabilen bir ülke imajını da desteklemektedir.

Gastrodiplomasi açısından değerlendirildiğinde menü, Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesini destekleyen etkili bir kültürel iletişim aracı olarak işlev görmüştür. Dünya liderlerine sunulan her tabak yalnızca bir lezzet deneyimi değil; Anadolu'nun üretim kültürünü, tarihsel birikimini ve gastronomik kimliğini

temsil eden sembolik bir anlatı sunmuştur. Bu yönüyle menü, Rockower'ın (2012) gastrodiplomasi yaklaşımı ile Nye'nin (2008) yumuşak güç kuramının somut bir uygulaması niteliğindedir. Kültürel çekiciliğin artırılması yoluyla Türkiye'nin uluslararası algısına katkı sağlanmış; gastronomi, dış politikanın tamamlayıcı unsurlarından biri olarak görülmüştür.

Bu araştırmanın literatüre esas katkısı, uluslararası zirvelerde kullanılan resmî menülerin değerlendirilmesine yönelik bütüncül bir kavramsal çerçeve önermesidir. Elde edilen bulgular, yerel ve coğrafi işaretli ürünlerin seçimiyle başlayan sürecin, gastronomik tasarım yoluyla kültürel deneyime dönüştüğünü; bu deneyimin ise gastrodiplomasi aracılığıyla kültürel çekiciliği artırarak ulus markalama ve uluslararası itibara katkı sağladığını göstermektedir. Böylece gastronomik değer üretiminin yalnızca mutfakla sınırlı olmadığı; kültürel miras, kamu diplomasisi, yumuşak güç ve ulus markalama arasında birbirini tamamlayan stratejik bir ilişki bulunduğu ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak gala menüsü, Türkiye'nin gastronomik mirasını uluslararası diplomasi sahnesinde görünür kılan başarılı bir uygulama örneğidir. Michelin yıldızlı bir Türk şefin yerel ürünleri çağdaş gastronomi anlayışıyla yeniden yorumlaması, Anadolu'nun coğrafi ve kültürel zenginliğinin diplomatik bir anlatıya dönüştürülmesini sağlamıştır. Bu durum, gastronominin yalnızca kültürel tanıtım aracı olmadığını; aynı zamanda ulusal marka değerini güçlendiren, yumuşak güç kapasitesini destekleyen ve uluslararası itibara katkı sağlayan stratejik bir kamu diplomasisi enstrümanı olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, gelecekte düzenlenecek uluslararası zirveler ve devlet organizasyonlarında yerel ve coğrafi işaretli ürünlerin planlı biçimde kullanılmasının, ülkelerin kültürel diplomasi ve ulus markalama stratejilerine önemli katkılar sağlayabileceğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, G. (2026). UNESCO tescilinden küresel görünürlüğe: Gastrodiplomasi bağlamında Türk şehirlerinin uluslararası basındaki temsili. İletişim ve Diplomasi, Gastrodiplomasi Özel Sayısı, 83–112. https://doi.org/10.54722/iletisimvediplomasi.1889551

Aldemir, T. (2023). Dünyada ve Türkiye'de gastrodiplomasi girişimleri. Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel, 6(3), 1097–1109

Anholt, S. (2007). Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions

Appadurai, A. (1981). Gastro-politics in Hindu South Asia. American Ethnologist, 8(3), 494–511. https://doi.org/10.1525/ae.1981.8.3.02a00050

Belletti, G., Marescotti, A., & Touzard, J.-M. (2017). Geographical indications, public goods, and sustainable development: The roles of actors' strategies and public policies. World Development, 98, 45–57. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.05.004

Bertan, S., & Demir, Y. (2025). The impact of geographical indications on gastrodiplomacy activities. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 13(3), 2735–2746. https://doi.org/10.21325/jotags.2025.1686

Bourdieu, P. (1984). Distinction: A social critique of the judgement of taste (R. Nice, Trans.). Harvard University Press

Bowen, S. (2010). Embedding local places in global spaces: Geographical indications as a territorial development strategy. Rural Sociology, 75(2), 209–243. https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2009.00007

Cabral, Ó., Lavrador, L., Orduna, P., & Moreira, R. (2025). Gastronomy as a diplomatic tool: A systematic literature review. International Journal of Gastronomy and Food Science, 42, 101067. https://doi.org/10.1016/j.ijgfs.2024.101067

Castilla-Corzo, F., & Colmenares-Castro, C. (2026). Gastronomy and international relations: An overview of Colombian state gastrodiplomacy strategies. Place Branding and Public Diplomacy. https://doi.org/10.1057/s41254-025-00406-4

Çekiç, İ., & Aksoy, M. (2020). Gastronominin yumuşak güç olarak kullanımı üzerine bir inceleme. 19. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 715–729. https://www.researchgate.net/publication/339676221_Gastronominin_yumusak_Guc_Olarak_Kullanimi_Uzerine_Bir_Inceleme

Chapple-Sokol, S. (2013).Culinary diplomacy: Breaking bread to win hearts and minds. The Hague Journal of Diplomacy

Demir, M., & Alper, P. (2021). G20 summit menus as a means of gastrodiplomacy: Messages to the world via menus. International Journal of Gastronomy and Food Science, 25, Article 100368. https://doi.org/10.1016/j.ijgfs.2021.100368

Dilber, F., & Dilber, A. (2022). Lezzetlerin diplomasisi: Gastrodiplomasi ve Türkiye örnekleri. International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, 8(65), 2199–2206. https://doi.org/10.29228/smryj.66221

Dinnie, Keith (2008). Nation Branding: Concepts, Issues, Practice. London: Elsevier

Erol, H. (2026). Ulusal Markalama Örneği Olarak Japon Gastrodiplomasisi. Asya Studies, 35, 193-206. https://doi.org/10.31455/asya.1788987

European Commission. (2013). Commission Implementing Regulation (EU) No 1399/2013 of 18 December 2013 entering a name in the register of protected designations of origin and protected geographical indications [Antep Baklavası/Gaziantep Baklavası (PGI)]. Official Journal of the European Union, L 349, 58

Farina, F. (2021). The politics of washoku: Japan's gastronationalism and gastrodiplomacy. Studi e saggi, 93–107. https://doi.org/10.36253/978-88-5518-506-6.09

Gangjee, D. S. (2012). Geographical Indications and Cultural Heritage. WIPO Journal, 4(2), 92–102

Habertürk. (2026, 8 Temmuz). 36. NATO Liderler Zirvesi'nin gala yemeği Fatih Tutak tarafından hazırlandı. https://www.haberturk.com/yasam/36-nato-liderler-zirvesi-nin-gala-yemegi-fatih-tutak-tarafindan-hazirlandi-3897097

Mendelson Forman, J. (2024). Gastrodiplomacy. In Oxford Research Encyclopedia of Food Studies. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780197762530.013.18

NATO. (2026). NATO Summits. North Atlantic Treaty Organization. https://www.nato.int/en Erişim tarihi: 9 Temmuz 2026.

NATO. (2026).https://www.nato.int/en/news-and-events/events/2026/07/overview---2026-nato-summit-in-ankara- Erişim tarihi: 10 Temmuz 2026

Nihayati, A., Pertiwi, E. A., & Haripa, T. I. (2022). The analysis of South Korean gastrodiplomacy towards the increases of

South Korean kimchi export. Journal of World Trade Studies, 6(2), 53–66. https://doi.org/10.22146/jwts.v6i2.3607

Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. Representations, 26, 7–24. https://doi.org/10.2307/2928520

Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs.

Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 616(1), 94–109. https://doi.org/10.1177/0002716207311699

Petrini, C. (2007). Slow food nation: Why our food should be good, clean, and fair. Rizzoli Ex Libris.

Rockower, P. S. (2012). Recipes for gastrodiplomacy. Place Branding and Public Diplomacy, 8(3), 235–246. https://doi.org/10.1057/pb.2012.17

Soner, F. (2022). Gastrodiplomasi: Gastronomiye diplomasi penceresinden bakış. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 0(33), 97–101

Şöhret, M. (2023). Kamu diplomasisi ve ülke markalama. Gaziantep Üniversitesi Yayınları.

Türkiye Kültür Portalı, (n.d.). Coğrafi İşaretli Ürünler. https://www.kulturportali.gov.tr/portal/cografiisaretliurunler Erişim tarihi: 15 Temmuz 2026

Türk Patent ve Marka Kurumu. (2026, 1 Temmuz). Resmî Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni (Sayı 224). Türk Patent ve Marka Kurumu Bültenleri Erişim tarihi:20 Temmuz 2026

UNESCO. (2013). Mediterranean diet. Intangible Cultural Heritage. UNESCO – Mediterranean Diet

Wilson, R. (2011). Cocina peruana para el mundo: Gastrodiplomacy, the culinary nation brand, and the context of national cuisine in Peru. Exchange: The Journal of Public Diplomacy, 2(1), Article 2

AUSTRIA'S OBJECTIONS IN SCHENGEN AND BULGARIA AND ROMANIA IN THE CONTEXT OF POLITICAL BARGAINING WITHIN THE EU (2022-2025)

Rejhan RAHMAN[1]

1. INTRODUCTION

In the cases of Bulgaria and Romania, the lifting of Schengen internal border controls required, alongside the completion of technical assessments, the adoption of a legal decision by the Council. With regard to Bulgaria and Romania, the application of the relevant provisions of the Schengen acquis is subject to the verification and decision-making procedure provided for in Article 4(2) of the 2005 Act of Accession. Under this provision, after the necessary conditions are verified through Schengen evaluation procedures, the European Parliament must be consulted and a decision must be taken unanimously by the relevant representatives in the Council. For this reason, the institutional assessment concerning the fulfilment of the conditions of accession and the legal decision aimed at lifting internal border controls need to be treated as separate stages. The experience of Bulgaria and Romania in the 2022-2025 period can be evaluated as a suitable example for examining how the different political priorities of states concerning migration and border security could be incorporated into the decision-making process between these two stages (European Union, 2005, Art. 4(2); Council of the European Union, 2023b, p. 4).

[1] Dr. Öğr. Gör., Harran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, Şanlıurfa, Türkiye. ORCID: 0000-0002-7583-6887.

On 8 December 2022, the Council of the European Union voted on the draft decision concerning the full application of the Schengen acquis in Bulgaria and Romania, but the decision was not adopted because the required unanimity was not achieved. This result was directly recorded in the Council's draft minutes of the meeting. The Austrian Ministry of the Interior, on the other hand, stated that Austria had voted against the accession of the two countries and associated this position with reasons concerning irregular migration, external border security, and the functioning of the Schengen system. These two documents do not have the same evidentiary function. While the Council minutes document that the decision was not adopted, Austria's national statement reflects the country's own position and the justification for this position (Council of the European Union, 2023b, p. 4; Luke, 2024).

The decision-making process was not repeated with the same content at the end of 2023. The joint statement of Austria, Bulgaria, and Romania dated 29 December 2023 included commitments concerning the protection of external borders, Frontex support, the implementation of the Dublin arrangements, and complementary controls. With Decision No. 2024/210 adopted on 30 December, the Council decided to lift checks on persons at internal air and sea borders as of 31 March 2024, while providing that the decision concerning internal land borders would be taken later. The new declaration in November 2024, to which Hungary was also a party, was followed by Council Decision No. 2024/3212 dated 12 December 2024, and 1 January 2025 was determined as the date for lifting controls at internal land borders. When these developments are considered together, it can be concluded that, with regard to Bulgaria and Romania, the lifting of internal border controls was shaped as a gradual process progressing through different political compromises and successive legal decisions rather than as an accession decision

taking place on a single date (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-5; 2024a, Art. 1; 2024b, Art. 1; Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

It can be argued that addressing these developments only in chronological order would not be sufficient to explain the relationship between legal decisions and political negotiation. Indeed, in the 2023 joint statement, the later discussion of the date concerning land borders was associated with the implementation of complementary measures and the migration situation in Austria. However, it would not be appropriate to conclude, on the basis of a condition included in political statements, that this automatically turned into a binding condition for Schengen accession. Similarly, it would not be accurate to interpret the differentiation of the decisions taken before and after the compromise as evidence that all aspects of the change were determined by a single state. For this reason, in the research, although the legal procedure and political commitments took place within the same sequence of events, they were treated as different types of evidence (Council of the European Union, 2023a, p. 4; 2024a, Art. 1).

In this section, an answer is sought to the question of what documentable relationships exist, within the framework of the unanimity procedure provided for in the 2005 Act of Accession, between Austria's objections and the political compromises in the 2023-2024 period and the decisions of the Council of the EU concerning the gradual lifting of Schengen internal border controls for Bulgaria and Romania. In this direction, first Austria's official justifications and the unanimity procedure will be addressed, and then the content of the two joint political statements will be compared with the 2022 draft decision and the decisions taken in the 2023-2024 period. In order not to explain the process only through a single actor, the reactions of Bulgaria and Romania, the different positions of the Netherlands, the

assessments of the European Commission, and Hungary's role as the rotating presidency will also be included in the examination.

The main examination period of the research extends from December 2022 to 1 January 2025. Previous legal arrangements will be used only for the purpose of explaining the decision-making procedure. The study does not make a claim that the veto debate or the politicization in Schengen is being addressed for the first time. The aim is to compare, by establishing a relationship with the previous literature, the draft decision that was not adopted, the political commitments, and the decisions adopted later within the framework of the same analytical questions. The extent to which this approach is able to provide the intended contribution will be evaluated through the findings obtained from the following document analysis.

Within this scope, the concept of "full accession" will also be used carefully. While the decision taken by the Council at the end of 2023 regulated the lifting of checks on persons at internal air and sea borders, it provided for a decision to be taken later for internal land borders. For this reason, it would not be appropriate to evaluate on the same legal plane the expression full application of the Schengen acquis contained in the title of the decision and the lifting of internal border controls on different dates. The scope of the research has been determined by examining the documentable relationships concerning how this implementation timetable was shaped together with political compromises rather than the entire functioning of the Schengen area (Council of the European Union, 2024a, Art. 1; 2024b, Art. 1).

2. LITERATURE REVIEW

In studies on Schengen governance, it has previously been discussed that decisions concerning the abolition or reintroduction of internal borders cannot be explained only

through technical procedures. Coman (2019) examined the debates on Schengen governance in the 2011-2016 period with a qualitative approach and determined that EU actors addressed borders through the frameworks of values, conflict, market, and securitization. In Coman's assessment, border debates were addressed in connection with the institutional environment and power relations within which they developed. However, the scope of the study does not include the opposing vote used by Austria in 2022 or the final decision taken in 2024. For this reason, the study in question can be evaluated not as a source directly explaining the decision-making process examined here, but as a study helping to understand the conceptual framework of the Schengen debates preceding this process (Coman, 2019).

Ștefănel, Momoc, and Surugiu (2023), who directly addressed the 2022 experience of Bulgaria and Romania, examined mainstream media discourses in the two countries before and after the Council meeting of 8-9 December 2022. The authors identified a tendency that Euroscepticism remained in the background in the criticisms of political actors and the media toward the opposition. This finding can be taken into account in the evaluation of national public reactions to the delay of accession. However, these findings based on media discourse alone are not sufficient to directly explain the content of closed interstate negotiations. For this reason, rather than reanalyzing media discourse, this research focused on the commitments expressed by the parties in official documents (Ștefănel et al., 2023).

The study by Bălan and Butnaru Troncotă (2024) directly addresses Austria's opposition and the politicization of Romania's Schengen process. The authors evaluated the debates in 2011 as background and focused especially on the debates between public opinion and institutional actors in the December 2022-June 2023 period. An assessment was included that

Romania's Schengen membership had become a subject of political negotiation between states and EU institutions. Considering the subject scope of the study, it can be evaluated as one of the previous publications directly overlapping with the subject of the research (Bălan & Butnaru Troncotă, 2024).

Van Hoorde (2024) examined Romania's gradual Schengen accession as of March 2024 from a legal perspective and evaluated the continuation of controls at land borders despite the lifting of controls at air and sea borders within the discussion of differentiated legal treatment. The author's study indicates that, alongside political objections, the legal scope of the decision taken should also be taken into account. However, at the time of Van Hoorde's publication, the land borders decision dated December 2024 had not yet been taken. For this reason, examining the 2023 and 2024 decisions separately would be more appropriate in terms of addressing the previous legal discussion comparatively with the subsequent decision (Van Hoorde, 2024).

In files in which unanimity is required in EU decision-making processes, the opposition of a single member carries a particular weight in terms of the decision-making process. However, the use of the word "veto" in political discourse and its counterpart in the legal decision-making procedure should be addressed separately from each other. The decision-making procedure concerning the Schengen provisions to be applied with regard to Bulgaria and Romania is regulated in Article 4(2) of the 2005 Act of Accession. In the Council minutes dated 8 December 2022, it was recorded that the decision was not adopted because the required unanimity was not achieved. However, this fact is not sufficient to conclude that all subsequent political measures were determined by Austria alone. For this reason, it would be more appropriate to address the legal effect of unanimity and the capacity of influence actually used in negotiations as separate

research questions (European Union, 2005, Art. 4(2); Council of the European Union, 2023b, p. 4).

Stefanova (2024) examined the veto and coalition strategies of some small member states in Central and Eastern Europe and questioned how the right of veto was transformed into bargaining power and the institutional context of this power. Although the case studies of the work do not directly cover Austria's Schengen objection, they can contribute to the assessment that an automatic equality should not be established between the right of veto and the negotiation outcome. In this section, political bargaining will be used operationally as different actors negotiating their preferences, conditions, and commitments for the purpose of enabling a common decision to be taken. This use is an examination criterion determined for use in the research rather than a definition transferred from a particular author (Stefanova, 2024).

Priebus (2025) compared the 2024 Belgian and Hungarian Council presidencies and examined the Hungarian presidency in terms of the country's political priorities and institutional outcomes. In the study, the withdrawal by Austria and the Netherlands of their objections to the Schengen accession of Bulgaria and Romania was addressed as one of the developments presented by the Hungarian government among its own achievements. In this respect, the study can be evaluated as one of the publications showing that the 2024 compromise had previously been the subject of academic examination. However, examining the general performance of the rotating presidency in different policy areas and comparing the 2022 draft decision with the provisions of the 2023-2024 joint statements do not correspond to the same research scope. For this reason, Hungary's role will be addressed in the research as one of the alternative institutional elements that may contribute to explaining the process (Priebus, 2025).

The fact that different political demands were recorded before the legal decision taken unanimously does not mean that all dimensions of the bargaining were reflected in open documents. In the research, the existence of political bargaining will be examined through the actors' statements of opposing votes together with the joint commitments bearing the signatures of the parties and the concrete provisions of the subsequent decisions. While the statement dated December 2023 provided for a decision to be taken that month for air and sea borders, the discussion of the date on which controls at land borders could be lifted was left to the subsequent period. This record documents that the negotiation issues were addressed separately. However, it is not sufficient on its own to determine which trade-off took place in which closed meeting (Council of the European Union, 2023a, p. 4).

In the conditionality literature, it has been discussed that the adaptations requested by the EU and the incentives or consequences attached to them may have different legal and political characteristics. Gateva (2013) examined post-accession conditionality through the Cooperation and Verification Mechanism concerning Bulgaria and Romania and addressed how the structure of sanctions and incentives differed from pre-accession conditionality. However, the subject of the study is not directly accession to Schengen, but the mechanism in the fields of judicial reform and the fight against corruption. For this reason, rather than turning Gateva's findings into a direct framework explaining the reason for the Schengen decision, it would be more appropriate to use them to explain the background of the concept of post-accession conditionality (Gateva, 2013).

Becker (2025), on the other hand, compared the various forms of conditionality in EU governance and proposed a distinction in terms of legal basis, timing of implementation, the nature of incentives, and actors. The author's typology can be

related more directly to the conceptual framework of this research in terms of distinguishing between conditions determined by treaty or secondary law and forms of conditionality arising through political commitments. However, on the basis of Becker's classification, it would not be appropriate to conclude that every political joint statement automatically constitutes a binding accession criterion. For this reason, in the case of Bulgaria and Romania, the legal procedure provided for in the 2005 Act of Accession and the measures recorded in the 2023 and 2024 statements will be examined as separate document categories (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-4; Becker, 2025).

When this literature is evaluated together, three research lines can be distinguished. Studies on the politicization of Schengen discuss the public and institutional expression of objections, veto and negotiation research discusses the relationship between decision-making powers and actor strategies, while conditionality studies discuss the different characteristics of legal conditions and political expectations. In this examination, these discussions will not be used interchangeably. Instead, the draft not adopted in 2022, the 2023 and 2024 joint statements, and the adopted Council decisions will be compared through the same analytical questions. Within this framework, the aim of analytical contribution has been determined by establishing a relationship with the verifiable scopes of the existing publications rather than by claiming that a similar study does not exist in the previous literature.

For this reason, the concept of conditionality will not be reduced to a single meaning in the text. The decision-making procedure contained in the accession treaty, the political expectations of a member state, and the implementation commitments in the joint statements will be addressed by separating them from each other. In the documents, the context in

which headings such as Frontex support or Dublin cooperation are expressed will be examined, while their legal binding force will be evaluated only to the extent permitted by the relevant original provision. The aim of the analysis will be to identify the points at which legal decision criteria and negotiated political expectations diverge and intersect, rather than proceeding from the assumption that an additional legal condition exists.

3. METHOD

Qualitative document analysis was used in the research, and the design was established as a structured diachronic single-case study examining different stages of the same Schengen decision-making process. The case is the process of lifting internal border controls for Bulgaria and Romania in the 2022-2025 period. The two countries were not treated as independent comparative cases, but were evaluated as actors included in the same Council decisions and at times expressing different political positions. Bowen (2009) discussed the use of documents as data sources in qualitative research and the examination of sources within their own contexts. George and Bennett (2005), on the other hand, addressed the importance of comparisons conducted through predefined questions in case studies. The comparative arrangement in the research was adapted to the group of documents examined by making use of this methodological literature.

Official records that were directly related to the main research question and whose institutional source and date could be identified were included in the document set. The core document group included Article 4(2) of the 2005 Act of Accession, the draft decision ST 15218/22 dated 2022, the minutes ST 15877/22 ADD 1 REV 1 concerning the meeting of 8 December 2022, document CM 5950/23 containing the trilateral

joint statement dated 29 December 2023, Decisions No. 2024/210 and 2024/3212, and the quadrilateral declaration dated 22 November 2024. The official statements of Austria, Romania, Bulgaria, the Netherlands, and the EU institutions were evaluated in order to determine the positions of the actors and to compare alternative interpretations. Academic publications were kept as a separate literature group.

The units of examination were determined, according to document type, as legal provision, decision justification, minutes record, joint statement provision, and actor statement. The same comparative questions were directed to each decision-making stage, and the legal basis of the decision, voting procedure, border type, implementation date, political demands, security commitments, and the positions of institutional actors were recorded. The dates proposed in the draft and the dates determined in the adopted decisions were not confused with each other, and the stages of adoption, publication, entry into force, and implementation were kept separate. In this direction, the 2022 draft (Council of the European Union, 2022, p. 7), the December 2023 political statement (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-4), the relevant Council decision (Council of the European Union, 2024a, Art. 1), and the November-December 2024 compromise and decision-making stages (Council of the European Union, 2024b, Art. 1) were compared.

In the evaluation of the sources, each important claim was separated as a documented fact, a view attributed to an actor, a researcher interpretation, or an unverifiable matter. Council decisions were used as binding legal regulations, joint statements as political commitments, and national press statements as documents reflecting the official positions of the relevant actors. The fact that a statement is included in the Council archive does not mean that the political commitment it contains automatically acquires the nature of a Council decision. It can be said that the

sequence followed in the research of data extraction, document comparison, and checking the bases of inferences is compatible with the document analysis approach of Dalglish, Khalid, and McMahon (2020). However, on the basis of this similarity, it would not be appropriate to conclude that all procedural steps of the approach in question or a separate software coding were applied completely.

The limits of the analysis in terms of causality were also determined in advance. The compromise conditions explicitly stated in the documents, the actors' own justifications, and the adopted legal arrangements can be compared. In contrast, the extent to which political commitments were implemented, which preferences were influential in closed negotiations, and what the single or determining cause of the decisions was cannot be established with certainty solely through these documents. For this reason, Austria's domestic politics, the Netherlands' different positions toward Bulgaria and Romania, the initiatives of the European Commission, and Hungary's rotating presidency were addressed among the alternative explanations.

While official decisions record the legal outcome in the process, national statements can reflect different political assessments concerning the same development. For this reason, claims were compared with different institutional documents whenever possible, and a country's own account concerning its success was not accepted as independent evidence of causality. The voting record in the 2022 Council minutes and the statement of the Austrian authorities concerning their opposing vote concretize this distinction. While the first document records that the required unanimity was not achieved, the second reflects the opposing actor's own justification (Council of the European Union, 2023b, p. 4; Luke, 2024). The December 2023 joint statement was examined through the text in the Council archive,

while the November 2024 declaration was evaluated through the content included in the official rotating presidency publication.

4. SCHENGEN DECISION-MAKING FRAMEWORK AND THE DISAGREEMENT IN 2022

With regard to Bulgaria and Romania, the legal framework concerning the application of the Schengen acquis was regulated at two separate levels in Article 4 of the 2005 Act of Accession. The first paragraph states that the Schengen provisions specified in the annex are binding and applicable from the date of accession. The second paragraph, however, makes the application of the other provisions, although they are binding, subject to a Council decision to be taken after it has been verified, in accordance with the relevant Schengen evaluation procedures, that the necessary conditions have been met. When these two paragraphs are evaluated together, it can be concluded that the Schengen acquis being legally binding and proceeding to the application of all relevant provisions can be treated as separate legal stages. The same paragraph provides for consultation with the European Parliament and for the decision to be taken unanimously by the representatives of the relevant Member States and the representative of the state concerned. Within this framework, it can be concluded that the adoption of the decision depended, alongside the completion of the technical suitability assessment, on the completion of the prescribed institutional procedure (European Union, 2005, Art. 4(1)-(2)).

The requirement that the decision be taken unanimously makes it possible for the political position of a member state to produce consequences at the legal decision-making stage. In this respect, the procedure in question carries importance in terms of examining at which stage of the decision-making process political

objections can be effective. However, on the basis of the unanimity requirement, it is not possible to conclude that a state's opposing vote is the product of a single-cause and unchanging political strategy. The legal consequence of the procedure and the justification of the opposition should therefore be addressed through different evidence. The failure to achieve the required unanimity in the Council should also not be interpreted as a renewed rejection of the capacity of the countries concerned by the decision to apply all Schengen provisions. The fact that the European Commission's positive assessment and a member state's political reservation concerning migration management could exist together in the same decision-making period makes it more appropriate to treat legal suitability, the decision-making procedure, and political negotiation as three separate levels of examination (European Union, 2005, Art. 4(2); Council of the European Union, 2023b, p. 4).

When evaluating the legal nature of the decisions, the distinction between a preparatory document, a binding decision, and a political statement should be maintained. For example, a draft decision may contain provisions envisaged to be applied in the future. However, if the draft is not adopted, the envisaged date and consequences do not enter into force. The Council's draft minutes of the meeting, on the other hand, may document that a particular vote took place and its result. A joint political statement records the commitments on which the actors agreed. However, it would not be appropriate to evaluate such a statement as a binding Council decision merely on the basis that it is included in the Council document archive. This distinction needs to be maintained when comparing the 2022 draft with the 2023 and 2024 decisions. Especially when examining how political bargaining surrounded the legal process, the evidentiary value of legal decision-making authority and political expectations will be

kept separate from each other (Council of the European Union, 2022, p. 7; 2023a, pp. 3-5).

In Article 1 of draft ST 15218/22 dated 29 November 2022, it was envisaged that checks on persons at internal land and sea borders concerning Bulgaria and Romania would be lifted from 1 January 2023, while checks at air borders would be lifted from 26 March 2023. Both dates were given in square brackets in the draft. The technical explanation concerning the adaptation of the date regarding air borders to the seasonal change of flight schedules was also included in the footnote on the same page. These dates are not implementation dates of an adopted legal arrangement, but dates proposed in the draft decision. The fact that the same date was envisaged for land and sea borders and a different date for air borders can be evaluated as the adoption of different implementation dates according to border types in the 2022 draft (Council of the European Union, 2022, p. 7, Art. 1).

On page 4 of the draft minutes of the Justice and Home Affairs Council meeting of 8 December 2022, numbered ST 15877/22 ADD 1 REV 1, it was explicitly recorded that the draft was put to a vote and was not adopted because the required unanimity was not achieved. The same minutes also stated that the decision concerning Croatia was adopted. The fact that the decision concerning Bulgaria and Romania was not adopted can be verified through this official record. However, the minutes alone are not sufficient to reconstruct the entire distribution of the vote on a country-by-country basis. The Austrian Ministry of the Interior, on the other hand, stated that it had voted against the admission of the two countries to the Schengen area in December 2022 and associated this position with problems in the Schengen system and the expectation of reducing migration pressure. For this reason, it would be more appropriate to treat the Council minutes and Austria’s national statement as having different

evidentiary functions concerning the same event (Council of the European Union, 2023b, p. 4; Luke, 2024, “Schengen” section).

The difference of opinion among the actors is directly visible in Romania’s statement appended to the Council draft minutes of the meeting. Romania criticized the failure to achieve unanimity due to the opposition of the Austrian delegation, argued that, according to its own assessment, the conditions for accession had been met and that the negative position was legally unjustified. In the same statement, it also maintained its commitment concerning the protection of external borders. This text documents Romania’s emphases on technical suitability and EU solidarity. However, this does not mean that Romania’s legal assessment was independently verified in all its aspects. It can be said that the difference in political framing between Austria’s justifications concerning migration pressure and Romania’s emphasis on suitability and equal treatment can be taken into account in examining the question of why common security measures came to the fore in the subsequent compromises (Council of the European Union, 2023b, p. 11; Luke, 2024).

It would not be appropriate to explain the failure to adopt the decision in 2022 only through the position of a single state. In the position explained by the Dutch government to parliament, it was stated that Romania’s accession was viewed positively, while reservations concerning Bulgaria continued. For this reason, it would be more appropriate not to treat Austria’s opposition toward both countries and the Netherlands’ approach differing according to the countries within the same category. The available evidence makes it possible to make an assessment that there were multiple political evaluations in the unanimity-based decision-making process. However, it is not possible to determine, solely on the basis of the voting result, which of these was determining to what extent at a particular stage of negotiation. The failure to adopt the 2022 draft is a legal outcome. It would be more

appropriate to address separately from each other the evaluations of different actors concerning migration management, technical suitability, and political relations between countries in explaining this outcome (Council of the European Union, 2023b, pp. 4, 11; Senate of the Netherlands, 2023).

5. POLITICAL COMPROMISES AND THE GRADUAL LIFTING OF INTERNAL BORDER CONTROLS

In the framework that emerged in December 2023 following the vote in 2022, a Council decision and joint commitments of a political nature were present together. In Council communication CM 5950/23 dated 30 December 2023, it was recorded that the written procedure had been completed and that the delegations had adopted the decision in document 17132/23. The joint statement of Austria, Romania, and Bulgaria dated 29 December and the separate statement of the European Commission were also annexed to the same document. The legal nature of these documents needs to be distinguished from each other. Although the Council decision, the joint statement of the states, and the Commission's institutional assessment were included within the same document group, they should not be evaluated as the same legal act. Nevertheless, the fact that these documents were recorded within the same decision-making period can be interpreted as providing a suitable ground for comparing the content of political negotiation and the legal adoption stage together (Council of the European Union, 2023a, pp. 1-2).

In the first paragraph of the trilateral statement, measures concerning the increase of support for Bulgaria and Romania in protecting the EU's external borders were included. The at least tripling of the Frontex presence at the Bulgaria-Türkiye border,

the increase in the number of personnel serving at the Bulgaria-Serbia border, the provision of financial support for border surveillance, and the transformation of the pilot projects in the two countries into more permanent cooperation arrangements were stated within this scope. Types of support such as vehicles, unmanned aerial vehicles, and electronic surveillance systems were also exemplified in the text. These provisions show that an agenda concerning border security was explicitly included in the joint statement. However, the use of future-oriented expressions alone is not sufficient to prove that the envisaged personnel increase or financial support had actually been realized on the date when the statement was adopted. For this reason, it would be more appropriate to treat the numerical targets in the document as political expectations agreed upon by the parties rather than as actual implementation data (Council of the European Union, 2023a, p. 3, para. 1).

When the second and third paragraphs are considered together, it can be said that external border security and the control of internal mobility were linked within the same arrangement framework. The strengthening of controls at the Bulgaria-Romania and Romania-Hungary land borders and the possibility of making use of multinational teams were listed among complementary security measures. In the third paragraph, commitments were included regarding the rapid and careful implementation of the Dublin rules, the responsible states taking back the relevant applicants without delay, no monthly numerical limitation being introduced, and responses to take-back requests being given within a maximum of three working days. When these provisions are read together with Austria's justifications concerning secondary movements, it can be interpreted that the concerns in question found a response in the joint statement through concrete operational headings. For this reason, it would be more accurate to read the joint statement as a text recording

political and operational arrangements envisaged to be implemented within the framework of existing law rather than as a norm rearranging all provisions of the relevant EU law (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-4, paras. 2-3).

In the fourth paragraph, the deployment of document advisers, among whom Austrian officers could also be present, at airports in Bulgaria and Romania, and the carrying out of spot checks upon arrival in Austria in accordance with Union law were envisaged. In the fifth paragraph, it was decided that throughout 2024 the functioning of the Schengen area and preparations for complementary measures at the Romania-Bulgaria border would be discussed. When these arrangements are read together, it can be concluded that the statement did not equate the lifting of controls at air borders with the ending of all forms of security control. The provision of document consultancy and spot checks at airports indicates that the new mobility arrangement was shaped together with security concerns. Determining the legal basis of these measures and their level of actual implementation, however, requires the relevant EU rules and operational records to be examined separately (Council of the European Union, 2023a, p. 4, paras. 4-5).

The “Way forward” part of the statement can be read as one of the sections that most directly reflects the political context of leaving the land borders to the next stage. The parties associated discussing in 2024 the possible date for lifting checks on persons at land borders with the successful implementation of complementary measures and a significant improvement in the migration situation in Austria. On the same page, it was envisaged that the decision concerning air and sea borders would be adopted in December 2023 and that the implementation would be adapted to the March 2024 flight schedule change. The inclusion of these two arrangements in the same document can provide a basis for a reading that there is a document-based relationship between the

political compromise and the gradual timetable. Rather than linking the legal basis of the subsequent Council decision to the political expression in question, it would be a more cautious legal interpretation to evaluate it within the framework of the decision-making procedure provided for in the 2005 Act of Accession. It can be evaluated that it is difficult to reach a definite conclusion from the existing document that the expectations included in the statement were actually met or that the change in migration resulted solely from these measures (Council of the European Union, 2023a, p. 4, "Way forward").

In its separate statement published on page five of the same communication, the European Commission supported Frontex assistance aimed at strengthening the external borders, document officers, financial assistance, and the transformation of pilot projects into structural arrangements. This statement documents that, in addition to the three national governments, the Commission also adopted an explicit position concerning the security dimension of the compromise. Establishing a direct causal relationship between the Commission's support and Austria's demands, however, is difficult based only on this document. The Commission also evaluated the measures in question within the scope of its own Schengen governance agenda. For this reason, the joint statement can be used to document the overlapping positions of the actors on certain headings. As to what extent one actor changed the decision of another, however, this document alone is not sufficient to reach a definite conclusion (Council of the European Union, 2023a, p. 5).

Article 1 of Council Decision No. 2024/210, adopted on 30 December 2023, regulated the lifting of checks on persons at internal air and sea borders concerning Bulgaria and Romania from 31 March 2024. The same article also provides for the application of the provisions of the Schengen acquis listed in the annex to the decision between the two countries and in their

relations with the other relevant Schengen states. On the basis of this provision, the decision can be evaluated, unlike a political declaration of support, as a binding legal arrangement to be applied on a specific date. Checks on persons at internal land borders were not among the controls to be lifted on the same date. In the continuation of the article, it was stated that the Council would make efforts to take a decision for the lifting of checks on persons at internal land borders and that the subsequent decision would again be taken unanimously pursuant to Article 4(2) of the 2005 Act of Accession (Council of the European Union, 2024a, Art. 1).

The date of adoption of the decision, the date on which it entered into force through publication, and the date of implementation are separate from each other. The Council adopted the decision on 30 December 2023, and the text entered into force by being published in the Official Journal of the EU on 4 January 2024. The lifting of checks on persons at internal air and sea borders, however, began to be implemented on 31 March 2024. The difference between these dates can provide a basis for treating the realization of the political compromise and the beginning of the change in the travel regime as separate stages. Article 2 of the decision contains a transitional provision concerning the validity of previously issued short-stay national visas. On the basis of this provision, it can be evaluated that the decision includes, in addition to the implementation date, an arrangement concerning the legal continuity of previous procedures (Council of the European Union, 2024a, Arts. 1-3).

In the recitals of the decision, it was stated that Schengen evaluations had previously been carried out, that the necessary conditions had been met, and that in the first stage the lifting of checks on persons at air and sea borders had been preferred for technical and operational reasons. These official justifications can also be taken into account in explaining the gradual timetable. It

is difficult to conclude that the temporal proximity of the timetable to the political compromises invalidates the technical and operational justifications stated in the decision. The justifications in the legal text and the political expectations in the 2023 joint statement can be treated as different levels of explanation of the same development. Replacing one with the other may lead to moving away from the sources' own expressions. For this reason, when examining the relationship between political bargaining and the form of the legal decision, it would be appropriate to include the official justifications of the decision in the evaluation (Council of the European Union, 2024a, recitals 1-3 and 9-11, Art. 1).

When CM 5950/23, which recorded the completion of the Council's written procedure, and binding Council Decision No. 2024/210 are examined together, two points come to the fore. In CM 5950/23, it was stated that all delegations accepted the decision text within the scope of the written procedure and that the trilateral joint statement and the Commission statement were recorded within the framework of the same procedure. This simultaneity can provide a basis for not treating the political commitments as statements independent from and coincidental to the decision-making process. However, this situation alone is not sufficient to conclude that all commitments in the joint statement were transformed into binding provisions of the decision. The statements concerning Frontex personnel, Dublin cooperation, and document advisers and the provision of Council Decision No. 2024/210 regulating the lifting of border controls can be addressed within the scope of different legal functions (Council of the European Union, 2023a, pp. 1-5) (Council of the European Union, 2024a, Art. 1).

In 2024, Hungary also joined the negotiation process concerning land borders in addition to the previous trilateral framework. The Hungary-Austria-Romania-Bulgaria declaration

dated 22 November 2024 explicitly referred to the joint statement dated 29 December 2023 and accepted the continuation of joint efforts in combating irregular migration. The document also referred to the assessments at the Justice and Home Affairs Council meeting dated 10 October 2024. In the record of the Council meeting in question, it was stated that Bulgaria and Romania provided information concerning measures for the protection of external borders and combating irregular migration, while a new Council decision was necessary for the lifting of checks on persons at internal land borders. When these documents are evaluated together, it can be concluded that the 2024 compromise did not develop entirely independently from the negotiation process in 2023 (Council of the European Union, 2024c; Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

In the quadrilateral declaration, it was stated that there had been a decline in migration movements and asylum applications, and this development was evaluated as a result of the joint measures. However, it is difficult to treat this causal interpretation included in the declaration at the same evidentiary level as an independent quantitative impact analysis. More comprehensive evidence is needed in order to determine, on the basis of a decline in a certain period, which measure was effective to what extent. Changes in migration routes, controls in other countries, policy developments across the EU, and periodic fluctuations in applications may also be among the alternative explanations. These possibilities are treated in the research not as proven counter-causes, but as alternative explanations that require a cautious approach to the political success narrative in the declaration and that can be taken into account in terms of the evidentiary limits of the research. For this reason, the declaration can be used as a direct source documenting how the parties justified the change in migration. However, treating it as independent confirmation of a quantitative causal conclusion may

exceed the evidentiary value of the document (Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

In the declaration concerning the 2024 compromise, while the legal decision aimed at lifting routine checks on persons at internal land borders was being prepared, the possibility of maintaining temporary controls under certain conditions was also addressed. For this reason, it would be appropriate to take into account the temporary controls envisaged in the declaration when evaluating the 2024 compromise. The lifting of internal border controls and the reintroduction of temporary controls under the Schengen Borders Code can be interpreted as different legal mechanisms. On the basis of this distinction, it is difficult to conclude that the beginning of the implementation of the decision concerning land borders from 1 January 2025 completely eliminated the possibility of reintroducing temporary controls. The temporary application mentioned in the declaration, on the other hand, does not add a new provision concerning permanent border control to Decision No. 2024/3212 itself. The separation of the legal decision and the political commitment can be addressed as a requirement that carries importance, beyond formal difference, also in terms of evaluating the legal consequences of the arrangements (Council of the European Union, 2024b, Art. 1; Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

In the quadrilateral declaration, it was stated that there had been a decline in migration movements and asylum applications, and this development was evaluated as a result of the joint measures. However, it is difficult to treat this causal interpretation included in the declaration at the same evidentiary level as an independent quantitative impact analysis. The occurrence of a decline in a certain period is not sufficient on its own to determine which measure was effective to what extent. Changes in migration routes, controls in other countries, policy developments

across the EU, and periodic fluctuations in applications may also be among the alternative explanations. In the research, these possibilities are addressed not as proven counter-causes, but within the scope of research limits that need to be taken into account in terms of definitively adopting the political success narrative in the declaration. For this reason, the declaration can be used as a direct source documenting how the parties justified the change in migration. However, evaluating it as independent confirmation of a quantitative causal conclusion may exceed the evidentiary value of the document (Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

In the Council's official meeting record dated 10 October 2024, it was stated that the Hungarian rotating presidency brought the state of the Bulgaria and Romania file onto the agenda. The fact that the declaration dated 22 November 2024 was quadrilateral and that the decision dated 12 December 2024 was taken during the Hungarian rotating presidency documents that Hungary was involved in this process at the level of the rotating presidency. However, it is difficult to conclude from this chronology that the final decision was taken solely thanks to the Hungarian rotating presidency. In the statement of Bulgarian Prime Minister Glavchev dated 22 November, the contributions of his country to border security and the role of Türkiye and other member states were also emphasized. When these official records are evaluated together, explaining the compromise only through the acceptance of Austria's demands or the initiative of a single rotating presidency may lead to the positions of other actors in the process being overlooked (Council of the European Union, 2024c; Council of Ministers of the Republic of Bulgaria, 2024).

At the end of the declaration, the parties agreed to initiate the necessary steps for the formal Council decision that would determine the date for lifting checks on persons at land borders to be adopted before the end of the year. This expression can be

evaluated as a stage at which the relationship between political commitments and the subsequent Council decision was explicitly established. The compromise reached in the declaration, however, is not the Council decision itself. The Council's later adoption of a separate legal act can provide a basis for the legal assessment that the unanimity procedure provided for in Article 4(2) of the 2005 Act of Accession was preserved and that the joint political statement alone did not replace the binding decision. Although there was continuity between the political compromises of 2023 and 2024, the 2024 declaration contained new elements in terms of the number of parties, the approach to temporary controls, and multinational personnel support. When these differences are taken into account, it is difficult to conclude that the contents of the two documents were entirely identical (European Union, 2005, Art. 4(2); Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

Article 1 of Council Decision No. 2024/3212 dated 12 December 2024 regulates the lifting of checks on persons at internal land borders concerning Bulgaria and Romania from 1 January 2025. The Decision was published in the Official Journal of the EU on 23 December 2024 and entered into force on the same day. Thus, the adoption of the Decision, its entry into force, and the implementation date concerning the lifting of checks on persons at land borders can be treated as separate stages. This Decision can be evaluated as a stage completing, with regard to the lifting of checks on persons at land borders, the legal result created at air and sea borders by the previous arrangement that entered into force at the beginning of 2024. The fact that political compromise had been reached before the Decision does not mean that the legal requirement to adopt a separate Council act had disappeared (Council of the European Union, 2024b, Arts. 1-2).

In the second recital of the Decision, explicit reference was made to the previous Decision No. 2024/210, and the lifting

of checks on persons at air and sea borders in the first stage was explained by technical and operational reasons. In the third recital, it was stated that a separate Council decision was required for the lifting of checks on persons at land borders. When these two recitals are evaluated together, it can be concluded that the gradual implementation was explained not only in the political bargaining documents, but also in the recitals of the Council Decision itself. For this reason, it is difficult to conclude that the political conditions included in the 2023 joint statement and the Council's formal legal justifications necessarily excluded each other. Determining to what extent each element affected the concrete date and form of the Decision, however, requires a causality analysis going beyond the information provided by the text of the Decision (Council of the European Union, 2024b, recitals 1-3).

In Council Decision No. 2024/3212, there is no provision stating that all security commitments included in the quadrilateral declaration dated 22 November were transformed into binding legal provisions. The main regulatory result of the Decision is the determination of the date for lifting checks on persons at internal land borders. This difference in scope requires a cautious approach against identifying the political compromise with the legal decision. In particular, the temporary border controls, multinational personnel contribution, and return cooperation mentioned in the quadrilateral declaration are not of the same legal nature as the provision concerning the lifting of checks on persons regulated in Article 1 of the Decision. The political context of the final decision can be evaluated through these commitments. However, the extent to which the commitments in question were reflected in binding legal provisions needs to be examined separately for each issue. Failure to observe this distinction may lead to overlooking the differences between political demands, legal justifications, and binding arrangements

(Council of the European Union, 2024b, Arts. 1-2; Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

In the 2022 draft ST 15218/22, it was envisaged that checks on persons at internal land and sea borders would be lifted on the same date, while checks at air borders would be lifted on another date. Decision No. 2024/210, adopted at the end of 2023, focused on the lifting of checks on persons at air and sea borders and left open a subsequent decision to be taken unanimously for land borders. Decision No. 2024/3212, on the other hand, determined the date for lifting checks on persons at internal land borders. In all three texts, Article 4(2) of the 2005 Act of Accession is included as the legal basis. When the five document stages are evaluated together, it can be concluded that while the Council's basic decision-making procedure was preserved, the implementation scope and timetable of the decisions gradually differed. This assessment is based on the direct comparison of the documents and does not claim to determine the single cause of the change in question (Council of the European Union, 2022, p. 7; 2024a, Art. 1; 2024b, Art. 1).

While the 2023 joint statement included Frontex presence, financial support, Dublin implementation, airport document advisers, and complementary border controls, Council Decision No. 2024/210 regulated the application of the provisions of the Schengen acquis and the lifting of checks on persons at internal air and sea borders. Similarly, while the quadrilateral declaration dated 2024 focused on combating migration, returns, temporary controls, and the contribution of 100 border officers, Decision No. 2024/3212 determined the date on which checks on persons at internal land borders would be lifted. When these documents are compared, it can be evaluated that political commitments covered a broader area than the matters regulated in binding Council decisions. This difference in scope can be interpreted as indicating that various policy instruments could be addressed

within the same compromise framework in political negotiations. However, the fact that the documents were part of the same process is not sufficient on its own to conclude that every political commitment was directly transformed into a new legal condition for accession (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-5; 2024a, Art. 1; 2024b, Art. 1; Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

In the 2023 joint statement, the future consideration of the date on which checks on persons at internal land borders would be lifted was linked to the successful implementation of complementary measures and migration conditions in Austria. In contrast, in the recitals of Council Decision No. 2024/3212, it was stated that the necessary conditions had been verified within the framework of Decision No. 2024/210, that checks on persons at air and sea borders had been lifted in the first stage for technical and operational reasons, and that a subsequent Council decision was needed for land borders. When these two documents are evaluated together, it can be concluded that the expectations in the political statement and the legal justifications of the binding decision can be treated at different normative levels. This distinction can be evaluated as an issue requiring a cautious approach to the assumption that political bargaining redefined the existing legal conditions without a duly adopted amendment (Council of the European Union, 2023a, p. 4; 2024b, recitals 1-3).

Austria stated that it had voted against in 2022 and cited migration pressure as the reason, while Romania criticized this position in the Council minutes in the same year. The official parliamentary statements of the Netherlands also included different assessments concerning Romania and Bulgaria. The European Commission issued a separate institutional text supporting the 2023 joint statement, while Hungary played a role in keeping the final land borders decision on the agenda during

its 2024 rotating presidency. The Bulgarian government also emphasized its own efforts toward the protection of external borders and its cooperation with other actors. When these different positions are evaluated together, it can be concluded that the actors did not form a single and unchanging front. This situation requires interpretations explaining the decision-making process solely through Austria's demands to be tested separately. However, it is difficult to determine in detail, on the basis of the available public documents, which concession each actor made in closed-door negotiations (Council of the European Union, 2023a, p. 5; 2023b, p. 11; Council of Ministers of the Republic of Bulgaria, 2024; Senate of the Netherlands, 2023).

The quadrilateral declaration dated 2024 linked the decline in irregular migration movements and asylum applications to joint measures. The Austrian Ministry of the Interior also presented the Schengen discussion in its own publication as an important element of its political initiatives toward external border security. Although these statements reflect the own assessments of the relevant actors, they do not constitute an independent cause-and-effect analysis excluding the effects of other migration policies. The fact that the political statements were made before the Council decisions also does not, on its own, constitute sufficient evidence regarding to what extent each measure was actually implemented and how it affected the decisions. For this reason, it would be appropriate to treat separately the actual implementation of political commitments and the assessments of success in the statements. Document analysis can be used to examine the relationship reflected in the documents between the recording of political demands and the adoption of legal decisions. However, reaching a definite conclusion about the level of impact of the measures or the single determining cause may exceed the evidence provided by these

documents (Luke, 2024; Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

When the documents are evaluated together, it can be concluded that while the unanimity procedure was preserved in the process of lifting Schengen internal border controls, different political compromises were reached and legal decisions with different implementation dates were adopted. For this reason, it would be appropriate to address the decision initiative that remained unsuccessful in 2022 together with the decision concerning air and sea borders adopted at the end of 2023 and the land borders decision adopted in 2024. The joint statements can be evaluated as political documents revealing through which security and migration issues the gradual compromise was discussed. The Council decisions, on the other hand, document the legal arrangements that entered into force. The close relationship between these documents is not sufficient on its own to explain all the causes and effects of political bargaining. The relationship of these findings with the literature on politicization, conditionality, and EU negotiations can be addressed at a separate level of discussion.

6. DISCUSSION

Coman (2019) addressed the role of values, conflict, market, and securitization frameworks in discussions of border governance. Bălan and Butnaru Troncotă (2024), on the other hand, evaluated that Romania's Schengen process had turned into political negotiation between states and EU institutions. The examined Council records and joint statements document that political objections and the legal decision-making procedure took place within the same process. On the basis of these findings, a relationship can be established between the literature on the politicization of accession to Schengen and the document

comparison of the research. However, it is difficult to reach a definite conclusion from these documents regarding to what extent all the justifications in the discussions affected the outcome of the negotiation. For this reason, the assessments of politicization in the literature are examined through the institutional documents with which they can be associated, without being adopted as definitive causal explanations (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-4; 2023b, p. 4; Bălan & Butnaru Troncotă, 2024; Coman, 2019).

Ștefănel et al. (2023), who examined media discourse, investigated how the opposition was addressed in public discussions in Romania and Bulgaria. This research can contribute to understanding the dimension of politicization reflected in public opinion. However, it is difficult to determine the entire content of closed negotiations between states on the basis of media texts. The document comparison here turns to a different evidentiary level of the same political process, to the commitments included in the joint statements of the states and to the provisions adopted by the Council. This difference between source types does not mean that the findings of the previous study are invalidated or that political statements were formed independently of public opinion. For this reason, media texts and institutional documents can be addressed together as sources providing information on different dimensions of the same political process (Council of the European Union, 2023a; Ștefănel et al., 2023).

Van Hoorde (2024), who examined the legal dimension, discussed Romania's gradual accession in 2024 in the context of differentiated treatment. By examining Decisions No. 2024/210 and 2024/3212 together, the legal change following the stage addressed by Van Hoorde can also be evaluated. The fact that checks on persons at land borders were later lifted would not be sufficient on its own to conclude that all legal criticisms

concerning the previous stage had become invalid. Similarly, the reference of Decision No. 2024/3212 to technical and operational reasons does not require the additional security expectations in political statements to be excluded from the research. When these documents are evaluated together, it can be concluded that the legal justifications and political context of the same decision-making process can be addressed at different levels (Council of the European Union, 2024a; 2024b, recitals 1-3; Van Hoorde, 2024).

Becker (2025) distinguished between forms of EU conditionality regulated by treaty and secondary law provisions and forms based on political commitments. It is possible to say that this typology offered a framework for discussing the different normative positions of legal conditions and political commitments. In the case examined, it is difficult to treat the decision-making procedure in Article 4(2) of the Act of Accession and the complementary measures in the 2023 and 2024 joint statements as being in the same normative position. The fact that political commitments gained importance in the decision-making process would not be sufficient to conclude that they automatically turned into new and binding conditions for Schengen accession. The mention of complementary commitments among the important factors in recital 11 of Decision No. 2024/210, on the other hand, provides a basis for the interpretation that the political compromise cannot be kept entirely separate from the context of the decision. Becker's distinctions can be used in discussing these two issues together. However, this does not mean that the place of each commitment in the case within the typology has been definitively determined (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-4; 2024a, recital 11; Becker, 2025).

Stefanova (2024) evaluated veto power and coalition capacity together through other EU cases. Priebus (2025), on the

other hand, while examining Hungary's 2024 Presidency of the Council, noted that the Schengen compromise was presented by the government as a political success. When these two studies are considered together, it can be argued that the unanimity requirement alone would not be sufficient to explain all the causes of the negotiation outcome. The examined documents document that there was a transition from a decision initiative in which unanimity could not be achieved in 2022 to political compromises in which different actors participated in the subsequent process. These developments require the legal consequence of veto power and the political influence of actors in the negotiation process to be evaluated separately. However, attributing the change in question solely to Austria's bargaining power or Hungary's rotating presidency may go beyond the evidence provided by the available documents (Council of the European Union, 2023b, p. 4; Priebus, 2025; Stefanova, 2024).

The emphasis of the Austrian Ministry of the Interior on migration pressure and external border security reflects the country's own official justification. Romania's objections in the 2022 Council statement and the Netherlands' different assessments concerning Bulgaria and Romania, on the other hand, indicate that there were multiple disagreements in the negotiation environment. The European Commission's position supporting accession and its separate statement accompanying the 2023 joint statement also provide information on the institutional dimension of the process. When these different positions are evaluated together, it can be argued that accepting Austria's position as the single explanatory variable may push the roles of other actors into the background. Although the records in question document the differing positions of the actors, they would not be sufficient on their own to determine to what extent each position affected the final decision (Council of the European

Union, 2023a, p. 5; 2023b, p. 11; Luke, 2024; Senate of the Netherlands, 2023).

In the quadrilateral declaration dated November 2024, the decline in certain migration indicators was linked to joint measures. However, this causal assessment is based on the parties' own statement. The extent to which the measures were implemented, the possible effects of other policies, and the reasons for the decisions in closed-door meetings were not independently tested through this document. For this reason, establishing a direct causal relationship between changes in migration movements, the implementation of security measures, and the timing of political decisions may exceed the scope of the evidence provided by the available documents. Likewise, the future-oriented commitments in the 2023 joint statement should not be presented as implementation results that later occurred (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-4; Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

The analytical contribution of this study can be sought not in the claim of examining the issue of veto or politicization for the first time, but rather in addressing the 2022 draft decision together with the subsequent political statements and Council decisions within the same legal and political comparison framework. Through this comparison, it can be evaluated how the scope of political compromises and the implementation timetable of legal decisions differed while the unanimity procedure was preserved.

7. CONCLUSION

Article 4(2) of the 2005 Act of Accession made the application of the relevant Schengen provisions with regard to Bulgaria and Romania subject to a Council decision based on unanimity. Although this procedure did not change, the draft

voted on in 2022 was not adopted, while the subsequent two Council decisions determined different implementation dates for the lifting of internal border controls. While the Council minutes dated 2022 recorded that the required unanimity had not been achieved, Austria explained its own opposing vote with reasons concerning migration pressure and the functioning of the Schengen system. When these documents are evaluated together, it can be concluded that the legal consequence of the unanimity procedure and Austria's political justifications need to be addressed through different types of sources (Council of the European Union, 2023b, p. 4; Luke, 2024).

In the joint statement dated 29 December 2023, commitments concerning the protection of external borders, Frontex support, the implementation of the Dublin arrangements, and complementary controls were recorded. The later discussion of the possible date for lifting checks on persons at internal land borders was linked to the successful implementation of these measures and to an improvement in the migration situation in Austria. Council Decision No. 2024/210, adopted afterwards, regulated the lifting of checks on persons at internal air and sea borders from 31 March 2024 and provided for a separate decision to be taken for land borders. In recital 11 of the Decision, the complementary commitments were mentioned among the factors carrying importance in the adoption of the Decision. On the basis of this reference, a document-based relationship can be established between the political compromise and the legal decision. However, interpreting this relationship as meaning that the commitments in the joint statement automatically turned into new and binding accession provisions may lead to overlooking the different legal positions of the two documents (Council of the European Union, 2023a, pp. 3-4; 2024a, recital 11 and Art. 1).

The declaration issued in November 2024 by Austria, Bulgaria, Romania, and Hungary envisaged the continuation of

previous security cooperation, joint border support, and the application of temporary controls at certain land borders. At the same time, the parties reached a compromise on initiating the necessary steps for the adoption of the Council decision aimed at lifting routine checks on persons at internal land borders. Council Decision No. 2024/3212 dated 12 December 2024, on the other hand, regulated the lifting of checks on persons at the relevant internal land borders from 1 January 2025. When these documents are evaluated together, it can be concluded that the broader package of measures in the political declaration and the binding provision of the Council decision had different scopes. Within the framework of this distinction, the legal applicability of temporary controls under certain conditions and the determination of the date for lifting routine checks on persons at internal land borders can also be addressed as different legal mechanisms (Council of the European Union, 2024b, Art. 1; Hungarian Presidency of the Council of the EU, 2024).

When the two compromise stages are evaluated together, it can be concluded that while the unanimity-based legal decision-making procedure was preserved, the content of the political commitments and the implementation timetable according to border types differed. Indeed, in Decision No. 2024/210, the prior lifting of checks on persons at air and sea borders was also justified by technical and operational reasons. For this reason, the interpretation that the gradual arrangement resulted solely from political demands may overlook the official justifications of the Decision. The documents are suitable for evaluating together the place of political compromises in the decision-making process and the differentiation of the decision provisions over time. However, this comparison does not provide sufficient evidence to explain all the details of the decision through the bargaining of a particular actor (Council of the European Union, 2024a, recitals 9-11; 2024b, recital 2).

Romania's counter-statements, the Netherlands' different assessments concerning Bulgaria and Romania, the support of the European Commission, and Hungary's rotating presidency were also documented. When these different actor positions are taken into account, although Austria's objections can be evaluated as an important political element of the process, explaining the final compromise solely through the position of this state may lead to the roles of other actors remaining in the background. Similarly, the assessments expressed in the joint declarations concerning the decline in migration and the success of border measures should not be equated with their independently measured effects. The examined public documents are suitable for determining the negotiated demands and the legal consequences of the decisions. However, these documents alone are not sufficient to determine definitively the preferences in closed-door meetings, the extent to which all commitments were implemented, or the single cause of the final decision.

The contribution of the research can be sought not in the claim of addressing the Austrian veto or the politicization of accession to Schengen for the first time, but rather in evaluating the draft that was not adopted in 2022, the 2023-2024 political statements, and the Council decisions that followed them through common comparison criteria. When the documents are evaluated together, it can be concluded that in the case of Bulgaria and Romania, while the unanimity-based legal decision-making procedure was preserved in the process of lifting Schengen internal border controls, different political compromises were reached and gradual implementation decisions were taken. For this reason, the role of political bargaining can be evaluated not as an independent source of law replacing binding decisions, but as a documentable part of the institutional and political context in which the decisions were taken.

REFERENCES

Bălan, C., & Butnaru Troncotă, M. (2024). Romania's troubled journey towards Schengen - between double standards, politicisation and legitimate claims. *Südosteuropa Mitteilungen, 64*(1), 35-48. Retrieved from https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1231723

Becker, P. (2025). Conditionality as an instrument of European governance: Cases, characteristics and types. *Journal of Common Market Studies, 63*(2), 402-419. doi:10.1111/jcms.13580

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27-40. doi:10.3316/QRJ0902027

Coman, R. (2019). Values and power conflicts in framing borders and borderlands: The 2013 reform of EU Schengen governance. *Journal of Borderlands Studies, 34*(5), 685-698. doi:10.1080/08865655.2017.1402201

Council of Ministers of the Republic of Bulgaria. (2024). *Prime Minister Dimitar Glavchev: Final decision on Bulgaria's land accession to Schengen to be taken on 12 December, as scheduled (22 November).* Retrieved from https://www.government.bg/special/en/Press-center/News/Prime-Minister-Dimitar-Glavchev-Final-decision-on-Bulgaria%E2%80%99s-land-accession-to-Schengen-to-be-taken-on-12-December-as-scheduled

Council of the European Union. (2022). *ST 15218/22: Draft Council decision on the full application of the Schengen acquis in Bulgaria and Romania.* Retrieved from https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15218-2022-INIT/en/pdf

Council of the European Union. (2023a). *CM 5950/23: Communication-written procedure (subject: Council decision on the full application of the Schengen acquis in the Republic of Bulgaria and Romania; annexes: joint statement dated 29 December 2023 and Commission statement).* Retrieved from https://data.consilium.europa.eu/doc/document/CM-5950-2023-INIT/en/pdf

Council of the European Union. (2023b). *ST 15877/22 ADD 1 REV 1: Justice and Home Affairs Council draft minutes, 8-9 December 2022.* Retrieved from https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15877-2022-ADD-1-REV-1/en/pdf

Council of the European Union. (2024a). *Council Decision (EU) 2024/210 of 30 December 2023 on the full application of the provisions of the Schengen acquis in the Republic of Bulgaria and Romania.* Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2024/210/oj

Council of the European Union. (2024b). *Council Decision (EU) 2024/3212 of 12 December 2024 setting the date for the lifting of checks on persons at internal land borders with and between the Republic of Bulgaria and Romania.* Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2024/3212

Council of the European Union. (2024c). *Justice and Home Affairs Council (home affairs), 10 October 2024: Main results.* Retrieved from https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/jha/2024/10/10/

Dalglish, S. L., Khalid, H., & McMahon, S. A. (2020). Document analysis in health policy research: The READ approach.

Health Policy and Planning, 35(10), 1424-1431. doi:10.1093/heapol/czaa064

European Union. (2005). *Act concerning the conditions of accession of the Republic of Bulgaria and Romania and the adjustments to the Treaties on which the European Union is founded (Art. 4).* Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12005SA004

Gateva, E. (2013). Post-accession conditionality - translating benchmarks into political pressure? *East European Politics, 29*(4), 420-442. doi:10.1080/21599165.2013.836491

George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences.* Cambridge, MA: MIT Press.

Hungarian Presidency of the Council of the EU. (2024). *Joint Hungarian, Austrian, Romanian and Bulgarian declaration (22 November 2024).* Retrieved from https://hungarian-presidency.consilium.europa.eu/en/news/joint-hungarian-austrian-romanian-and-bulgarian-declaration/

Luke, G. (2024). *Fremdenwesen.* Retrieved from https://www.bmi.gv.at/magazin/2024_03_04/12_fremdenwesen.html

Priebus, S. (2025). The 2024 Belgian and Hungarian presidencies of the Council of the EU in comparison: From an honest broker to a dogmatic disruptor. *Journal of Common Market Studies, 63*(S1), 105-119. doi:10.1111/jcms.70014

Senate of the Netherlands. (2023). *Antwoord op vragen Schengentoetreding Roemenië, Bulgarije en Kroatië (27*

januari). Retrieved from https://www.eerstekamer.nl/eu/nieuws/20230127/antwoord_op_vragen

Ștefănel, A., Momoc, A., & Surugiu, R. (2023). Downplaying Euroscepticism in mainstream media: The Schengen accession of Romania and Bulgaria. *Media and Communication, 11*(4), 5-19. doi:10.17645/mac.v11i4.7131

Stefanova, B. (2024). Small-state veto power in the European Union? National interests and coalition-building capacity of the member states in Central and Eastern Europe. In A.-L. Högenauer & M. Mišík (Eds.), *Small states in EU policy-making: Strategies, challenges, opportunities* (pp. 85-102). Abingdon, England: Routledge. doi:10.4324/9781003380641-7

Van Hoorde, N. (2024). L'entrée de la Roumanie dans l'espace Schengen. *Civitas Europa, 52*(1), 163-176. doi:10.3917/civit.052.0163

AVRUPA PARLAMENTOSU'NUN 2026 TÜRKİYE KARARI: KRİZ ALANLARI, KOŞULLULUK VE FARKLILAŞTIRILMIŞ ENTEGRASYON

Rengül EKİZCELEROĞLU[1]

1. GİRİŞ

Avrupa Parlamentosu (AP), 17 Haziran 2026'da Avrupa Komisyonu'nun (Komisyon) 2025 Türkiye raporuna ilişkin kararını (P10_TA(2026)0215) kabul etmiştir. Karar, Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki katılım müzakerelerinin 2018'den bu yana fiilen durduğu bir dönemde alınmıştır (Avrupa Parlamentosu [AP], 2026, Resital B; ayrıca bkz. Avrupa Komisyonu, 2025a, s. 32). Bununla birlikte ilişki ticaret, göç ve dış politika gibi alanlarda çok katmanlı biçimde sürmektedir (AP, 2026, par. 5). Bu durum, etki araçlarının önemli bir bölümü katılım sürecine bağlı olan Parlamentonun süreç işlemezken ilişkiyi nasıl ele aldığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Yazında katılım sürecindeki tıkanıklığın ilişkiye etkisine ilişkin iki yaklaşımın öne çıktığı görülmektedir. Farklılaştırılmış entegrasyon yazını, Türkiye ile AB arasındaki ilişkinin katılım dışında kalan biçimlerine dikkat çekmiştir. Tekin (2021) bu ilişkiyi katılım, işlevsel iş birliği ve uluslararası örgütlerde iş birliğinden oluşan değişken geometriler olarak kavramsallaştırmıştır. Müftüler-Baç (2025, s. 1211) ise bu tür bir dış farklılaştırılmış entegrasyonun siyasi koşulluluk olmadan

[1] Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0001-6958-5607.

uygulanabilir olup olmadığını sorgulamıştır. İkinci yaklaşım işlevsellik ve işlemsellik üzerinde durmuştur. 2016 sonrasına ilişkin çalışmalar, işlevsel iş birliğinin üyelik koşulluluğu pahasına geliştiğini (Saatçioğlu, 2020, s. 171) ve ilişkinin koşulluluk perspektifinden işlemselliğe kaydığını (Alpan, 2024, s. 7) tespit etmiştir.

Bu çalışma, AP'nin 2026 kararında koşulluluğu katılım dışındaki düzeylere de taşıyıp taşımadığını incelemektedir. Kararda katılım sürecine ilişkin koşulların Gümrük Birliği, vize serbestisi ve AB fonları gibi işlevsel araçlarla ve Avrupa Konseyi yükümlülükleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Bunun için karar metni Komisyon'un 2025 raporu ve genişleme bildirimi, AP'nin 2017-2025 arasındaki kararları ve Türkiye'nin resmî tepkisiyle karşılaştırmalı olarak okunmaktadır. Çalışma önce farklılaştırılmış entegrasyon ve koşulluluğa dayanan çerçeveyi kurmakta, ardından kararın genel yaklaşımını ve Türkiye'nin karara tepkisini, daha sonra kriz alanlarını Tekin'in (2021) ayırdığı üç düzeyde incelemekte, son olarak bulguları yazınla birlikte değerlendirmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dış Farklılaştırma

Avrupa bütünleşmesi tek tip bir süreç olarak ilerlememiştir. AB kurallarının kapsamı ve bağlayıcılığı hem üye devletler arasında hem de Birlik ile üye olmayan ülkeler arasında farklılaşmıştır. Farklılaştırılmış entegrasyon yazını bu durumu iki boyutta ele almaktadır. Farklılaşma Birliğin içinde ortaya çıktığında iç farklılaştırmadan, Birlik ile üye olmayan ülkeler arasında ortaya çıktığında dış farklılaştırmadan söz edilmektedir. İkinci durumda üçüncü ülkeler, mevcut AB düzenlemelerinin yalnızca bir kısmına seçerek dahil olmaktadır (Lavenex ve Križić, 2019, s. 8). Dış farklılaştırmanın belirleyici özelliği asimetridir.

Üçüncü ülke AB kurallarını uygulamakta, ancak bu kuralların oluşturulduğu kurumlarda oy hakkına sahip olmamaktadır. Bu nedenle ilişkide AB karar veren (*decision-giver*), üçüncü ülke ise kararı alan (*decision-taker*) konumundadır (Saatçioğlu, Tekin, Ekim ve Tocci, 2019, s. 13; Tekin, 2021, s. 162).

Türkiye'nin AB ile ilişkisi bu asimetriyi uzun süredir barındırmaktadır. Müftüler-Baç'a (2017, ss. 417, 424, 426-427) göre Gümrük Birliği, Türkiye'yi AB'nin ortak ticaret politikasına ve ortak gümrük tarifesine bağlamış, ancak ilgili düzenlemelerin oluşturulmasında ona yalnızca danışma hakkı tanımıştır. Yazar, Türkiye'nin ticaret, dış ve güvenlik politikası, enerji ile adalet ve içişleri alanlarında AB'ye işlevsel olarak eklemlendiğini belirtmektedir. Katılım ihtimali zayıfladıkça ilişkilerin sona ermesini beklemeyen yazar, ilişkilerin büyük olasılıkla işlevsel iş birliği temelinde yeniden şekilleneceğini öngörmektedir.

Türkiye-AB ilişkileri katılım müzakerelerinin yanı sıra farklı düzeylerde yürüyen iş birliği biçimlerini de içermektedir. Tekin (2021, ss. 167-172) bu çok katmanlı yapıyı "değişken geometriler" kavramıyla ele almakta ve üç düzey ayırt etmektedir. İlk düzey olan katılımda koşulları Kopenhag kriterleri çerçevesinde AB belirlemekte, Türkiye'nin bu koşullar üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle katılım son derece asimetrik bir süreçtir. İkinci düzey olan işlevsel iş birliği, Ortaklık Anlaşması ve Gümrük Birliği'nden yüksek düzeyli diyaloglara, dış ve güvenlik politikasından enerji ve göçe uzanan katılım dışı alanları kapsamaktadır. Üçüncü düzey ise Avrupa Konseyi ve Enerji Topluluğu gibi uluslararası örgütler üzerinden yürüyen hükûmetler arası iş birliğidir. Yazar, Türkiye'nin de üyesi olduğu ve AB ile ortak programlar yürüten Avrupa Konseyi'nin AB müktesebatına ve temel değerlere uyum açısından ek bir reform kaynağı olarak görülebileceğini değerlendirmektedir. Yazara göre bu yapı katılım sürecinin çöküşünün sonuçlarına karşı bir "yumuşak iniş" sağlayabilir, ancak artan çatışmalar işlevsel iş

birliğini de zayıflatarak ilişkiyi bütünüyle aşındıran geri sıçrama (*spillback*) etkilerine yol açabilir (ss. 160, 172-174). Bu iki olasılık, katılım düzeyindeki tıkanıklığın diğer düzeyleri nasıl etkilediği sorusunu bu çalışma açısından da önemli kılmaktadır.

2.2. Türkiye-AB İlişkilerinde İşlevsellik ve İşlemsellik

2015 göç krizi sonrasında yapılan çalışmalarda ilişkilerin işlevsel boyutu öne çıkmıştır. Saatçioğlu (2020, ss. 171-172, 179), kriz sonrası ilişkilerin ağırlıklı olarak işlevsel, yani karşılıklı bağımlılığa dayanan ve katılımı hedeflemeyen stratejik bir nitelik kazandığını ve AB'nin Türkiye ile stratejik ortaklığı üyelik koşulluluğu pahasına geliştirdiğini ileri sürmektedir. Yazara göre AB bu süreçte Türkiye'ye, sıkı koşullara tabi gerçek bir aday gibi değil, önünde ulaşılabilir bir üyelik ufku bulunmayan bir komşu ve stratejik ortak gibi yaklaşmıştır.

Bu tartışmada işlevsel iş birliği ile işlemsel ilişki arasındaki ayrım önem taşımaktadır. Bashirov ve Yilmaz (2020, s. 168) işlemselliği "ikili ilişkileri çok taraflı ilişkilere tercih eden, uzun vadeli stratejik öngörü yerine kısa vadeli kazanımlara odaklanan, kazanımları göreli gören, değer temelli politika yapımını reddeden ve bir büyük stratejiye dayanmayan" bir dış politika yaklaşımı olarak tanımlamakta, Türkiye-AB ilişkilerinin 2016'dan itibaren bu yaklaşımın şekillendirdiği yeni bir evreye girdiğini ileri sürmektedir (s. 166). Saatçioğlu vd. (2019, s. 17) iki kavramı kuralların varlığına göre ayırmaktadır. Kuralların tümüyle ortadan kalktığı bir ilişki işlemseldir. Değerlere dayanmasa bile belirli kurallara bağlı kalan bir ilişki ise işlevsel iş birliğidir. Bu ayrıma göre işlevsel bir ilişki zorunlu olarak işlemsel değildir. Bu nokta, AP kararındaki katılım dışı iş birliğinin niteliğini değerlendirmek açısından da önemlidir.

Yazında bu ayrımdan hareketle, katılım süreciyle paralel işleyen ve kurallara dayanan bir ortaklık modeli de önerilmiştir. Bu önerilerde güncellenmiş Gümrük Birliği merkezi bir yer

tutmaktadır. Saatçioğlu vd. (2019, ss. 20, 22) ve Saatçioğlu (2020, ss. 181-182), katılım müzakereleri resmen açık kalırken onlarla paralel yürüyecek, işlevsel ancak en azından kısmen norm temelli bir ilişki önermiştir.

2.3. Koşulluluk

Koşulluluk, AB'nin sunduğu üyelik, pazara erişim, vize serbestisi ya da mali destek gibi ödülleri karşı tarafın belirli kural ve normları benimsemesine bağlamasını ifade etmektedir. Dış teşvikler modeli kural benimsemeyi bir maliyet-fayda hesabına bağlamaktadır. AB'nin sunduğu ödüller yurt içi uyum maliyetlerinden ağır bastığında kurallar benimsenir. Bu hesabı ise koşulların ne kadar açık tanımlandığı, ödülün büyüklüğü ve ne kadar yakın olduğu, vaat ve tehditlerin ne ölçüde inandırıcı bulunduğu belirler (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2004, ss. 664-665). Katılım ödülünün uzaklaştığı bir ortamda bu yaklaşım, koşulluluğun daha yakın ve somut ödüllere bağlanıp bağlanamayacağı sorusunu öne çıkarmaktadır.

Koşulluluk bağının katılım süreci dışında korunup korunamayacağı, yukarıda değinilen ortaklık önerilerinin de ortak sorusudur. Müftüler-Baç (2017, s. 423), 2016 sonrasında AB'nin Türkiye'nin demokratikleşmesine yön verme kapasitesinin belirgin biçimde azaldığına, işlevsel iş birliğinin ise bu gergin dönemde de sürdüğüne dikkat çekmektedir. Farklılaştırılmış bir modelin koşulluluktan bağımsız düşünülemeyeceği de vurgulanmıştır. Cianciara ve Szymański'ye (2020, ss. 265-266) göre Türkiye'ye seçici katılım imkânı tanıyan bir model, benzer ayrıcalık taleplerinin üye devletlerden de gelmesi riskini doğurabilir. Bu riski sınırlamanın bir yolu, genişleme politikasının merkezindeki koşulluluktan vazgeçmemektir. Yazarlar bu çerçevede hukukun üstünlüğünü Türkiye'nin katılımı için temel ölçüt olarak öne çıkarmaktadır.

Koşulluluğun bu biçimini kavramsallaştırmada Trauner'in (2009) Batı Balkanlar için önerdiği ayrımdan yararlanılabilir. Trauner (2009, ss. 775, 778), üyelik ödülleri belirsizleştiğinde AB'nin üyelik koşulluluğunu vize serbestisi gibi somut politika ödüllerine bağlanan bir "politika koşulluluğu" ile tamamladığını belirtmektedir. Batı Balkanlar için geliştirilmiş olsa da bu ayrım, Türkiye örneğinde belirli politika alanlarına bağlanan koşulları anlamak için de kullanılabilir.

3. DONMUŞ ADAYLIK VE KOŞULLU ORTAKLIK

Kaeding ve Schenuit'e (2021, ss. 243-244, 250) göre AP, 2005'ten bu yana Komisyon'un her yıl yayımladığı Türkiye raporlarına bir kararla karşılık vermekte ve bu kararlar Türkiye'deki gelişmeleri izlemenin düzenli bir aracına dönüşmüş bulunmaktadır. AP müzakereleri tek başına askıya alamamaktadır. Ancak katılım AP'nin salt çoğunlukla vereceği onaya bağlı olduğundan Parlamento sürecin sonunda belirleyici bir konumda bulunmaktadır. Tsarouhas (2021, s. 56) ise Parlamentonun sesinin "yüksek" olduğunu, ancak ilişkilerin günlük yönetimine etkisinin sınırlı kaldığını belirtmektedir. 2026 kararı bu iki gözlemi birlikte yansıtmaktadır. AP, doğrudan belirleyemediği katılım süreci hakkında tutum ortaya koyarken, onay yetkisine sahip olduğu Gümrük Birliği modernizasyonu için somut koşullar da belirlemektedir (AP, 2026, par. 54).

Altı başlıktan oluşan kararda katılım dışı iş birliği ağırlıklı olarak "daha geniş AB-Türkiye ilişkileri" başlığı altında ele alınmaktadır (AP, 2026, par. 50-58). Bununla birlikte göç ile dış ve güvenlik politikasına ilişkin paragraflar, Yunanistan ve Kıbrıs'la birlikte bölgesel iş birliği ve iyi komşuluk ilişkileri başlığında yer almaktadır (AP, 2026, par. 36-37, 43-48).

Kararın ilk ve son başlıkları birlikte okunduğunda adaylığa ilişkin tutum daha açık görülmektedir. AP, Türk halkının çoğunluğunun AB üyeliğini ve adaylık statüsünü uzun süredir desteklediğini olumlu karşılamakla birlikte, hukukun üstünlüğü ve demokratik süreçlerde somut bir ilerleme sağlanmadıkça katılım sürecinin yeniden başlatılamayacağı görüşündedir (AP, 2026, par. 1). Karara göre mevcut koşullarda süreç yeniden başlatılamamakla birlikte, Türk hükümetinin gerekli adımları atması hâlinde AP süreci ilerletmeye hazırdır. Karar ayrıca Türkiye'nin rotasını değiştirmesi hâlinde ilişkinin, katılım sürecinin gelecekte yeniden açılması olasılığını da içeren daha yakın bir ortaklığa evrilebileceğini öngörmektedir (AP, 2026, par. 6, 59-60). AP, Türk makamlarından, üyelik isteklerini dile getirirken ülkenin güvenlik ve savunma kapasitesine daha az vurgu yapmalarını ve demokrasinin durumunu ele almalarını istemektedir (AP, 2026, par. 60). Bu ifade, güvenlik alanındaki katkının katılım ölçütlerinin yerine geçmediği şeklinde yorumlanabilir. Kararın kendi ifadesiyle "donmuş" olan katılım süreci (AP, 2026, par. 61) resmen sona erdirilmemektedir.

Katılım sürecinin dışındaki iş birliği ise kararda koşullara bağlı bir ortaklık olarak ele alınmaktadır. Karar, Türkiye'yi stratejik öneme sahip bir ülke, bir NATO müttefiki ve ticaretten göç yönetimine, dış ve güvenlik politikasına uzanan çok katmanlı ilişkilerin ortağı olarak tanımlamaktadır. Ortak çıkar alanlarındaki iş birliğinin AB Zirvesi'nin Nisan 2024 sonuçlarıyla uyumlu biçimde aşamalı, orantılı ve geri döndürülebilir şekilde geliştirilmesini desteklemektedir (AP, 2026, par. 5, 50-51). Kararda bu yaklaşım üç yerde koşullarla ilişkilendirilmektedir. İlk olarak iş birliğinin uluslararası hukuka bağlı olması ve onu teşvik etmesi şart koşulmaktadır (AP, 2026, par. 5). İkinci olarak, donmuş katılım sürecinin ötesinde kurulacak daha yakın ve stratejik ortaklığın "yerleşik koşulluluk" temelinde ilerlemesi istenmekte ve buna örnek olarak Ortaklık Anlaşması'nın

modernizasyonu gösterilmektedir (AP, 2026, par. 61). Üçüncü olarak AP, demokrasi ve hukukun üstünlüğündeki gerilemenin sürmesi hâlinde ticaret, enerji ve güvenlik gibi ortak çıkar alanlarında iş birliğini geliştirmek için gereken güvenin zayıflayacağını dile getirmektedir (AP, 2026, par. 62). Bu bağlantılar önceki kararlarda da kurulmuştur (örn. AP, 2025, par. 57, 59). AP 2019'da AB ile Türkiye arasındaki her türlü siyasi ilişkinin demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklara ilişkin koşulluluk hükümlerine dayanması gerektiğini vurgulamıştı (AP, 2019, par. 21). 2022'de askıya alınmış üst düzey diyalogların ve Ortaklık Konseyi'nin yeniden başlatılmasını temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğündeki iyileşmeye bağlamış (AP, 2022, par. 4), 2025'te ise yüksek düzeyli diyalogların yeniden başlatılmasını demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklara dayanan açık ve tutarlı bir koşulluluk şartına bağlamıştır (AP, 2025, par. 53).

Kararın işlemselliğe ilişkin tutumu da bu çerçeveyle tutarlıdır. Kararda katılım "liyakate dayalı, normatif ve işlemsel olmayan" bir süreç olarak tanımlanmakta, bu sürecin Kopenhag kriterlerinin karşılanmasına bağlı olduğu ve belirli bir takvimle sınırlanmadığı belirtilmektedir (AP, 2026, par. 2). AP 2025'te de Kopenhag kriterlerini işlemsel stratejik hesaplara ve pazarlıklara konu olmayan mutlak ölçütler olarak nitelemişti (AP, 2025, par. 2). Parlamento ilişkinin işlemselleştiğini 2021'de kendisi de tespit etmiştir. 2021 kararına göre Türkiye'de reform iradesinin bulunmaması, ilişkiyi giderek daha işlemsel ve konjonktürün yönlendirdiği bir hâle getirmiştir (AP, 2021, par. 2). AP'ye göre teşvike dayalı ve işlemsel yaklaşımlar iş birliğinin pek çok alanında işe yarasa da Türkiye'nin demokratikleşmesini ilerletememiştir. Karar ayrıca demokrasinin Türkiye'ye AB tarafından dayatılamayacağının altını çizmektedir (AP, 2026, par. 64). Bu ifadeler, kararın işlemselliği bütünüyle reddetmekten çok ona bir sınır çizdiği şeklinde okunabilir. Buna göre işlemsel yaklaşımlar ortak çıkar alanlarında kabul görmekte, ancak katılım

süreci için yeterli sayılmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, kararın öngördüğü katılım dışı ilişki kurallardan arındırılmış işlemsel bir iş birliğinden çok, kurallara dayanan işlevsel bir iş birliğine daha yakın görünmektedir (krş. Saatçioğlu vd., 2019, s. 17).

Türkiye'nin karara verdiği yanıt ve Ankara'nın daha önce dile getirdiği beklentiler, iki tarafın aynı kavramları farklı anlamlarda kullandığına işaret etmektedir. Dışişleri Bakanlığı karara sert bir tepki göstermiştir. Bakanlık, raporun "ülkemiz karşıtı çevrelerin temelsiz iddialarına ve yanlış bilgilere" dayandığını belirtmiş, Türkiye'deki yargı süreçlerinin yanlış yansıtıldığını ve Adalet Bakanı Akın Gürlek'in dayanaksız suçlamalarla hedef alındığını ileri sürerek bu değerlendirmeleri reddetmiştir. Açıklamada Türk yargısının hiçbir dış aktörün müdahalesine açık olmadığı vurgulanmış, AP'nin ise iki taraf arasındaki ilişkilerin ortak çıkarlara dayalı ve yapıcı biçimde gelişmesine destek olması beklendiği dile getirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2026). Dışişleri Bakanı Hakan Fidan (2023, s. 20), kararın öncesinde Insight Turkey'de yayımlanan yorum yazısında AB'den "liyakate dayalı" bir katılım süreci yürütmesini ve Türkiye'ye "işlemsel bir ortak" gibi yaklaşmamasını istemiş, ancak müzakerelerin teknik nitelikte kalması ve bazı üyelerin siyasi güdülerine takılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Böylece AP liyakati siyasi ölçütlerin karşılanmasıyla, Ankara ise müzakerelerin siyasi değerlendirmelerden ayrı tutulmasıyla ilişkilendirmektedir. Bu fark, AP'nin siyasi ölçütleri katılım dışındaki araçlarla ilişkilendirmesinin Ankara'da siyasi bir müdahale olarak algılanabileceğini düşündürmektedir.

4. KRİZ ALANLARI VE KOŞULLULUĞUN DÜZEYLERİ

Kararda öngörülen koşullar katılım düzeyiyle sınırlı kalmamakta, işlevsel iş birliği alanlarına ve Avrupa Konseyi yükümlülüklerine de uzanmaktadır. Aşağıda kararın tespitleri ve öngördüğü koşullar, Tekin'in (2021) üç düzeyi izlenerek incelenmektedir.

4.1. Katılım Düzeyi

Katılım düzeyinde koşulluluğun dayandığı ödül, yani üyeliğe doğru ilerleme, müzakerelerin 2018'den bu yana fiilen durduğu bir ortamda uzak görünmektedir (AP, 2026, Resital B). 2026 kararı katılım düzeyinde yeni bir ödül vaat etmemektedir. Bunun yerine demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel hakları katılım sürecinin "özü" olarak tanımlayan bir başlık altında kapsamlı bir tespit listesi sunmakta ve sürecin her türlü ilerlemesini bu alanlardaki somut adımlara bağlamaktadır (AP, 2026, par. 1, 8-27). Kararda laiklik ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tespitler de yer almakla birlikte (AP, 2026, par. 18, 20), bu düzeydeki tutum özellikle yargı ve siyasi rekabet ile Kürt meselesi olmak üzere iki alanda belirginleşmektedir.

4.1.1. Yargı Bağımsızlığı ve Siyasi Rekabet

Kararda yargıya ilişkin değerlendirmeler geniş yer tutmaktadır. AP, hukukun üstünlüğündeki aşınmayı cumhurbaşkanlığı sisteminin "kökleşmiş otoriter yorumu" çerçevesinde değerlendirmekte, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun hükümet karşısındaki bağımsızlık eksikliğini de yargının muhalefeti bastırmak için araçsallaştırılmasının temel etkeni olarak görmektedir (AP, 2026, par. 8-9). 2019'dan bu yana çıkarılan 11 yargı paketine karşın alt derece mahkemelerin Anayasa Mahkemesi kararlarını uygulamaması, anayasal düzeni tehlikeye atan ve "hukuk düzeninde açık bir kopuş" anlamına gelen bir durum olarak nitelenmektedir (AP, 2026, Resital D, par.

11). Komisyon da yargının yürütmenin denetimi altında olduğunu ve yargıya duyulan kamu güveninin "tüm zamanların en düşük düzeyine" indiğini tespit etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2025b, s. 3).

Yargıdaki sorunlar siyasi rekabete de yansımaktadır. Mart 2024 yerel seçimlerinden bu yana en az 39 muhalefet belediye başkanı tutuklanıp görevden alınmış, 13'ünün yerine kayyum atanmıştır. Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 21 Mayıs 2026'da CHP'nin 2023 kurultayı hakkında "mutlak butlan" kararı vermiş, üç gün sonra polis parti genel merkezine girmiştir (AP, 2026, Resital F-G, par. 14). AP, CHP'ye yönelik bu uygulamaları Türkiye'yi "zaten sınırlı olan parti rekabetinden tam otoriter bir yönetime" doğru götüren bir gelişme olarak yorumlamaktadır (AP, 2026, par. 12). CHP kurultayına ilişkin karar ve sonrasındaki gelişmeler, 1 Eylül 2025'te sona eren dönemi kapsayan Komisyon raporunun (Avrupa Komisyonu, 2025b, s. 2, dn. 1) kapsamı dışında kalmaktadır. AP kararı bu yönüyle Komisyon raporunun kapsamı dışında kalan gelişmeleri de ele almaktadır.

Çalışmanın sorusu açısından AP'nin, muhalefete yönelik uygulamaların daha güçlü ve kapsamlı bir AB-Türkiye ortaklığı olasılığını zayıflattığı yönündeki değerlendirmesi de önemlidir (AP, 2026, par. 13). Böylece katılım düzeyinde tespit edilen sorunlar ortaklığın geleceğiyle ilişkilendirilmektedir. Bu durum, katılım ölçütlerinin diğer düzeylerdeki iş birliği için de bir eşik işlevi gördüğü şeklinde okunabilir.

4.1.2. Kürt Meselesi ve "Terörsüz Türkiye" Süreci

Kürt meselesinde karar olumlu ve olumsuz gelişmeleri birlikte değerlendirmektedir. AP, PKK'nın feshinin açıklanması gibi kırılmalara yol açan "Terörsüz Türkiye" girişimini takdirle karşılamakla birlikte, hükümetin geciktirici tutumunun süreci kırılgan ve dış gelişmelere açık hâle getirdiğini, kayyum uygulamasının sürmesini ve Selahattin Demirtaş ile Esenyurt

Belediye Başkanı Ahmet Özer'in yeni mahkûmiyetlerini de çelişkili ve kaygı verici işaretler olarak görmektedir. Onlarca yıl süren çatışmadan kaynaklanan zorla kaybetmeler ve zorunlu göç gibi ağır ihlallerin ele alınması için kurumsal bir çerçeve ve çoğulcu izleme mekanizmaları kurulmasını da istemektedir (AP, 2026, par. 25-26). Komisyon da terörün geniş yorumlanması uygulamasının sürdüğünü ve doğu ile güneydoğuda 11 belediye başkanının yerine kayyum atandığını kaydetmektedir (Avrupa Komisyonu, 2025b, s. 20).

AP bu süreci katılım ölçütlerine de bağlamaktadır. Karar, AB ile önemli bir iş birliği alanı olmayı sürdüren terörle mücadele mevzuatının ve uygulamasının AB ve Avrupa Konseyi insan hakları standartlarıyla uyumlu hâle getirilmesini ve son on yılda baskın olan güvenlik odaklı yaklaşımın geride bırakılmasını istemektedir (AP, 2026, par. 25). Böylece işlevsel düzeye ait bir iş birliği alanı korunurken, bu iş birliğinin hukuki çerçevesi AB ve Avrupa Konseyi'nin insan hakları standartlarına bağlanmaktadır.

4.1.3. Katılım Ölçütleri İçin Alternatif Araçlar

Kararın yargı, siyasi rekabet ve Kürt meselesine ilişkin bu tespitleri Komisyon'un değerlendirmeleriyle büyük ölçüde örtüşmekle birlikte iki kurumun tutumu ve önerdiği araçlar farklılaşmaktadır. Komisyon, ilişkinin yerleşik koşulluluklara tabi olarak aşamalı, orantılı ve geri döndürülebilir biçimde canlandırıldığını ve hukukun üstünlüğü diyaloğunun süreceğini belirtmektedir (Avrupa Komisyonu, 2025a, s. 6; 2025b, s. 2). AP ise diğer AB kurumlarının ve birçok üye devletin hukukun üstünlüğündeki aşınma karşısında yeterince ses çıkarmamasından derin kaygı duymakta ve bunun AB'nin güvenilirliğini zedeleme riski taşıdığını vurgulamaktadır (AP, 2026, par. 7).

AP bu tespitlerden hareketle bazı araçlar da önermektedir. Komisyon'a ve üye devletlere, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

(AİHM) kararlarına uyumla bağlantılı bir fon koşulluluğu uygulamayı değerlendirmeleri çağrısında bulunmaktadır. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nden (Yüksek Temsilci) ise ciddi insan hakları ihlallerinden sorumlu yetkililere karşı AB Küresel İnsan Hakları Yaptırım Rejimi kapsamında kısıtlayıcı tedbirleri değerlendirmesini istemekte ve AB'nin mali ve teknik yardımının sivil topluma yönelmesi gerektiğini belirtmektedir (AP, 2026, par. 10, 22). Bu araçlar 2026 kararıyla gündeme gelmemiştir. AİHM kararlarına bağlı fon koşulluluğu çağrısı 2025 kararında da yer almakta, Yüksek Temsilci'ye yönelik yaptırım çağrısı aynı kararda yinelenmektedir (AP, 2025, par. 19, 22, 24). Katılım öncesi mali yardımın sivil topluma yöneltilmesi talebi 2017 kararına kadar uzanmakta (AP, 2017, par. 25; 2019, par. 21), 2021'de demokrasi ve hukukun üstünlüğünde ilerleme sağlanamadığı sürece geçerli olacak biçimde yinelenmektedir (AP, 2021, par. 9). Bu araçların hiçbiri katılım müzakerelerinin işlemesine bağlı değildir. Katılım ödülünün uzaklaştığı bu dönemde AP'nin katılım düzeyinde tanımlanan ölçütleri fonlara, yaptırımlara ve Gümrük Birliği ile vize serbestisine bağladığı görülmektedir. Alpan (2024, s. 11), işlemsel yaklaşımın öne çıkmasının AB koşulluluğunun Türkiye iç siyasetindeki etkisini zayıflatma riski taşıdığını ileri sürmüştür. 2026 kararındaki öneriler, bu riske karşı koşulluluğu katılım sürecinin dışındaki araçlarla sürdürme arayışı olarak okunabilir. Ancak fon koşulluluğu ve yaptırım çağrıları Komisyon'a, Yüksek Temsilci'ye ve üye devletlere yöneliktir ve AP bu araçları kendisi uygulayamamaktadır.

4.2. İşlevsel İş Birliği Düzeyi

Katılım düzeyindeki bu araç arayışı işlevsel düzeyde daha somut biçimde görülmektedir. Müftüler-Baç'a (2025, s. 1195) göre Türkiye'nin bu düzeydeki uyumu seçicidir: Teknik kurallara uymaya hazır olunsa da siyasi normlar söz konusu olduğunda aynı ölçüde isteklilik görülmemektedir. 2026 kararında ise

işlevsel düzeydeki iş birliği alanlarının önemli bir bölümünde katılım düzeyindekine benzer koşullar yer almaktadır.

4.2.1. Gümrük Birliği

Akman ve Çekin (2021, s. 305), ticareti Türkiye ile AB arasında belki de en çok ilerlemiş politika alanı olarak nitelemektedir. Karar, 30 yılı aşkın süredir yürürlükte olan Gümrük Birliği'nin güncellenmesini desteklemektedir. Ticaret, yatırım ve tedarik zincirlerinin dayanıklılığından yeşil ve dijital dönüşüme kadar her iki taraf için önemli ekonomik ve stratejik kazanımlar öngörmektedir. Ancak Parlamentonun sürecin sonunda onay verebilmesi için modernizasyonun güçlü bir koşulluluğa dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu koşullar insan hakları ve temel özgürlükler, uluslararası hukuka saygı, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na (ODGP) bağlılık ve iyi komşuluk ilişkileridir. İyi komşuluk koşulu, Ankara Anlaşması'nı tüm üye devletlere genişleten Ek Protokol'ün ayrımsız biçimde uygulanmasını da içermektedir (AP, 2026, par. 54).

Bu koşulları kararın katılım süreci için saydığı ölçütlerle karşılaştırmak yararlıdır. Kararda Kopenhag kriterlerinin karşılanmasının demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması, iyi komşuluk ilişkileri, tüm üye devletlerin tanınması, uluslararası hukuka saygı ve ODGP'ye uyumu güvence altına alan kurumlar gerektirdiği belirtilmektedir (AP, 2026, par. 2). Gümrük Birliği için öngörülen siyasi koşulların bu listeyle büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Bu durum, Parlamentonun işleyişini belirleyemediği katılım sürecinin siyasi ölçütlerini, kendi onayı olmadan yürürlüğe giremeyecek bir anlaşmanın koşulları hâline getirdiğini düşündürmektedir.

Gümrük Birliği ile siyasi koşulluluk arasındaki bağın geçmişi uzundur. Müftüler-Baç (2025, s. 1194), pazara erişimi siyasi koşullara açıkça bağlayan ilk örneğin Türkiye ile kurulan

Gümrük Birliği olduğunu belirtmektedir. Anlaşma Maastricht sonrasında imzalandığı için AP onayına tabi olmuş, siyasi koşulluluk da bu onay süreciyle görünür hâle gelmiştir. Yazarın vardığı sonuç, siyasi koşullardan bütünüyle bağımsız bir dış farklılaştırılmış entegrasyonun mümkün olmadığı, ancak bu koşulların üyelik ölçütlerinden daha esnek olduğudur. Bu tespitle karşılaştırıldığında, 2026 kararında Gümrük Birliği için öngörülen koşullar ekonomik ve müktesebata ilişkin ölçütleri içermemekle birlikte, siyasi ölçütler bakımından katılım koşullarına oldukça yaklaşmaktadır (AP, 2026, par. 54).

Parlamentonun Gümrük Birliği'ni siyasi koşullara bağlaması önceki kararlarında da görülmektedir. Komisyon'un 2016 sonunda yaptığı modernizasyon önerisi siyasi gelişmeler nedeniyle Konsey'den müzakere yetkisi alamamış (Akman ve Çekin, 2021, s. 313; Müftüler-Baç, 2025, s. 1205), Konsey Haziran 2018'de katılım müzakerelerinin fiilen durduğunu ve modernizasyona yönelik başka bir çalışma öngörülmediğini kaydetmişti (Avrupa Birliği Konseyi, 2018, par. 35). AP ise 2017'de Komisyon'un önerisini desteklerken güncellenmiş anlaşmaya insan hakları ve temel özgürlükleri temel koşul hâline getirecek bir madde eklenmesini istemiş, 2019'da bu talebi yineleyerek güncellemeyi demokratik reformlarla birlikte ilerleyecek bir yol haritası aracılığıyla demokratik koşulluluk için bir fırsat olarak görmüştür. Her iki kararda Ek Protokol mevcut Gümrük Birliği'nin potansiyeline ulaşamamasının nedeni olarak anılmıştır (AP, 2017, par. 22; 2019, par. 23). Sonraki kararlar koşulların aşamalı olarak genişlediğini göstermektedir. 2021 kararı modernizasyonu insan hakları ve temel özgürlükler ile iyi komşuluk ilişkilerine dayanan güçlü bir koşulluluğa bağlamış (AP, 2021, par. 64), 2022 kararı uluslararası hukuka saygıyı da eklemiş, modernizasyonun ancak Ek Protokol'ün tam uygulanmasıyla düşünülebileceğini ve bu alanda sonuç alınmadan nihai anlaşmaya onay verilmeyeceğini vurgulamıştır

(AP, 2022, par. 37). Aynı çerçeve 2023 ve 2025'te yinelenmiş (AP, 2023, par. 41; 2025, par. 54), 2026 kararı ise listeye ODGP'ye bağlılığı eklemiştir (AP, 2026, par. 54). ODGP'ye uyumsuzluğun Gümrük Birliği ve vize serbestisi gibi alanlarda ilerlemeye elverişli olmadığı 2025'te genel olarak dile getirilmiş (AP, 2025, par. 52), ancak onay koşulları arasında ilk kez 2026'da sayılmıştır. Dolayısıyla genişleme büyük ölçüde 2021-2022 döneminde gerçekleşmiş, 2026 kararı bu çerçeveye ODGP boyutunu eklemiştir.

Aynı dönemde katılım sürecine yönelik tutum yumuşamıştır. AP 2019'da müzakerelerin resmen askıya alınmasını tavsiye etmiş (AP, 2019, par. 21), 2021 ve 2022'de bu tavsiyeyi olumsuz eğilimin tersine dönmemesi koşuluna bağlayarak sürdürmüştür (AP, 2021, par. 6; 2022, par. 48). 2023'ten itibaren ise askıya alma tavsiyesine yer verilmemekte, sürecin mevcut koşullarda yeniden başlatılamayacağı belirtilerek katılıma paralel ve gerçekçi bir çerçeve arayışı öne çıkarılmaktadır (AP, 2023, par. 38; 2025, par. 56-57). 2026 kararı da sürecin gelecekte yeniden açılması olasılığından söz etmektedir (AP, 2026, par. 6). Koşulların kapsamı genişlerken katılım sürecine yönelik tutumun yumuşaması, koşulluluğun ağırlık merkezinin katılım düzeyinden işlevsel düzeye kaydığı şeklinde yorumlanabilir.

Kararın tutumu diğer AB kurumlarının yaklaşımından da ayrılmaktadır. Komisyon'un raporlarında aktarıldığı üzere, Aralık 2016'daki Komisyon önerisi Konsey'de beklerken (Avrupa Komisyonu, 2021, s. 120), AB Zirvesi Ekim 2020'de Gümrük Birliği'nin modernizasyonunu da içeren olumlu bir gündemi, Yunanistan ve Kıbrıs'a yönelik yasa dışı faaliyetlerin durdurulması çabalarının sürmesi koşuluna bağlamıştır (Avrupa Komisyonu, 2020, s. 8). Mart 2021'de Konsey'den modernizasyon için bir müzakere yetkisi üzerinde çalışması istenmiş, ancak bu yetkinin AB Zirvesi'nin ek yönlendirmesine

bağlı olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2021, s. 120). Kasım 2023 tarihli Ortak Bildirim'de ise müzakere çerçevesi taslağına ilişkin görüşmelerin yeniden başlatılması tavsiye edilmiş, bu tavsiye Türkiye'nin Rusya'ya yönelik AB kısıtlayıcı tedbirlerinin kendi topraklarından dolanılmasını hızla önlemesi ve ticari sorunları çözmeyi sürdürmesi koşuluna bağlanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2025b, s. 92). Dolayısıyla Gümrük Birliği'nin modernizasyonu diğer AB kurumlarınca da koşulsuz ele alınmamıştır. Ancak bu belgelerde açıkça sayılan koşullar daha çok Doğu Akdeniz'deki gerilim, ticari sorunlar ve yaptırımlarla ilgilidir. AP ise insan hakları ve temel özgürlükleri onay koşulu olarak açıkça sıralamaktadır.

4.2.2. Vize Serbestisi ve Politika Koşulluluğu

Trauner'in (2009, s. 775) üyelik ödülünün belirsizleştiği durumlar için tanımladığı politika koşulluluğunun Türkiye'deki örneklerinden biri vize serbestisidir. Karar, Türkiye'nin vize serbestisi için gereken ölçütlerde hiçbir ilerleme kaydetmediğini belirtmektedir. AP, süreci Türk makamlarının altı açık ölçütü tüm üye devletlere karşı ayrımsız biçimde karşıladığı anda başlatmaya hazır olduğunu yinelemektedir (AP, 2026, par. 56). Parlamento bu tutumu önceki kararlarında da tekrarlamıştır (AP, 2021, par. 65; 2023, par. 41; 2025, par. 55). Komisyon'a göre bu altı ölçüt terörle mücadele yasası, kişisel verilerin korunması mevzuatı, Geri Kabul Anlaşması'nın uygulanması, Europol ile uluslararası bir anlaşma yapılması, GRECO tavsiyelerinin uygulanması ve tüm üye devletlerle adli iş birliğidir (Avrupa Komisyonu, 2025b, s. 44, dn. 6). Bu ölçütlerden terörle mücadele yasası ve GRECO tavsiyeleri hukukun üstünlüğüne, tüm üye devletlerle adli iş birliği ise iyi komşuluk ilişkilerine dair katılım ölçütleriyle bağlantılıdır. AP de terörle mücadele ve kişisel verilerin korunması mevzuatının revizyonunu temel hak ve özgürlüklerin güvencesi için kilit koşullar olarak nitelemiştir (AP, 2022, par. 38). Karar da GRECO tavsiyelerine ilişkin mevzuatı vize

serbestisinin kalan ölçütlerinden biri olarak anmaktadır (AP, 2026, par. 31). Bu açıdan vize serbestisi, katılım düzeyindeki siyasi koşulların bir bölümünü de içeren bir politika ödülü niteliği taşımaktadır.

Vize meselesinin tarihsel bir boyutu da vardır. Müftüler-Baç'a (2025, s. 1205) göre Ankara Anlaşması ve Ek Protokol'de öngörülen serbest dolaşımın hayata geçirilmemesi, Türk vatandaşlarına yönelik vize zorunluluğunu da doğrudan etkilemiştir. Dalkıran'a (2024, s. 132) göre ise sürece yeni koşulların eklenmesi ve vize serbestisinin ertelenmesi, AB'nin verdiği sözleri tutacağına olan güveni zedelemiş olabilir. Karar bu konuda iki tarafa da sorumluluk yüklemektedir. Bir yandan Türk makamlarının AB'yi suçlamasını eleştirmekte, öte yandan gerekli adımlar atıldığında Konsey'i de üzerine düşeni yapmaya çağırmakta ve Temmuz 2025'te kabul edilen kademeli vize çerçevesini not etmektedir (AP, 2026, par. 56).

4.2.3. Göç ve AB Fonları

Göç, yazında işlemsellik tartışmalarının yoğunlaştığı alanlardan biridir. Dalkıran (2024, ss. 135, 137), 2016 sonrasında Türkiye'nin katılım öncesi ortaklık konumundan komşuluk ortaklığı konumuna kaydığını ve bu konumda AB'nin koşulluluk yoluyla etki kapasitesinin azaldığını ileri sürmektedir. Yazara göre göç alanındaki meşruiyet sorununun başlıca kaynağı, AB'nin işlemsel bir gündemi öne alarak koşulluluğa anlamını veren normları ikinci plana atmasıdır. Karar, Türkiye'nin yaklaşık 2,7 milyon mülteciye ev sahipliği yapmasını takdirle karşılamakta ve AB desteğinin sürdürülmesini istemektedir. Türkiye'den beklenenler ise daha çok 2016 AB-Türkiye Mutabakatı ile Geri Kabul Anlaşması'nın tüm üye devletlere karşı uygulanmasıyla ilgilidir (AP, 2026, par. 36-37).

Kararın bu alandaki taleplerinden bir kısmı ise AB'nin kendisine yöneliktir. Suriyeli mültecilerin koruma ortamının

kötüleşmesinden kaygı duyan AP, AB tarafından finanse edilen geri gönderme merkezlerinde insan hakları ihlallerine ilişkin güvenilir raporlar bulunduğunu belirterek Komisyon'dan şeffaf ve bağımsız bir soruşturma başlatmasını ve bu merkezler ile sınır kontrolüne ilişkin AB projelerinin insan hakları standartlarına uygunluğunun sağlanmasını istemektedir (AP, 2026, par. 37). Bu talepler Türkiye'nin katılım performansından çok AB'nin kendi harcamalarıyla ilgilidir ve işlemsel yöntemlerle yürütülen iş birliğinin de AB'nin normlarıyla uyumlu olması gerektiğine işaret etmektedir.

4.2.4. Dış ve Güvenlik Politikası ile Bağlantısallık

Karar dış ve güvenlik politikasında hem iş birliği olanaklarına hem de sorunlara yer vermektedir. AP, Türkiye'nin Karadeniz, Güney Kafkasya ve Orta Doğu'daki artan etkisini ve arabuluculuk rolünü kabul etmekte, güvenlik ve savunmada pragmatik iş birliğinin karşılıklı stratejik çıkarlara hizmet ettiği ölçüde güçlendirilebileceğini belirtmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin bir üye devleti NATO ile iş birliğinden dışlamayı sürdürmesinden kaygı duymaktadır. Öte yandan ODGP'ye uyumun 2025'te yüzde 4'e gerilemesinden üzüntü duymakla birlikte bu göstergenin tüm iş birliği düzeylerini yansıtmayabileceğini not etmektedir (AP, 2026, par. 43-44). Komisyon da Türkiye'nin resmî uyum oranının "çok düşük" olduğunu, ancak bölgedeki kilit gelişmelerde iki tarafın çıkar ve hedeflerinin "çoğu zaman örtüştüğünü" belirtmektedir (Avrupa Komisyonu, 2025a, s. 33). Karar ayrıca ODGP'ye uyumu Gümrük Birliği'nin onay koşulları arasında saymaktadır (AP, 2026, par. 54).

Bağlantısallık, kararın iş birliğini en pragmatik biçimde ele aldığı alanlardan biridir. AP, enerji, ulaştırma, dijital alan ve insanlar arası temaslarda bağlantısallık gündeminin derinleştirilmesini iyi, pragmatik ve karşılıklı yarar sağlayan bir

iş birliğinin bir örneği olarak sunmakta ve Orta Koridor'un AB'nin tedarik zinciri dayanıklılığı için önemini vurgulamaktadır (AP, 2026, par. 52). Bununla birlikte karar bu alanı da siyasi koşullardan bütünüyle ayrı tutmamaktadır. Avrupa Yatırım Bankası'nın yeniden devreye girmesini ve Türkiye Yatırım Platformu'nu AB değerlerine saygıya ilişkin koşullarla uyumlu olmak kaydıyla desteklemektedir. Temel AB değerlerine saygı göstermeyen kuruluşların hiçbir AB programından yararlanmaması gerektiğini vurgulamaktadır (AP, 2026, par. 57).

4.3. Uluslararası Örgütler Düzeyi ve Avrupa Konseyi

Benzer bağlantılar uluslararası örgütler düzeyinde de görülmektedir. 2026 kararında Avrupa Konseyi ayrı bir iş birliği alanı olarak değil, birçok başlıkta bir ölçüt olarak yer almaktadır. Karar, AİHM kararlarıyla hukuken bağlı olan Türkiye'nin bu kararları uygulamaması nedeniyle tarihî bir ihlal süreciyle karşı karşıya olduğunu ve Ocak 2026'da Mahkeme önünde en fazla derdest davaya sahip ülke olduğunu hatırlatmaktadır (AP, 2026, Resital J). Yerel demokrasi, cezaevi koşulları ve azınlık hakları için Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, Venedik Komisyonu ve İşkencenin Önlenmesi Komitesi standartlarına başvurulmakta (AP, 2026, par. 14, 24, 27), İstanbul Sözleşmesi'nin yeniden onaylanması da istenmektedir (AP, 2026, par. 20).

Kararda bu ölçütler AB araçlarıyla da ilişkilendirilmektedir. AP, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin uzun süren ihlal sürecinin AİHM kararlarının uygulanmasını sağlayamadığını not ederek AİHM kararlarına uyumla bağlantılı bir fon koşulluluğu önermektedir (AP, 2026, par. 10). GRECO tavsiyelerine ilişkin mevzuat da vize serbestisinin kalan ölçütleri arasında anılmaktadır (AP, 2026, par. 31). Bu bağlantılar, kavramsal çerçevede ele alınan değişken geometriler yaklaşımından farklı bir ilişkiye işaret etmektedir.

Söz konusu yaklaşımda Avrupa Konseyi, AB'ye uyumu destekleyebilecek ek bir reform kaynağı olarak görülmektedir (Tekin, 2021, s. 171). 2026 kararında ise Avrupa Konseyi yükümlülüklerinin AB'nin koşulluluk araçlarıyla desteklendiği bir ilişki öne çıkmaktadır. Komisyon da Türkiye'den, Avrupa Konseyi'nin uzun süreli bir üyesi ve AB aday ülkesi olarak üstlendiği taahhütler doğrultusunda en yüksek demokratik standartları uygulamasını istemektedir (Avrupa Komisyonu, 2025a, ss. 32-33). Bu ifadede iki üyelik aynı yükümlülüğün kaynakları olarak birlikte anılmaktadır.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada AP'nin 2026 Türkiye kararı, Komisyon'un 2025 belgeleri ve AP'nin 2017-2025 kararlarıyla birlikte okunmuş, kararda öne çıkan kriz alanları Tekin'in (2021) ayırdığı üç düzey üzerinden ele alınmıştır. İncelenen metinler, Parlamentonun katılım süreci fiilen dururken de demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklara ilişkin ölçütleri öne çıkarmayı sürdürdüğünü göstermektedir. Kararda bu ölçütler yalnızca katılım süreci için değil, Gümrük Birliği'nin modernizasyonu, vize serbestisi ve AB fonları gibi katılım dışı araçlar ile Avrupa Konseyi yükümlülükleri bağlamında da dile getirilmektedir.

Düzeyler ayrı ayrı ele alındığında şu tablo ortaya çıkmaktadır. Katılım düzeyinde AP, yargı bağımsızlığı, siyasi rekabet ve Kürt meselesine ilişkin tespitlerinde Komisyon ile büyük ölçüde örtüşmekte, ancak fon koşulluluğu ve hedefli yaptırımlar gibi müzakerelerin işlemesine bağlı olmayan araçlar önermektedir. İşlevsel düzeyde Gümrük Birliği için öngörülen onay koşulları, katılım sürecinin siyasi ölçütlerine oldukça yaklaşmaktadır. Vize serbestisi ölçütlerinin bir bölümü de hukukun üstünlüğü ve iyi komşuluk ilişkileriyle bağlantılıdır.

Göç alanında ise taleplerin bir kısmı AB'nin kendi harcamalarına yöneliktir. Uluslararası örgütler düzeyinde Avrupa Konseyi yükümlülükleri, AB'nin fon ve vize araçlarıyla ilişkilendirilmektedir.

Önceki kararlarla karşılaştırma, bu yaklaşımın 2026 kararıyla başlamadığını göstermektedir. AP, 2017'den bu yana Gümrük Birliği'nin güncellenmesini siyasi koşullara bağlamaktadır. Bu koşulların kapsamı özellikle 2021-2022 döneminde genişlemiş, 2026 kararında ise bunlara ODGP'ye bağlılık da eklenmiştir. Katılım sürecine ilişkin tutum ise 2023'ten itibaren askıya alma tavsiyesinden, sürecin mevcut koşullarda yeniden başlatılamayacağı vurgusuna doğru değişmiştir.

Kıbrıs meselesi, aynı sorunun kararın farklı bölümlerinde nasıl yer aldığını gösteren bir örnektir. Tüm üye devletlerin tanınması katılım ölçütleri arasında sayılmakta, Ek Protokol'ün ayrımsız uygulanması Gümrük Birliği'nin onay koşulları arasında yer almakta, vize serbestisi ölçütlerinin de tüm üye devletlere karşı ayrımsız biçimde karşılanması istenmektedir. Güvenlik alanında ise bir üye devletin NATO ile iş birliğinden dışlanması kaygıyla karşılanmaktadır.

Bu gözlemler, ilişkilerin 2016 sonrasında işlevsel ve işlemsel bir zemine kaydığını vurgulayan çalışmalarla (Saatçioğlu, 2020; Alpan, 2024) birlikte düşünülebilir. AP kararları, en azından Parlamentonun tutumu açısından, katılım dışı iş birliği alanlarının da siyasi koşullarla ilişkilendirildiğine işaret etmektedir. Diğer AB kurumlarının Gümrük Birliği için öne sürdüğü koşulların daha çok Doğu Akdeniz'deki gerilim, ticari sorunlar ve yaptırımlarla ilgili olduğu düşünüldüğünde, bu yönüyle AP'nin tutumunun diğer kurumlardan ayrıldığı söylenebilir.

Türkiye'nin karara verdiği tepki ise iki taraf arasındaki bakış farkını yansıtmaktadır. Dışişleri Bakanlığı raporu yanlış

bilgilere dayanmakla eleştirmiş, AP'den ise ilişkileri ortak çıkarlar ekseninde destekleyen bir tutum beklediğini belirtmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2026). Her iki taraf da liyakate dayalı ve işlemsel olmayan bir süreçten söz etmekle birlikte bu kavramlara farklı anlamlar yüklemektedir. Bu farklılık, katılım dışı iş birliği alanlarının siyasi koşullarla ilişkilendirilmesinin Ankara'da kabul görmesini güçleştirebilir. Tekin'in (2021) işaret ettiği gibi, katılım düzeyindeki gerilimlerin işlevsel iş birliğine yansıması ilişkiyi bütünüyle zayıflatma riski de taşıyabilir.

Bu değerlendirmeler bazı sınırlılıklar içinde okunmalıdır. Çalışma karar metinlerinin incelenmesine dayanmaktadır. AP'nin tutumu AB'nin bütününün tutumunu yansıtmayabilir ve Parlamentonun doğrudan etkisi esas olarak onay yetkisinin bulunduğu alanlarla, örneğin Gümrük Birliği'nin modernizasyonuyla sınırlıdır. 2026 kararı yeni kabul edildiğinden, kararda dile getirilen koşulların uygulamaya ne ölçüde yansıyacağını zaman gösterecektir. Gürcistan gibi katılım süreci yavaşlayan ya da fiilen duran diğer aday ülkelere ilişkin AP kararlarıyla yapılacak karşılaştırmalar, bu gözlemlerin Türkiye'ye özgü olup olmadığını anlamaya yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Akman, M. S. ve Çekin, S. E. (2021). The EU as an anchor for Turkey's macroeconomic and trade policy. W. Reiners ve E. Turhan (Ed.), *EU-Turkey relations: Theories, institutions, and policies* içinde (ss. 295-322). Cham: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-70890-0_12

Alpan, B. (2024). *Türkiye-EU relations and the European Political Community in the aftermath of Russian invasion: Is the transactional turn here to stay?* (EuroMeSCo Paper No. 69). Barcelona: European Institute of the Mediterranean.

Avrupa Birliği Konseyi. (2018). *Enlargement and stabilisation and association process: Council conclusions* (10555/18). Brüksel, 26 Haziran 2018.

Avrupa Komisyonu. (2020). *Turkey 2020 report* (SWD(2020) 355 final). Brüksel, 6 Ekim 2020.

Avrupa Komisyonu. (2021). *Turkey 2021 report* (SWD(2021) 290 final). Strazburg, 19 Ekim 2021.

Avrupa Komisyonu. (2025a). *2025 communication on EU enlargement policy* (COM(2025) 690 final). Brüksel, 4 Kasım 2025. Erişim adresi: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/eb69a890-40d6-4696-801e-612d51709fdd_en?filename=2025+Communication+on+EU+Enlargement+Policy.pdf

Avrupa Komisyonu. (2025b). *Türkiye 2025 report* (SWD(2025) 756 final). Brüksel, 4 Kasım 2025. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025SC0756

Avrupa Parlamentosu. (2017). *European Parliament resolution of 6 July 2017 on the 2016 Commission Report on Turkey*

(2016/2308(INI); P8_TA(2017)0306). Official Journal of the European Union, C 334, 19.9.2018, 128-136.

Avrupa Parlamentosu. (2019). *European Parliament resolution of 13 March 2019 on the 2018 Commission Report on Turkey* (2018/2150(INI); P8_TA(2019)0200). Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0200_EN.html

Avrupa Parlamentosu. (2021). *European Parliament resolution of 19 May 2021 on the 2019-2020 Commission Reports on Turkey* (2019/2176(INI); P9_TA(2021)0243). Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0243_EN.html

Avrupa Parlamentosu. (2022). *European Parliament resolution of 7 June 2022 on the 2021 Commission Report on Turkey* (2021/2250(INI); P9_TA(2022)0222). Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0222_EN.html

Avrupa Parlamentosu. (2023). *European Parliament resolution of 13 September 2023 on the 2022 Commission Report on Türkiye* (2022/2205(INI); P9_TA(2023)0320). Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0320_EN.html

Avrupa Parlamentosu. (2025). *European Parliament resolution of 7 May 2025 on the 2023 and 2024 Commission reports on Türkiye* (2025/2023(INI); P10_TA(2025)0092). Official Journal of the European Union, C/2026/577, 24.2.2026.

Avrupa Parlamentosu. (2026). *European Parliament resolution of 17 June 2026 on the 2025 Commission report on Türkiye* (2025/2256(INI); P10_TA(2026)0215). Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2026-0215_EN.pdf

Bashirov, G. ve Yilmaz, I. (2020). The rise of transactionalism in international relations: Evidence from Turkey's relations with the European Union. *Australian Journal of International Affairs, 74*(2), 165-184. doi:10.1080/10357718.2019.1693495

Cianciara, A. K. ve Szymański, A. (2020). Differentiated integration: Towards a new model of European Union-Turkey relations? *Turkish Studies, 21*(2), 254-273. doi:10.1080/14683849.2019.1618190

Dalkıran, M. (2024). New approaches to conditionality in EU-Turkey relations: Assessing the role of irregular migration. *Oasis, 39*, 123-143. doi:10.18601/16577558.n39.08

Fidan, H. (2023). Turkish foreign policy at the turn of the 'Century of Türkiye': Challenges, vision, objectives, and transformation. *Insight Turkey, 25*(3), 11-25. doi:10.25253/99.2023253.1

Kaeding, M. ve Schenuit, F. (2021). The European Parliament's perspective on EU-Turkey relations. W. Reiners ve E. Turhan (Ed.), *EU-Turkey relations: Theories, institutions, and policies* içinde (ss. 241-264). Cham: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-70890-0_10

Lavenex, S. ve Križić, I. (2019). *Conceptualising differentiated integration: Governance, effectiveness and legitimacy* (EU IDEA Research Papers No. 2). Erişim adresi:

https://www.cidob.org/sites/default/files/2025-04/Research%20Papers%20No.%202.%20Conceptualising%20differentiated%20integration.%20Governance%2C%20effectiveness%20and%20legitimacy.pdf

Müftüler-Baç, M. (2017). Turkey's future with the European Union: An alternative model of differentiated integration. *Turkish Studies, 18*(3), 416-438. doi:10.1080/14683849.2017.1300534

Müftüler-Baç, M. (2025). A fragile relationship: Turkey and the European Union moving beyond membership with external differentiated integration. *West European Politics, 48*(5), 1186-1215. doi:10.1080/01402382.2024.2442870

Saatçioğlu, B. (2020). The European Union's refugee crisis and rising functionalism in EU-Turkey relations. *Turkish Studies, 21*(2), 169-187. doi:10.1080/14683849.2019.1586542

Saatçioğlu, B., Tekin, F., Ekim, S. ve Tocci, N. (2019). *The future of EU-Turkey relations: A dynamic association framework amidst conflictual cooperation* (FEUTURE Synthesis Paper). Erişim adresi: https://www.cidob.org/en/publications/future-eu-turkey-rela-tions-dynamic-association-framework-amidst-conflictual

Schimmelfennig, F. ve Sedelmeier, U. (2004). Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy, 11*(4), 661-679. doi:10.1080/1350176042000248089

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2026, 17 Haziran). *No: 115, Avrupa Parlamentosu'nun 2025 yılı Türkiye raporu hk.* [Basın

açıklaması]. Erişim adresi: https://www.mfa.gov.tr/no_-115_-avrupa-parlamentosu-nun-2025-yili-turkiye-raporu-hk.tr.mfa

Tekin, F. (2021). Differentiated integration: An alternative conceptualization of EU-Turkey relations. W. Reiners ve E. Turhan (Ed.), *EU-Turkey relations: Theories, institutions, and policies* içinde (ss. 157-181). Cham: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-70890-0_7

Trauner, F. (2009). From membership conditionality to policy conditionality: EU external governance in South Eastern Europe. *Journal of European Public Policy, 16*(5), 774-790. doi:10.1080/13501760902983564

Tsarouhas, D. (2021). Neoliberalism, liberal intergovernmentalism and EU-Turkey relations. W. Reiners ve E. Turhan (Ed.), *EU-Turkey relations: Theories, institutions, and policies* içinde (ss. 39-61). Cham: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-70890-0_2

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ALANINDA GÜNCEL KONULAR VE AKADEMİK DEĞERLENDİRMELER

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com